

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R26:1986

**Utbyggbara lägenheter
i flerfamiljshus**

Gösta Winberg

K
/mw

INSTITUTET FÖR BYGGDOKUMENTATION
Accnr
Plac <i>Ser</i>

Byggeforskningsrådet

R26:1986

UTBYTBARA LÄGENHETER
I FLERFAMILJSHUS

Gösta Winberg

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 820330-3
från Statens råd för byggnadsforskning till arkitekt
SAR Gösta Winberg, Stockholm.

REFERAT

Möjligheten att utvidga en bostad i takt med de boendes behov av ökat utrymme har hittills i stort sett varit förbehållet boende i markbostäder - främst friliggande villor. Det har inte utvecklats någon byggnadsteknik för flerfamiljshus som tillåter en utbyggbarhet av bostaden.

Syftet med detta projekt är att söka klarlägga fördelarna med att bygga lägenheter som vid behov kan utvidgas; att presentera en teknisk struktur som tillåter en sådan utbyggnad, samt att studera de arkitektoniska förändringarna hos bebyggelsen när ett antal sådana utvidgade lägenheter tillkommit.

I projektet - som är ett idéprojekt - visas en teknisk struktur som tillåter såväl förändring av en lägenhet som tillbyggnad av den utan att grannlägenheterna påverkas. En baslägenhet (t ex om 2 rok på ca 60 m²) kan byggas ut med upp till 30% av den ursprungliga lägenhetsytan. Lägenhetsplanerna är redan från början utformade med tanke på en kommande utbyggnad. De boende har stora möjligheter att själva utföra tillbyggnaderna om de så önskar.

Exempel på lägenhetslösningar visas med olika grader av utbyggnad samt konsekvenserna för närmiljön av sådana slumpvis tillkomna utbyggnader. Man kan tala om en aleatoriskt (alea = tärning) föränderlig miljö, slumpmässig inom vissa givna gränser. Därmed antyds också en delvis annorlunda arkitekturfilosofi än den funktionalistiska.

Boken vänder sig främst till arkitekter och inredare med intresse för nya och annorlunda idéer.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R26:1986

ISBN 91-540-4517-7
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Liber Tryck AB Stockholm 1986

INNEHÅLL

	FÖRORD	5
1.	DEN GRUNDLÄGGANDE IDEN MED UTBYGGBARA LÄGENHETER	7
2.	DET STUDERADE EXEMPLET	10
	Sektioner	12
	Plan av våning 1	18
	våning 2	20
	Exempel på utbyggnadsmöjligheter	22
	Plan av våning 3	28
	våning 4	30
	våning 5	32
	våning 6	34
	våning 7	36
	Utbyggnadsmöjligheter på våning 6 och 7	38
	Terrassbjälklaget	40
	Utbyggnad på terrassen	42
	Perspektivteckning av huset något år efter färdigställandet	44
	Perspektivteckning av huset fem à tio år senare	46
3.	Kommentarer i samtalsform	48
	Medhjälpare	50

F Ö R O R D

Möjligheten att utvidga en bostad i takt med de boendes behov av ökat utrymme har hittills endast varit förbehållet boende i markbostäder - främst friliggande villor.

Det är svårt att se varför denna möjlighet skulle stå öppen endast för villaägare. Den främsta orsaken till att så är fallet synes vara att det dels är ganska lätt (och även ganska naturligt) att för en byggnad i en eller två våningar med expansionsutrymme utnyttja dessa möjligheter, men framför allt att det ännu inte har utvecklats någon byggnadsteknik för flerfamiljshus som tillåter ett sådant förfarande. Särskilt med tanke på möjligheterna för de boende att i viss mån själva påverka sin egen boendemiljö borde detta vara en attraktiv boendeform.

Syftet med detta projekt är

- att söka klarlägga fördelarna med att bygga lägenheter som vid behov kan utvidgas;
- att presentera en teknisk struktur som tillåter en sådan utbyggnad;
- att studera de arkitektoniska förändringarna hos bebyggelsen när ett antal sådana utvidgade lägenheter tillkommit.

Tanken är också att - i ett senare skede - sätta in detta husbyggnadssystem i ett större sammanhang där gränsen inte går vid det färdiga huset utan innefattar hela närmiljön (kvarteret, stadsdelen).

Under senare år har i vårt land förmärkts ett stigande intresse för anpassbara bostäder. Med anpassbara bostäder menas härvid "bostäder vars planlösningar genom den tekniska lösningen kan ändras inom en given ram (flexibilitet) eller genom ökning eller minskning av bostadsytan (elasticitet)".

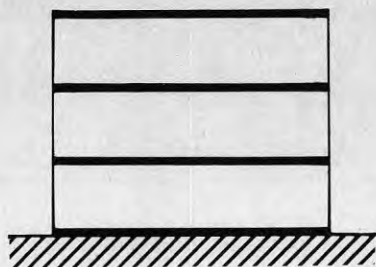
Det ligger emellertid en stor begränsning hos sådana elastiska bostäder där ökningen av baslägenhetens yta endast kan ske genom att avhysa den granne som för tillfället bebor den del av lägenheten som man önskar få tillgång till. Med utbyggbar lägenhet menas istället i detta projekt en lägenhet som kan utvidgas utan att man därvid tar i anspråk utrymme som disponeras av granne. Enligt denna definition är alltså inte en lägenhet utbyggbar om den kan förstöras endast med hjälp av angränsande befintlig bostadsyta.

I det följande kommer att visas exempel på lägenhetslösningar av ovan antytt slag, den tekniska struktur som detta är baserat på samt konsekvenserna för närmiljön av sådana slumpvis tillkomna utbyggnader. Av denna anledning kan man tala om en aleatoriskt föränderlig miljö (av latinets alea = tärning), slumpmässig inom vissa givna gränser. Därmed antyds också att en delvis annorlunda arkitekturfilosofi ligger till grund än den som funktionalismen är baserad på.

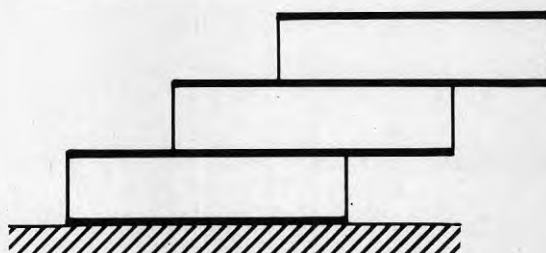
Projektet kan sammanfattningsvis sägas bygga på tanken om ett större självförverkligande för den boende (genom hans påverkansmöjligheter på den egna boendemiljön) och anger en teknisk lösning, som inom vissa gränser tillåter utbyggnader av den egna lägenheten.

Min förhoppning är att det förändrade synsätt på bostadens utformning som kan bli en följd av de här framlagda idéerna och de tekniska möjligheter som därmed öppnas för den boende att själv till viss del utforma sin miljö, kan leda till en bättre boendemiljö och till en ny syn på boendet som viljeakt.

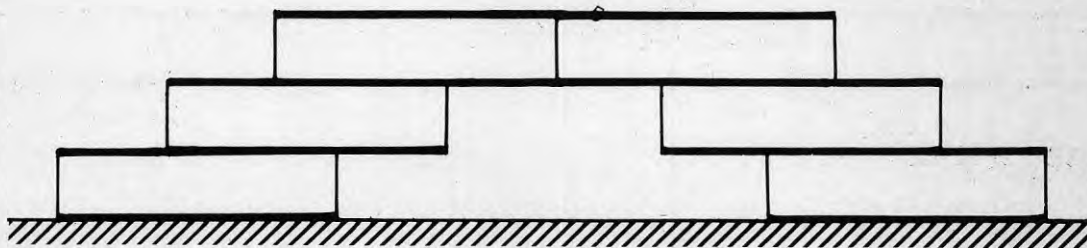
1. DEN GRUNDLÄGGANDE IDÉN MED UTBYGGBARA LÄGENHETER

Detta är en vanlig sektion för ett trevånings bostadshus med bärande mellanväggar och med lätta utfackningsväggar i fasaden. Om vi nu förskjuter de två översta våningarna cirka 4 meter i förhållande till underliggande våning, får vi denna sektion.

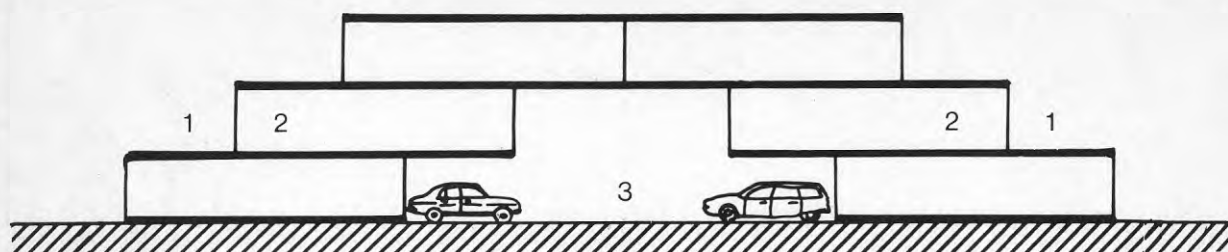

Om vi sedan möter med en likadan, men spegelvänd, sektion från andra hållet, får vi en sådan sektion

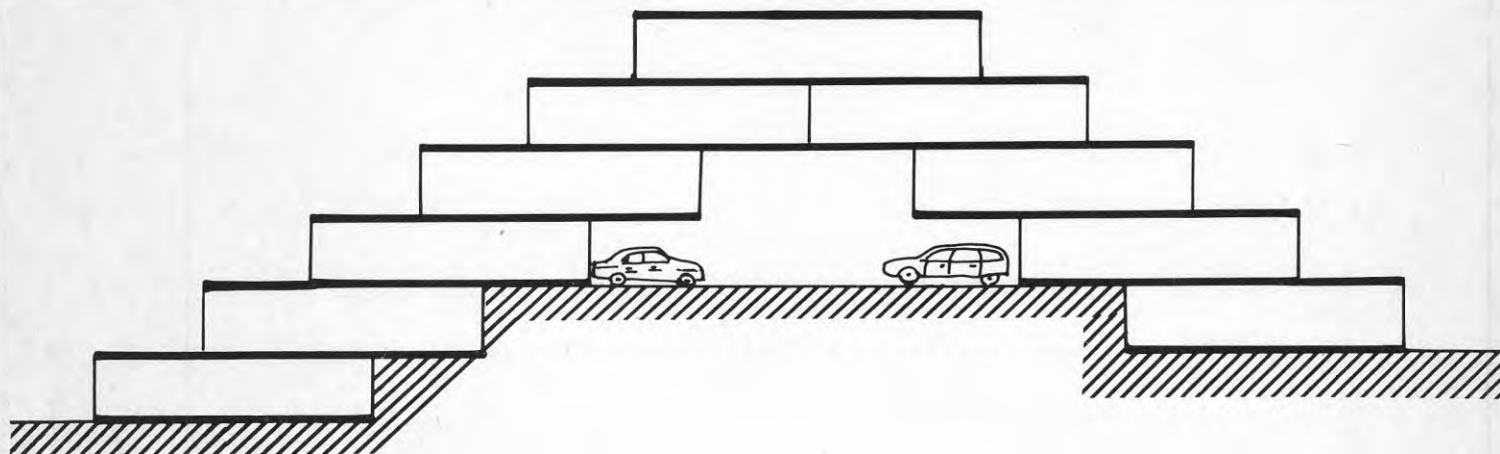
som kan betraktas som principsektionen i detta projekt. Utåt det fria får vi alltså en cirka 4 meter bred terrass framför varje våning i husets hela längd, och det är dessa terrasser som kan utnyttjas för utbyggnad av den utsprungliga lägenheten, om och när önskemål om utbyggnad uppstår. (Uppstår inget önskemål om utbyggnad förblir terrassen framför lägenheten vad den är från början, nämligen en liten trädgård). Lägenheterna i markplanet

kan byggas ut på samma sätt. I mitten av byggnaden får vi ett utrymme som utnyttjas för biluppställning och framkörning. Mittdelen är här två våningar hög, vilket medger trafik med högre fordon såsom lastbilar och flyttbussar. Principen blir således denna

- 1 terrass som medger utbyggnad av
- 2 baslägenheten (mestadels en lägenhet om 2 rum och kök på c:a 60 m²)
- 3 biluppställning och framkörning

Där terrängen ger en möjlighet kan flera våningar med terrasser åstadkommas nedanför parkeringsplanet. Samma resultat kan erhållas medelst uppfyllnad på plan mark. Då får vi exempelvis en sådan sektion

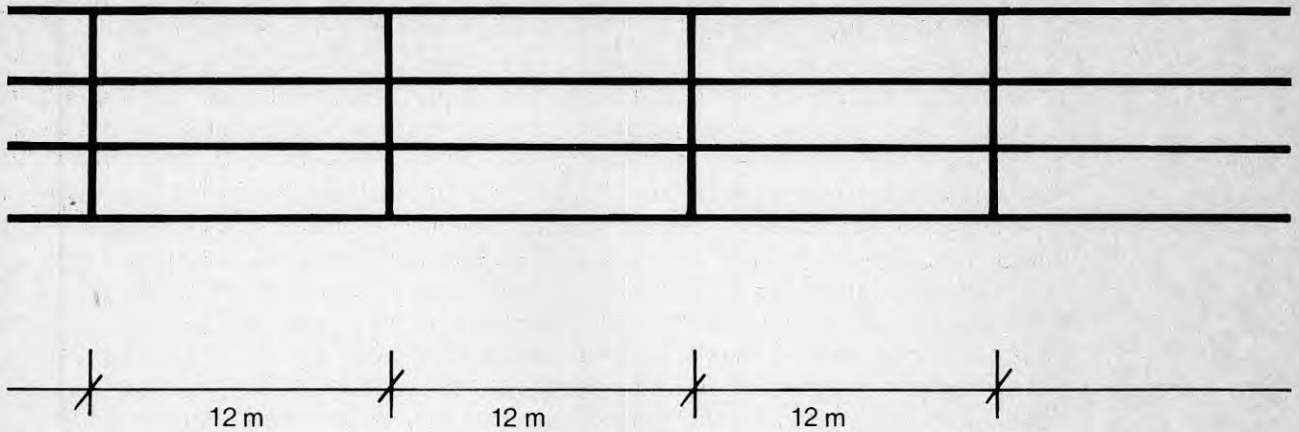

Här har även en våning lagts till som avslutning uppåt.

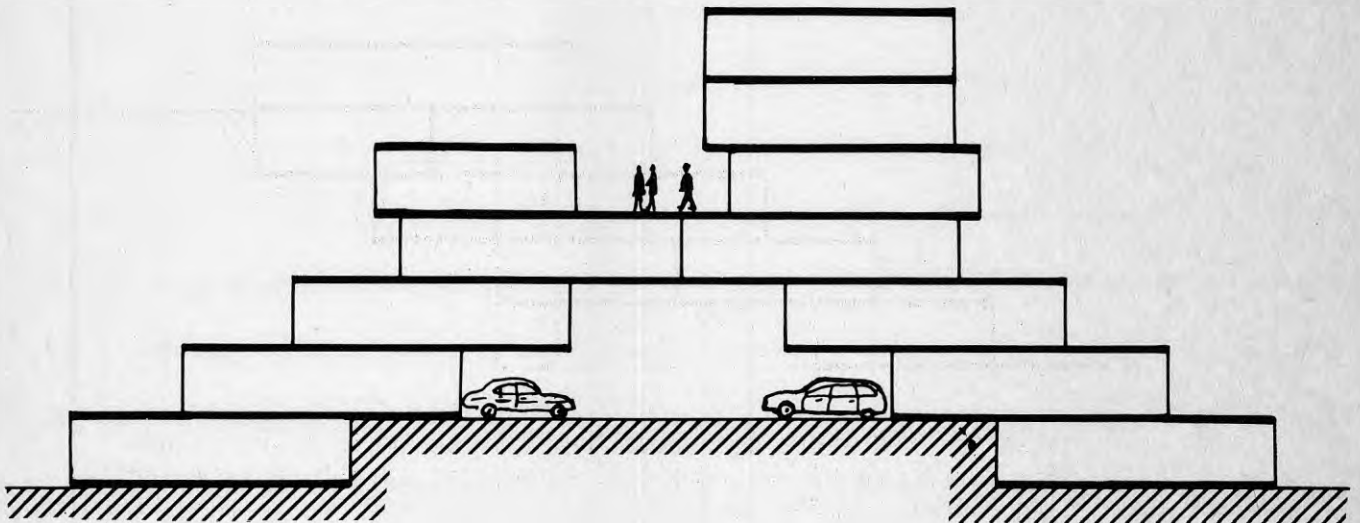
Utbyggnad av en lägenhet kan ske i varierande omfattning och i flera steg. Till en början, dvs något år efter det att huset färdigställts, föreligger måhända endast behov av en mindre tillbyggnad, men när utbyggnaden blir mera omfattande kan detta leda till önskemål om förändring även av baslägenheten i form av ändrad rumsindelning. Husets stomme har därför utformats så att de

tvärgående bärande väggarna inte onödigtvis skall förhindra ett flexibelt utnyttjande av baslägenheten. Den fria spännvidden i längdled har satts till 12 meter vilket också är längdmåttet för baslägenheten och den därtill hörande terrassen.

Längdsektionen genom byggnaden ser därmed ut så:

Om byggnaden ingår i ett större sammanhang, dvs kan ges en större utsträckning i längdled, så kan sektionen ges denna utformning

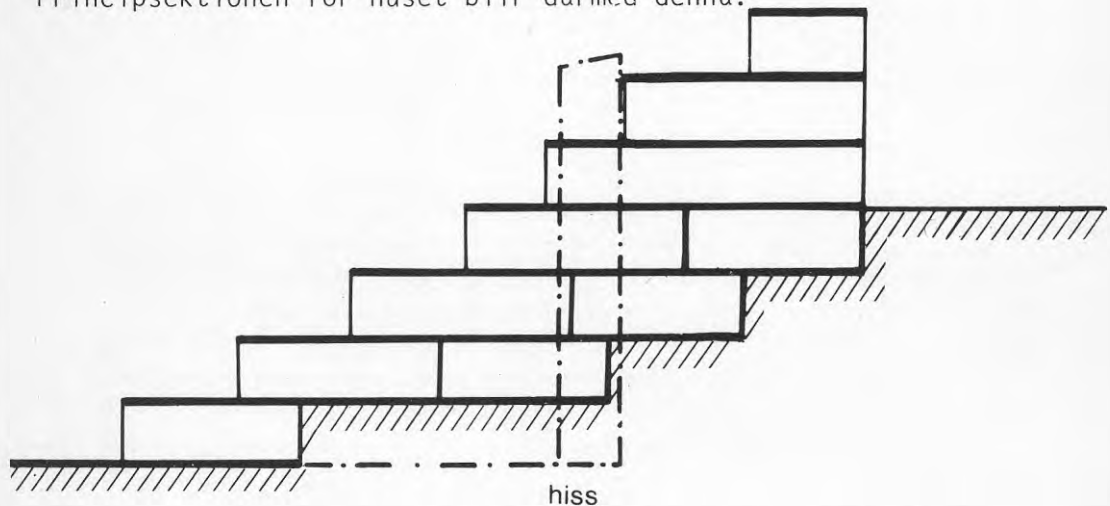
med ett övre gångplan utomhus dit service av olika slag har förlagts och där en social samvaro kan ske utan störningar från biltrafiken. I vissa fall kan arbetsplatser (kontor, hantverk, småindustri, lager) med fördel infogas i bebyggelsen, särskilt i de lägen där ett utnyttjande för bostadsändamål är mindre lämpligt med hänsyn till solförhållandena (exempelvis då den högra delen av sektionen är orienterad mot norr). Med denna fullständiga trafikdifferentiering kan alla störningar från distributionstrafiken elimineras. En sådan integrerad miljö kan medverka till att befolkningssammansättningen under dagtid blir mer allsidig än den gängse - områdets karaktär av sovstad kan undvikas - och ett rikare serviceutbud kan erhållas.

Med detta senaste exempel har jag endast velat antyda vilka möjligheter till vidareutveckling den valda grundstrukturen medger; meningen är alltså inte att här redovisa en utbyggnad på kvarters- eller stadsdelsnivå. Efter överenskommelse med BFR har projektet begränsats att omfatta enbart den grundläggande idén med utbyggbara lägenheter. För att visa de möjligheter till varierande utbyggnader som grundtanken rymmer har jag valt att utgå från följande förutsättningar.

2. DET STUDERADE EXEMPLET

Terrängen utgörs av en sluttning mot söder eller väster i lämplig lutning. Mot sluttningen uppförs en terrassformad byggnad med två trapphus till en sammanlagd längd av cirka 75 meter. De översta våningarna består av större lägenheter uppdelade på två plan. Där är utbyggnadsbehovet inte så stort, men möjligheten till utbyggnad finns även här och kan utnyttjas exempelvis i samband med en funktions- (hushålls-) delning av den stora lägenheten till två mindre, en per plan. Härigenom erhålles redan från början en något mera varierad hushållningssammansättning än om alla lägenheter enbart utgörs av mindre baslägenheter. Gestaltningen av huset kan också göras volymmässigt intressantare med sådana radhusliknande lägenheter som avslutning upptill.

Principsektionen för huset blir därmed denna:

Huset kan med andra ord sägas bestå av en serie småhus lagda intill och ovanpå varandra och förskjutna så att en liten trädgård bildas framför varje hus.

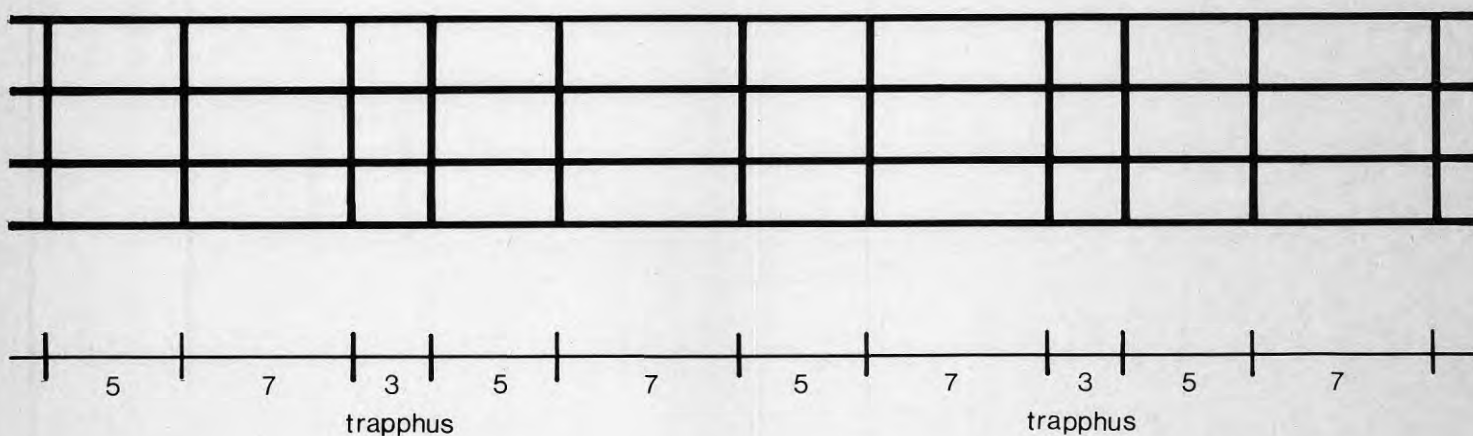
Två former av hisslösning är tänkbara i ett hus som detta; dels en hiss med lutande bana och dels en med vertikalt schakt. Den förra typen är att föredra då det är fråga om en byggnad i många våningar, eftersom den ger kontinuerlig betjäning till varje våningsplan.

Väljer man istället en lösning med vertikal hiss måste denna delas upp i flera avsnitt, förskjutna i sidled och förbundna med gångar som medger förflyttning i horisontell led. Den måste alltså ges en trappstegsliknande form med inte alltför höga steg, för att kunna betjäna de olika våningsplanen. Hissfärden blir därmed avbruten flera gånger för förflyttningar mellan de vertikala avsnitten.

Om emellertid sluttningen är måttligt hög - som den är i det studerade exemplet - finns det en optimal lösning även för alternativet med en vertikal hiss. Det går således att finna ett hissläge som dels ger en acceptabel gångväg i det nedersta våningsplanet mellan entrén och hissen och dels medger att hissen - efter den successiva avtrappningen uppåt av byggnaden - inte hamnar alltför långt ute i det fria för att kunna betjäna de översta våningarna. Sektionen ovan har valts bl a utifrån detta resonemang.

Den utsprungliga valda fria spännvidden (12 m) mellan de bärande mellanväggarna har i detta fall delats upp på två, 5 meter respektive 7 meter, för att därmed åstadkomma en bättre byggnadsökonomi men också för att få en anpassning till de valda lägenhetsstorlekarna. Övergången till två olika spännvidder (som kan kombineras på flera sätt) innebär för den skull inte någon inskränkning i möjligheterna till ett flexibelt utnyttjande av baslägenheten, vilket kommer att visas närmare i planlösningsexemplen nedan.

Längdsektionen blir i princip denna:

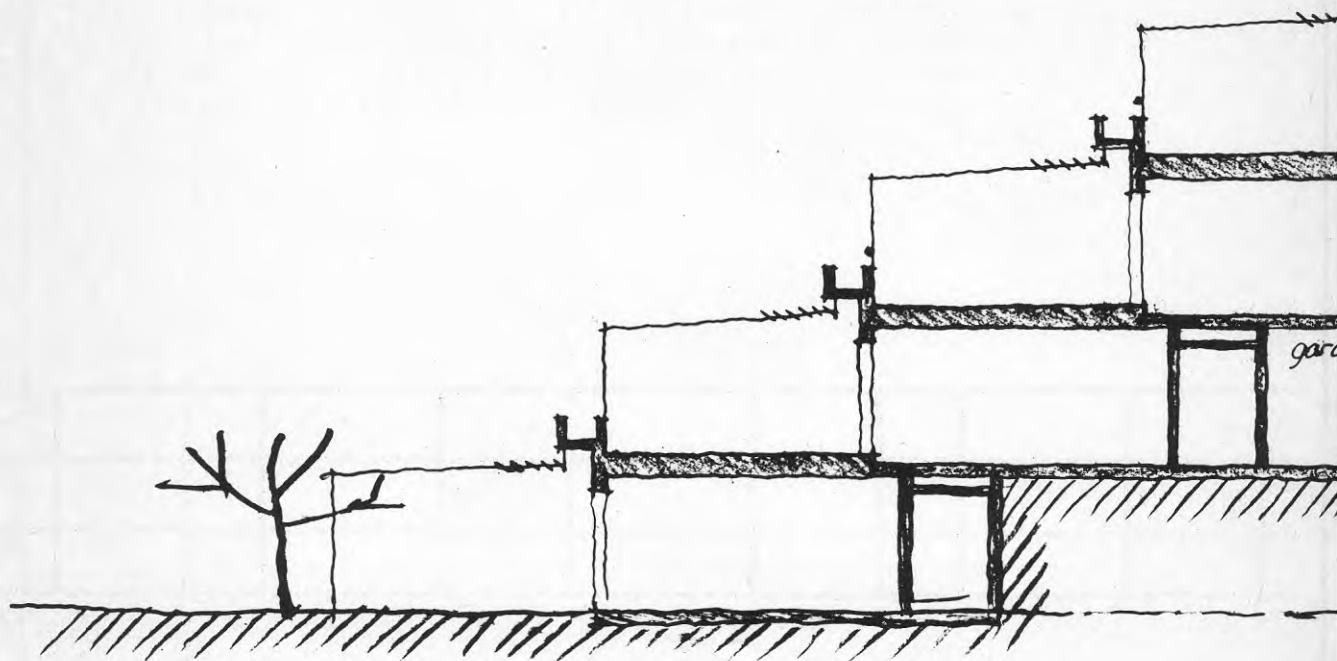

Eftersom detta projekt är att betrakta som ett idéprojekt, som utmynnar i ett konkret förslag till en byggnad är det lämpligt att beskriva dess utformning och innehåll direkt i samband med ritningarna över de olika våningsplanen. I det följande kommer jag att presentera huset med ett våningsplan över två sidor och kommentarerna i anslutning därtill.

Även om det här i första hand är fråga om att redovisa principerna för ett hus som medger utbyggnad av lägenheterna, har jag i största möjliga utsträckning sökt anpassa lägenhetslösningarna till gängse krav och normer. Projektet är således anpassat till en reell verklighet. På några punkter har jag dock frångått normerna, och där så är fallet förklarar jag varför.

Vi börjar med en sektion av huset.

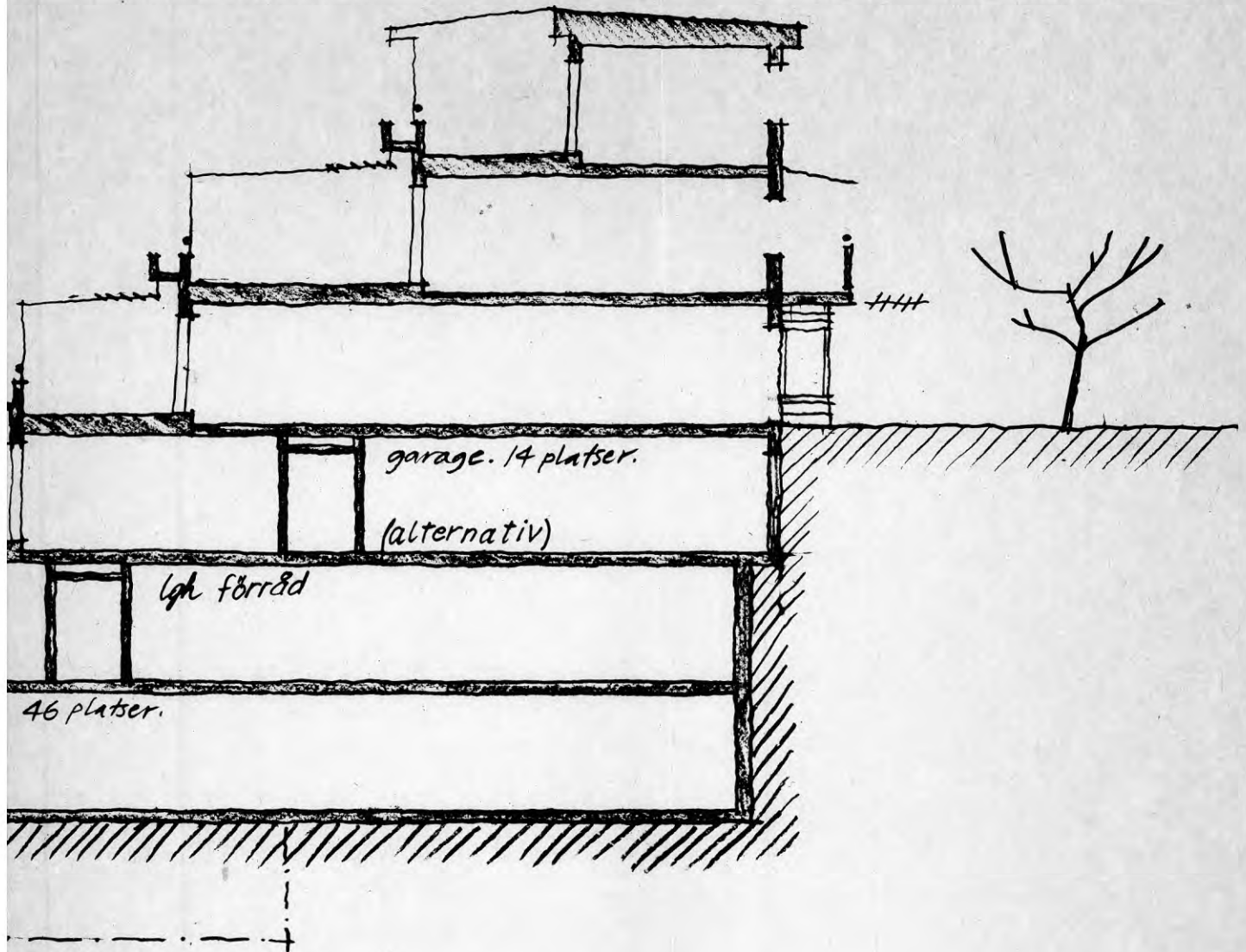
Sektion genom lägenheterna.

Huset är beläget i en sluttning där nivåskillnaden mellan marken på ömse sidor av huset uppgår till cirka 11 meter (fyra våningar). Sett nedifrån den lägre nivån är huset sju våningar högt, medan det från den övre marknivån är tre våningar. Varje våning är avtrappad i förhållande till den närmast under liggande så att en drygt 4 meter bred terrass bildas framför våningsplanet i hela husets längd. På dessa terrasser kan en utbyggnad ske av den ursprungliga lägenheten, när önskemål därom uppstår.

I vissa fall kanske denna möjlighet aldrig utnyttjas. Då förblir terrassen vad den är från början; en trädgård där grönskan kan grönska och blommorna prunka. Naturligtvis är en annan utformning också tänkbar. Meningen är att de boende skall utforma terrassen så som de själva önskar.

I flertalet fall är det emellertid troligt att möjligheten till en utbyggnad verkligen kommer att utnyttjas förr eller senare. I det följande skall visas exempel på hur sådana utbyggnader kan ske.

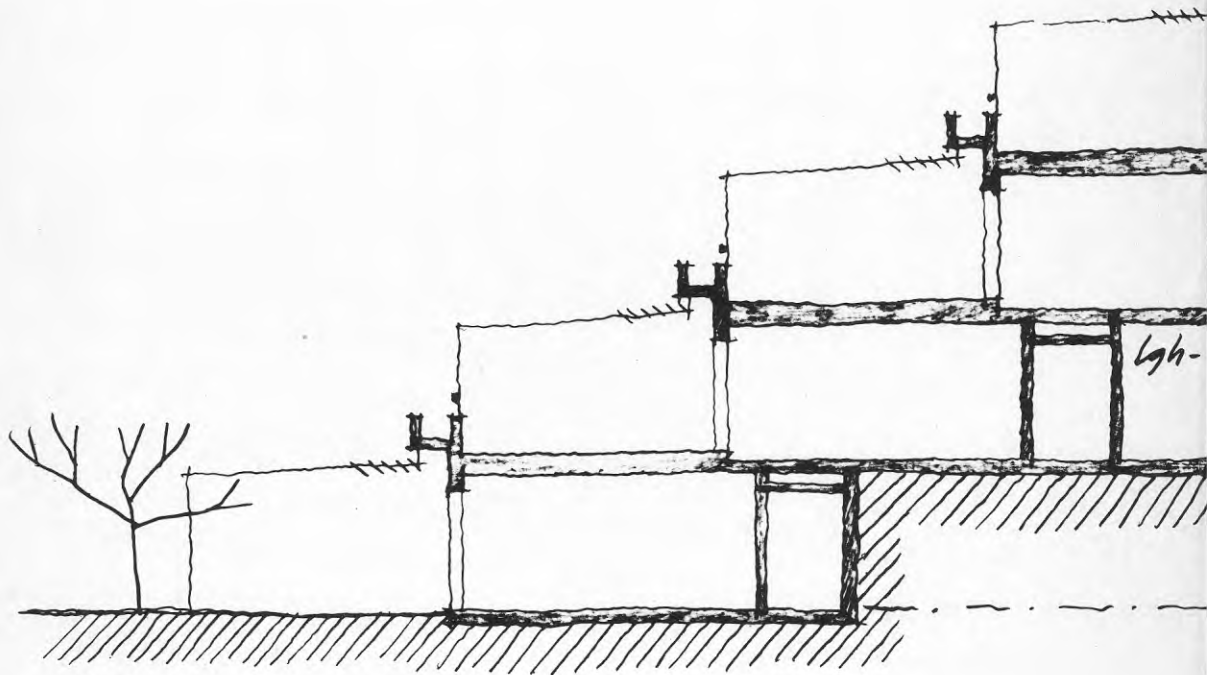

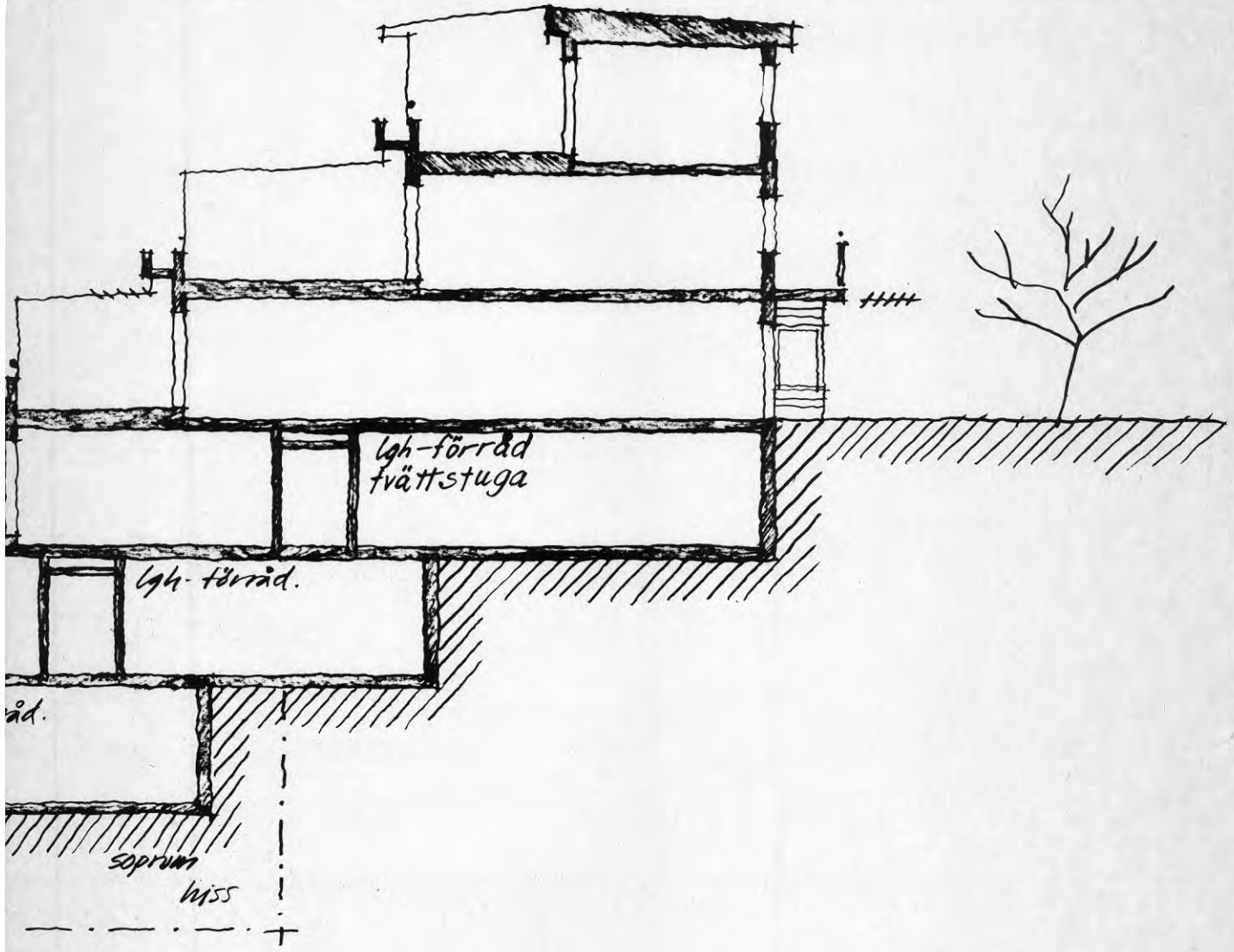
Det finns vissa begränsningar som ger ramarna för en utbyggnad. I höjddled är det sålunda avgränsningen av den ovanför liggande terrassen, som sätter en övre gräns för utbyggnaden. Bygger man högre så skymmer man ju utsikten för grannen ovanför, och man kan också komma att skugga onödigt mycket för grannen som bor intill i sidled. Utbyggnaden kan alltså inte bli nämnvärt högre än den skärm som markerar gränsen till grannen intill, och som är en fortsättning ut på terrassen av de lägenhetsskiljande väggarna. Terrassen avslutas i framkant av en rätt bred blomlåda, som ger stöd för takkonstruktionen vid en utbyggnad i våningen inunder.

Även i horisontell led finns, av praktiska skäl, en gräns för en utbyggnad. Den är emellertid svårare att ange, men troligt är att sällan mer än cirka 1/3 av terrassen kommer att tas i anspråk för utbyggnad; resten förblir trädgård.

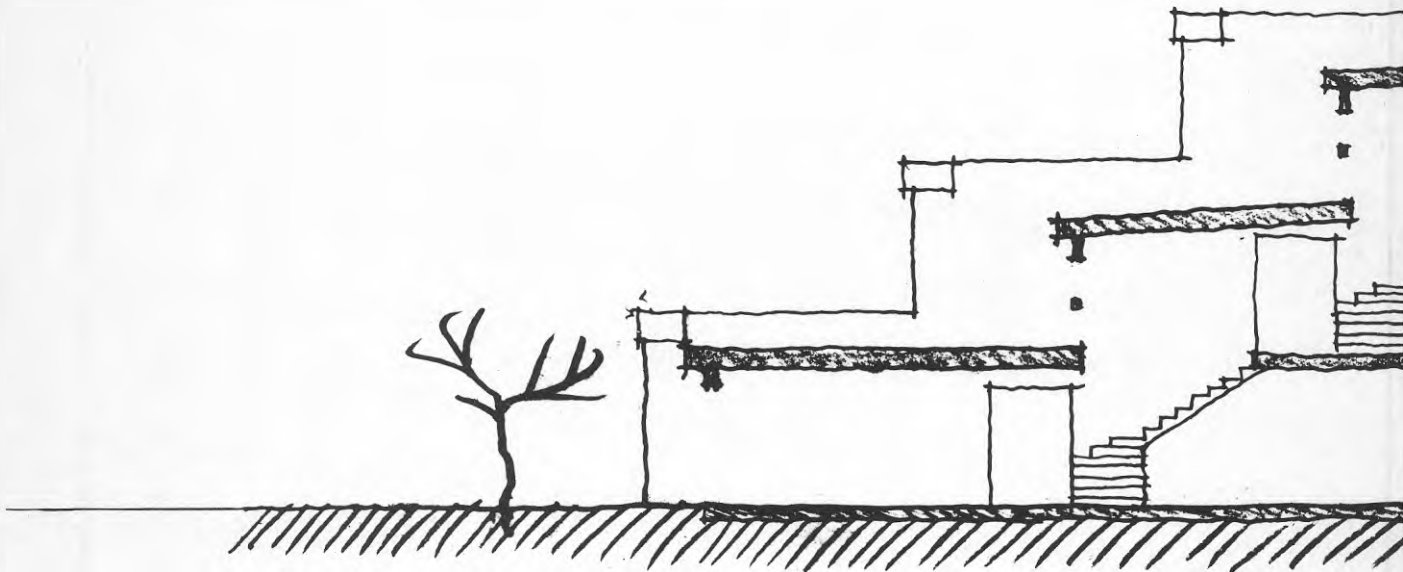
Innanför lägenheterna, mot slutningen, ligger förråd, tvättstuga, fläktrum o dyl samt garage. Beroende på önskemål eller krav på antalet bilplatser visas två varianter för garagelösning; dels ett garage med plats för en bil per lägenhet och dels ett där endast cirka en tredjedel av detta antal är tillgodosett. I bägge fallen kan angöring ske via garageplanet.

Sektion genom huset i det fall
garage inte skall ingå.

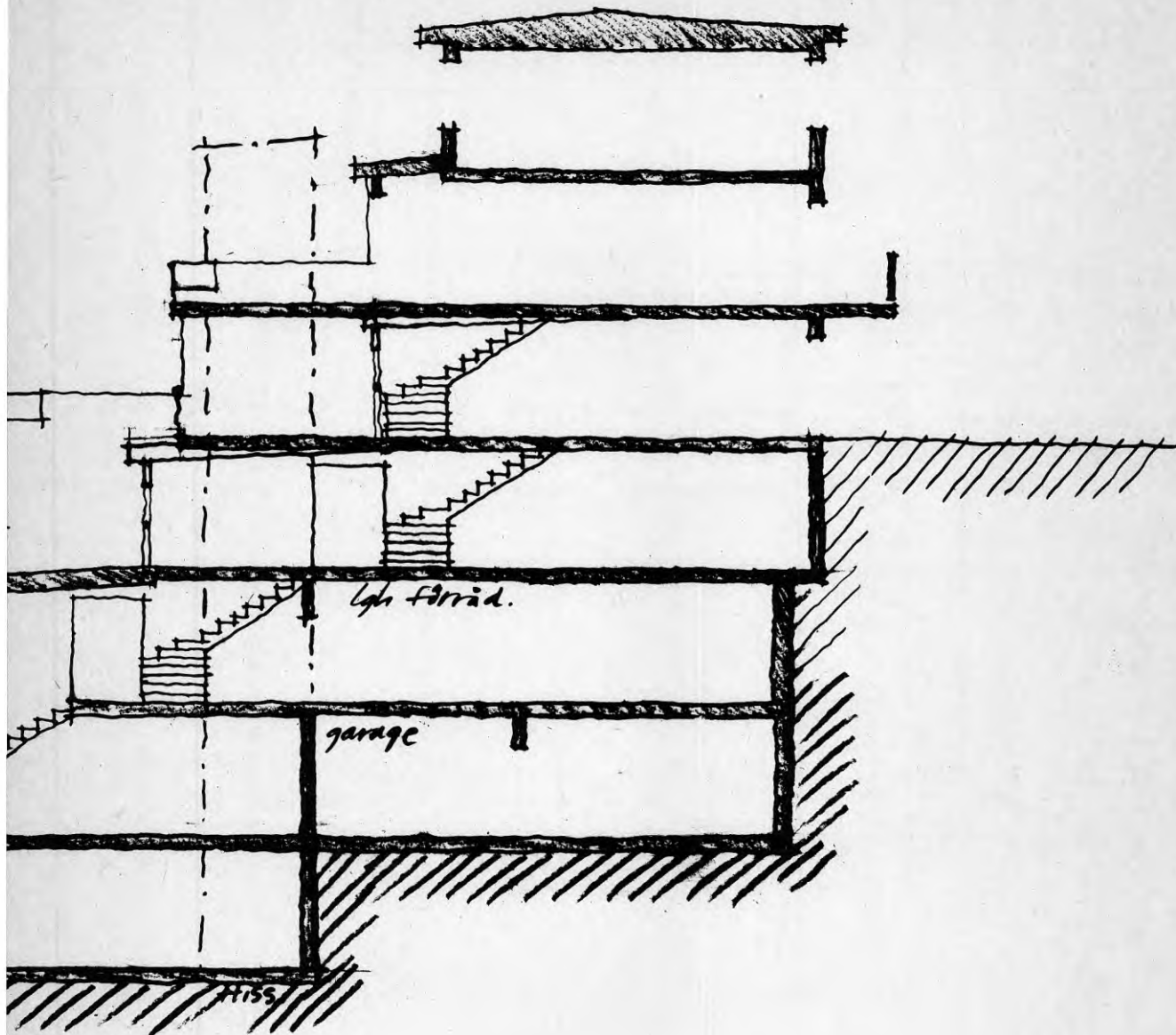

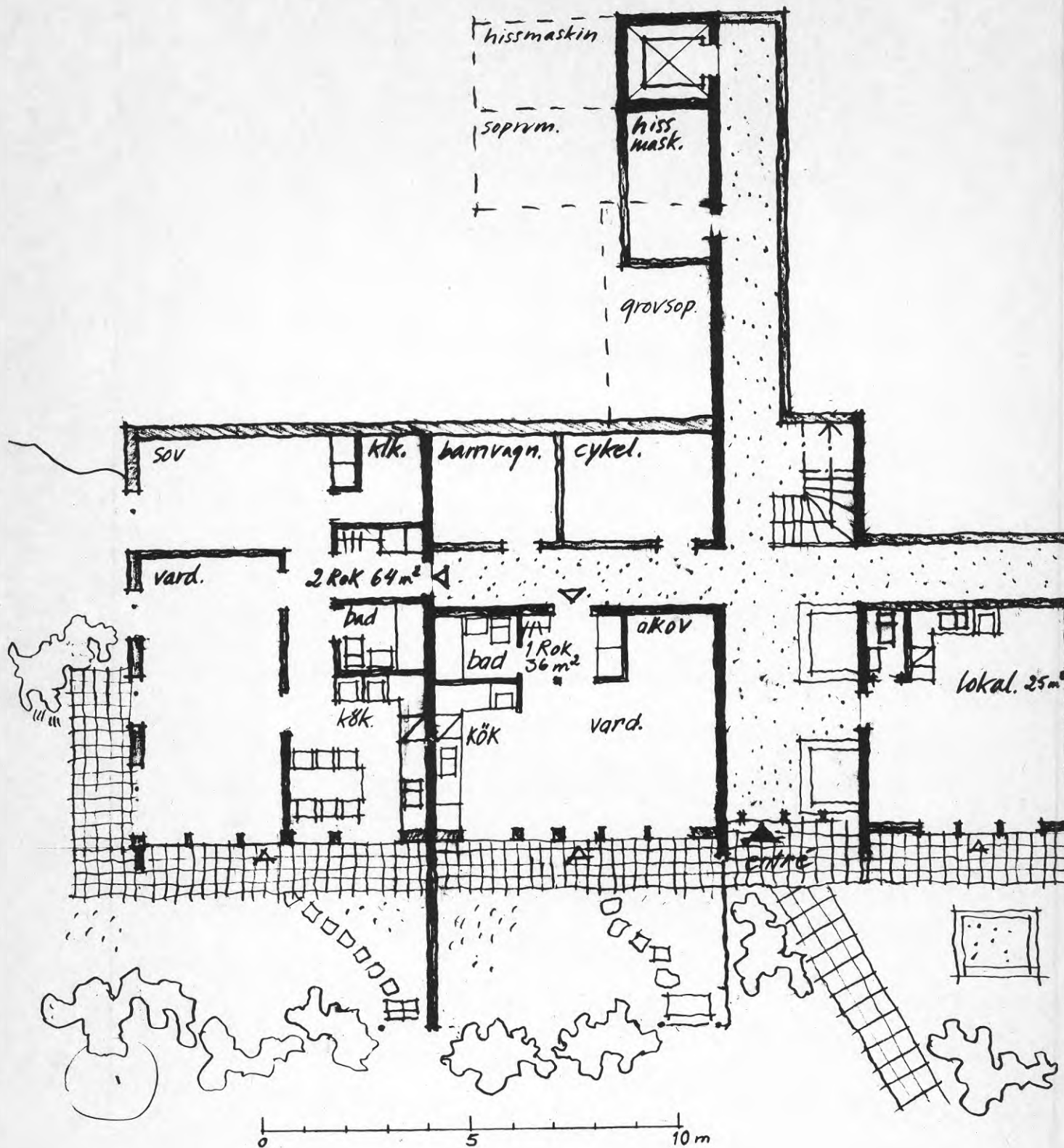
Sektion genom trapphus.

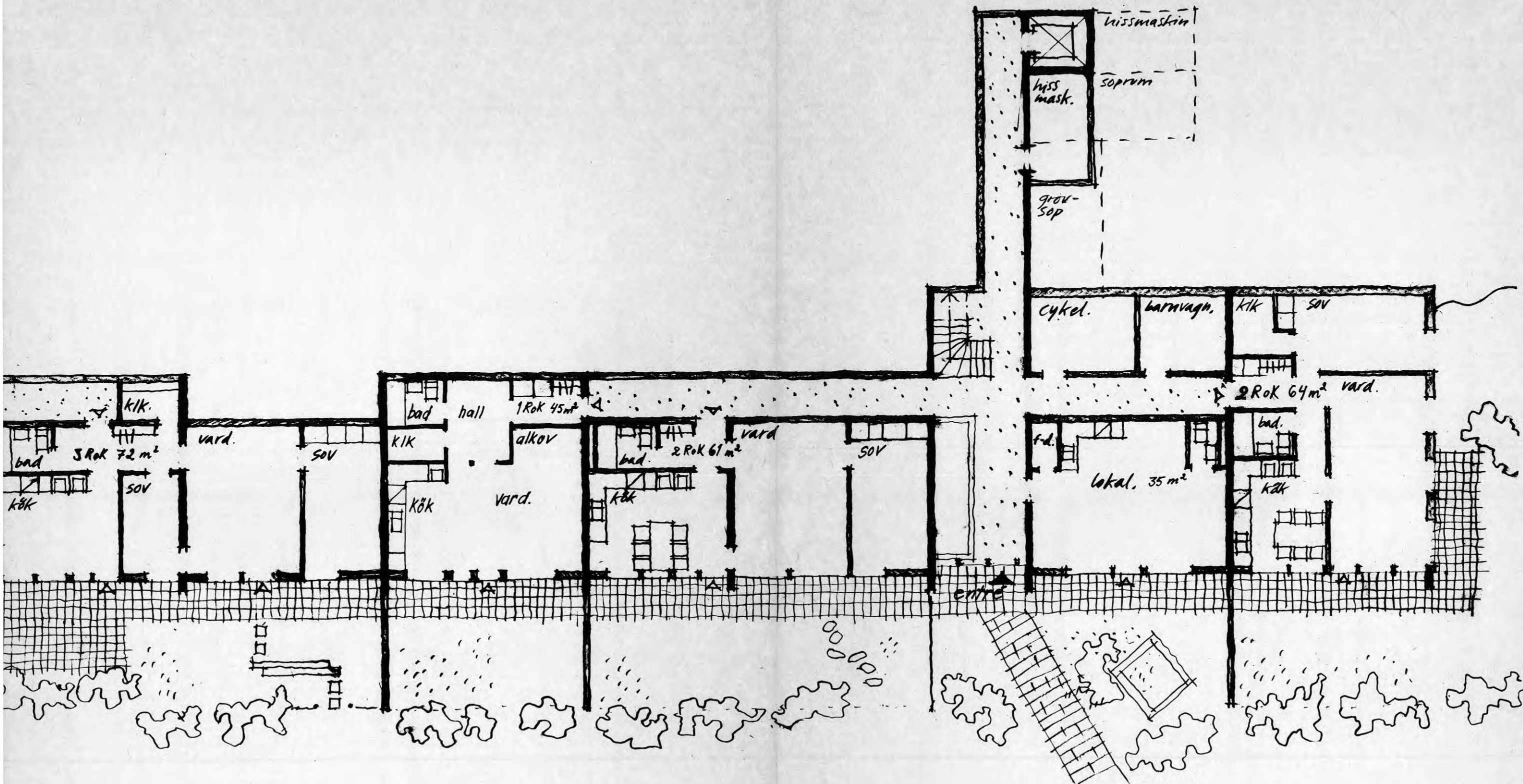
Ett trapphus betjänar fyra lägenheter per våningsplan. Det får sitt ljus snett ovanifrån, och genom att trappan är L-formad uppstår ett ljusinfall som ömsom är frontalt och ömsom kommer in som släpljus. Trapphusets långväggar, som här är parallella, kan inom vissa gränser fås att konvergera, varvid en anpassning till terrängens kurvatur kan uppnås.

Hissen har ett vertikalt schakt och betjänar sex våningar; den sjunde nås med invändiga trappor i de lägenheter i två plan som avslutar huset upptill.

För att kunna möta varierande förutsättningar när det gäller det övergripande trafikförsörjningssystemet - men också för att nå lek- och rekreationsytor på ömse sidor om huset - har detta försetts med två entréer, en i bottenplanet och en på femte våningsplanet. Man kan säga att entrén är genomgående, låt vara att den tar upp en nivåskillnad på fyra våningar.

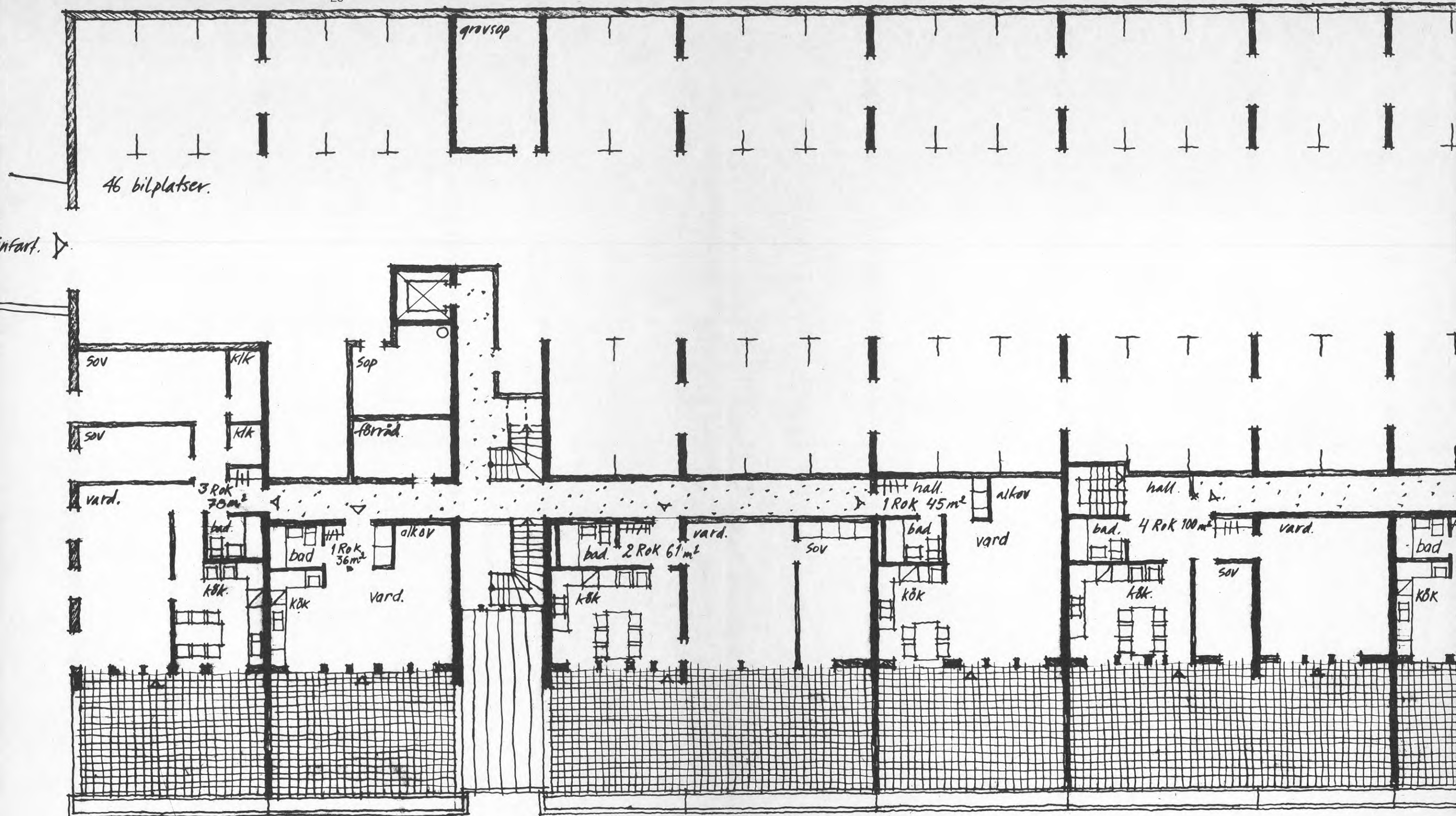

VÅNING 1

Man närmar sig entrén under sned vinkel. Därmed blir lägenheten till höger om entrén utsatt för insyn vid passage och har därför ersatts med en lokal för antingen uthyrning eller t ex föreningsverksamhet. I gengäld blir lägenheten på andra sidan entrén mindre utsatt för insyn.

Lägenheterna skiljer sig från dem högre upp i huset endast så till vida att området framför lägenheten inte utgörs av en konstbyggd terrass utan av en utplanad markyta. Vid en kommande utbyggnad färdigställs först en platta på marken, varefter utbyggnaden tillgår på i princip samma sätt som på terrasserna.

Om garage inte skall ingå i huset förläggs soprum till detta plan.

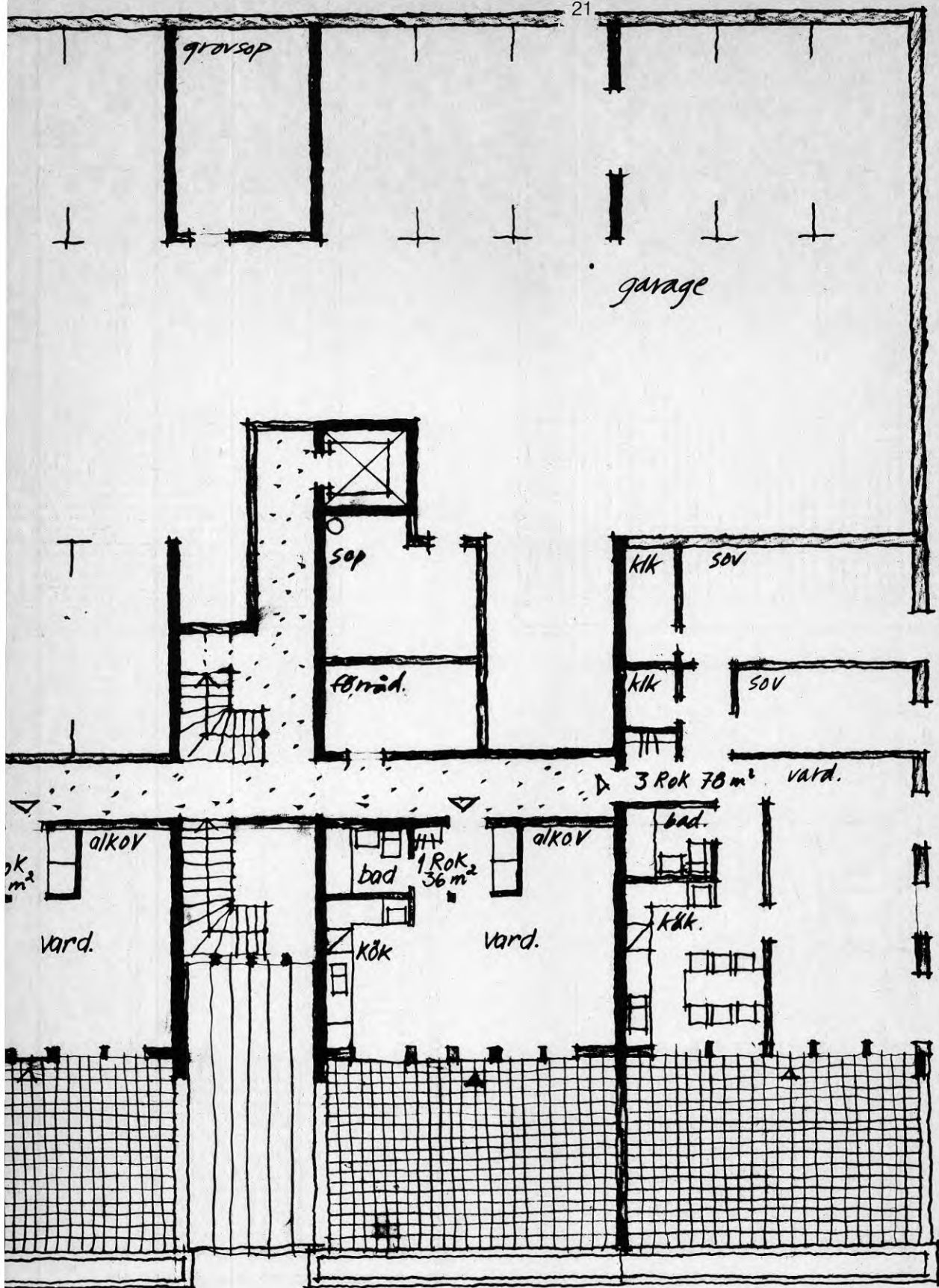

Terrassen framför lägenheterna är 4,5 meter bred och ytan uppgår för exempelvis en lägenhet med 12 meter fasadlängd till drygt 50 m². På de två kommande uppslagen visas hur utbyggnaden på terrassen kan ske. Frågan om utseende, färgsättning och materialval på dessa utbyggnader, dvs sådant som rör gränserna för den individuella friheten, avgörs lämpligen gemensamt av de boende i huset.

De bärande mellanväggarna (som inte behöver bestå av massiv betong i hela sin sträckning; ett pelar-balk-system är också tänkbart) har inte överallt placerats i intervall om 5+7 meter såsom beskrevs inledningsvis. På några ställen har ett extra intervall om 7 meter infogats; därigenom erhålles en mera varierande rytm i fasaden. Detsamma kan bli fallet om en lägenhet, så som har gjorts här, delas upp på två plan

med en invändig trappa mellan planen. Det är en lägenhet om 4 rum och kök, vars övre del skjuter fram - och manifesterar sig - på den övre terrassen, som därmed får ett mindre djup än de intilliggande. Från utbyggnadssynpunkt spelar det mindre terrassdjupet inte så stor roll här, eftersom behovet av utbyggnad kan tillfredställas på det nedre planet, i den mån en utbyggnad anses erforderlig. Det är ett slumpmässigt valt läge och förebådar således de utbyggnader som kan komma med tiden och som kan uppstå var som helst på terrasserna.

Baslägenheten om 2 rum och kök till höger om det vänstra trapphuset har givits en utformning som måhända inte riktigt skulle godtas om man följer SBN. I en lägenhet om 2 rum och kök skall ju båda rummen kunna nås från ett neutralt utrymme. Här förutsätts dock att de boende i lägenheten - två vuxna personer som utnyttjar det mindre rummet som

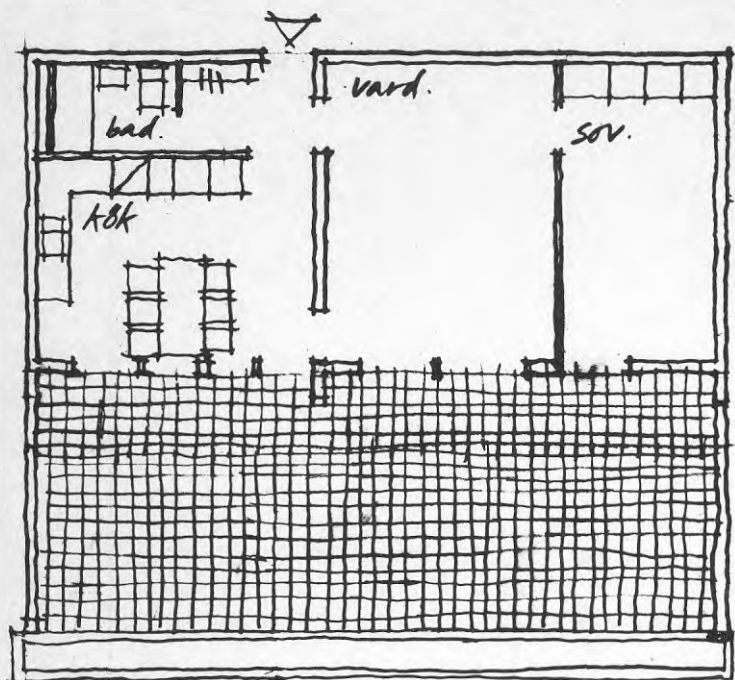

sängkammare - i ett första skede är tillfreds med denna lösning, eftersom den ger maximal rymd. Vill man sedermera förändra rumsindelningen att inte innehålla övergångsrum, låter sig detta lätt göras eftersom full flexibilitet råder mellan de bärande mellanväggarna. Dessa har genomgående markerats med svart sgraffering på ritningarna; övriga väggar - så när som på badrumsväggarna - är således flyttbara.

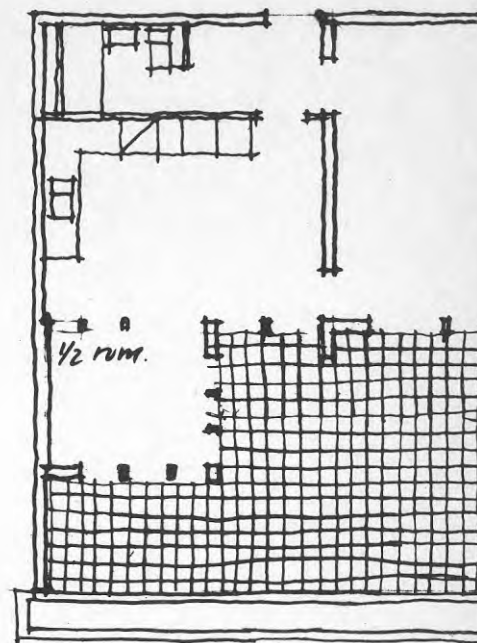
Om ett garage med plats för ett rätt stort antal bilar önskas (en per lägenhet såsom visas här) kan det med fördel förläggas till detta plan

VÅNING 2.

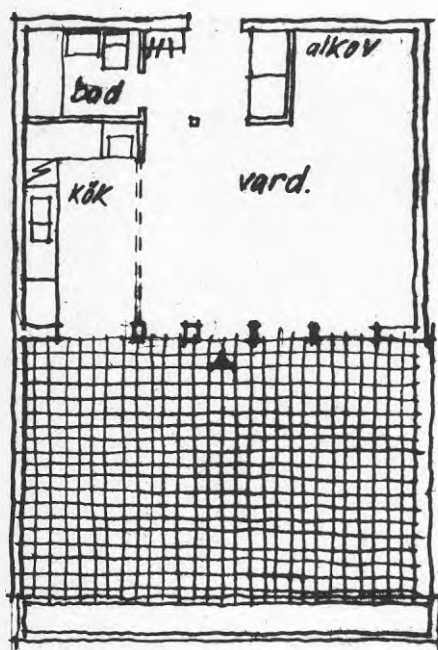
Exempel på utbyggnadsmöjligheter.

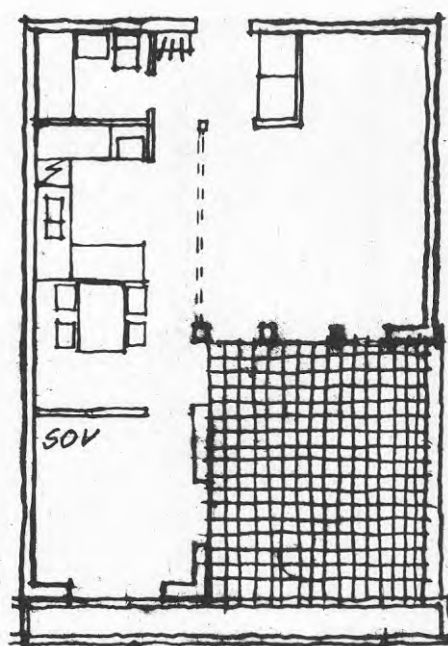
Baslägenhet om 2 rum och kök med en yta av $61,2\text{m}^2$.
Fasadlängden är 12 meter och terrassytan 53m^2 .

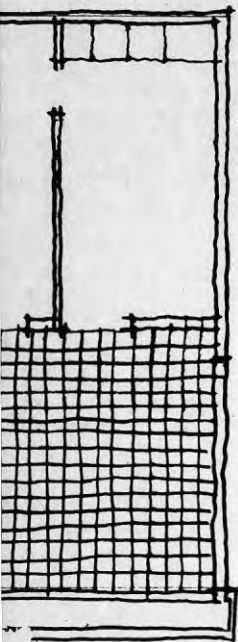
Ett halvrum har byggts ut, t
sad byggnad för passiv solvä

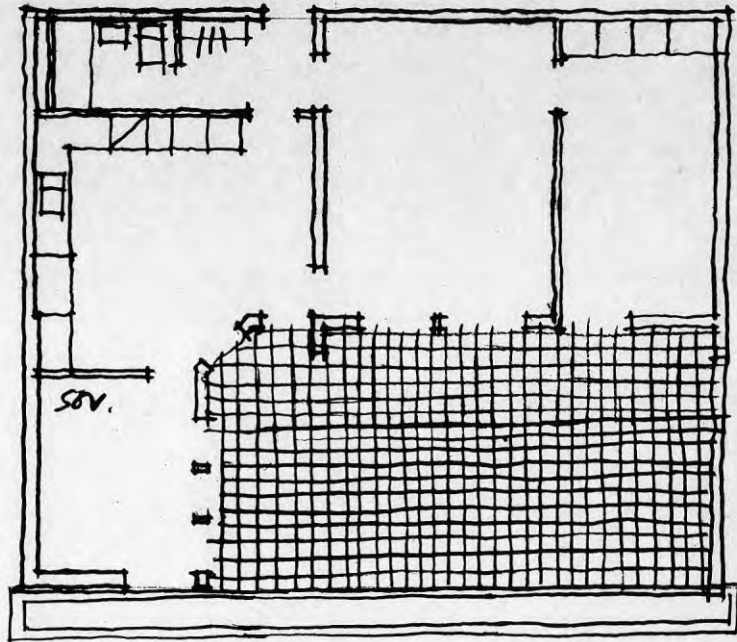
Baslägenhet om 1 rum och kök med en yta
av 36m^2 . Fasadlängden är 7 meter och
terrassytan 30m^2 . Sambandet mellan
köket och vardagsrummet är här helt
öppet, men planlösningen medger olika
former av avgränsning dem emellan.

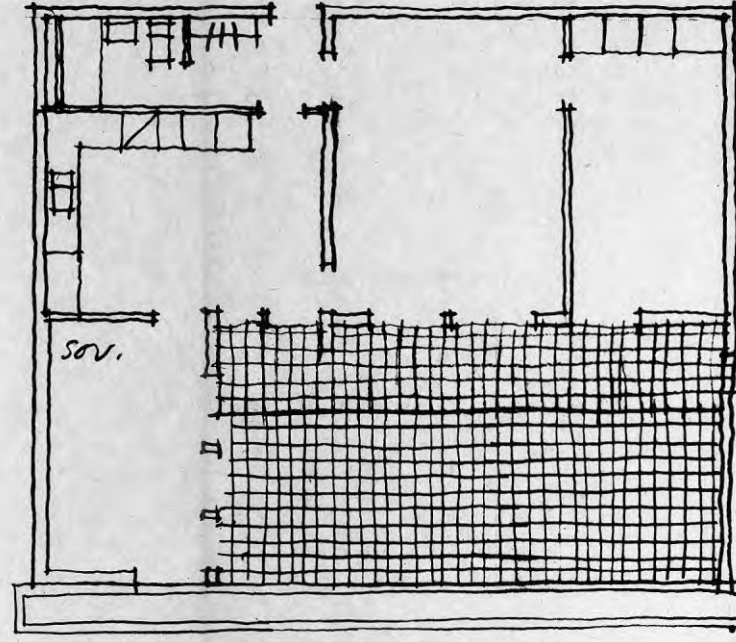
Köket har utvidgats och ett sovrum med
en yta av 9m^2 har tillkommit på ter-
rassen. Lägenheten har därmed vuxit
till 2 rum och kök med en yta av 48m^2 .

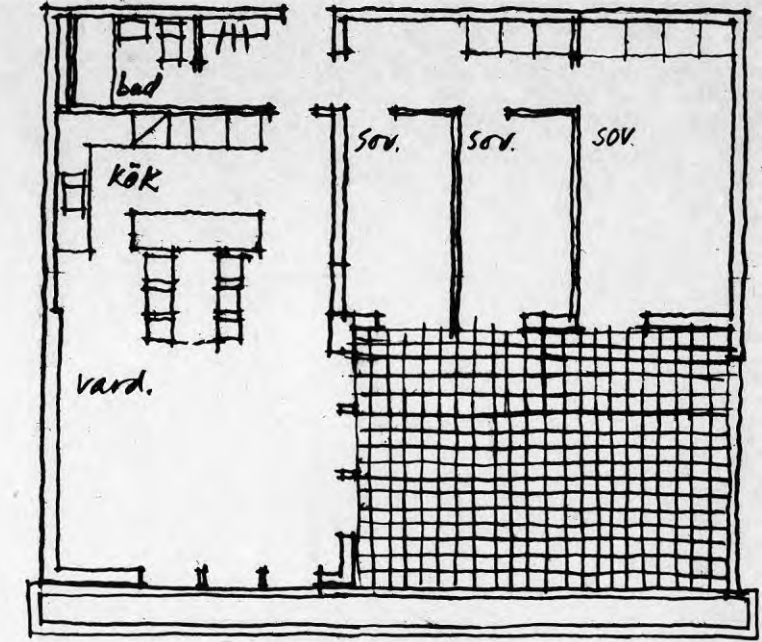
ex en helt uppglä-
ne.

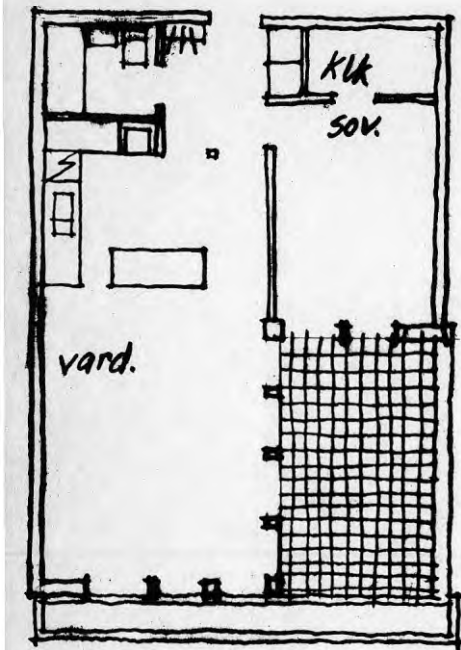
Köket har förstörats något och ett sovrums på 9 m² har tillkommit. Hela terrassbredden utnyttjas.

En variant på föregående exempel. Köket behåller sin ursprungliga storlek och sovrummet har en yta på 12 m². I alla dessa fall har ingen förändring gjorts i de två övriga rummen.

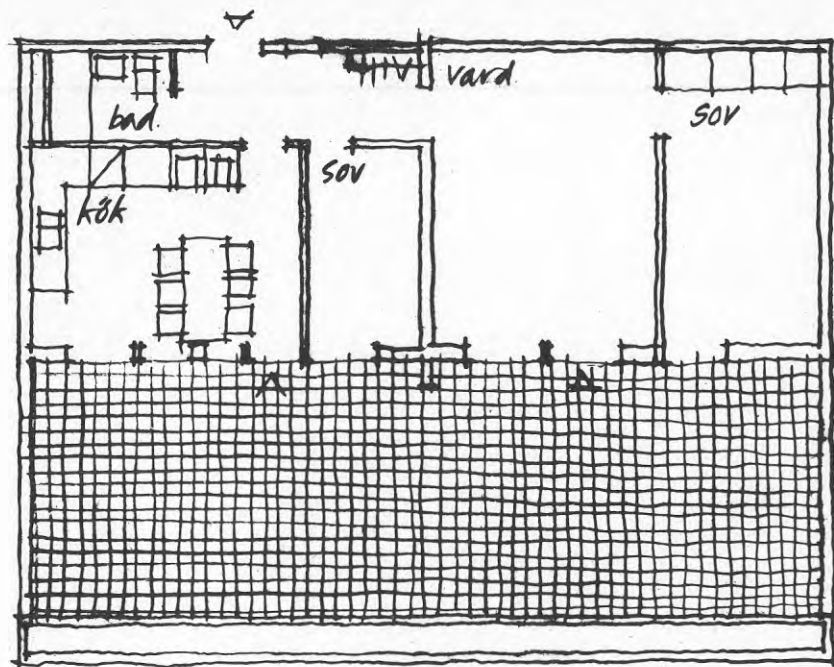
Utbyggnaden, som uppgår till 21 m², görs lika bred som köket och ett nytt vardagsrum bildas. Tillsammans med köket fås ett allrum som uppgår till 37 m². Det tidigare vardagsrummet har förvandlats till två sovrum om vardera 7 m². Bostaden har härmed vuxit till 4 rum och kök på 82 m². Den kvarvarande terrassytan uppgår till ca 30 m².

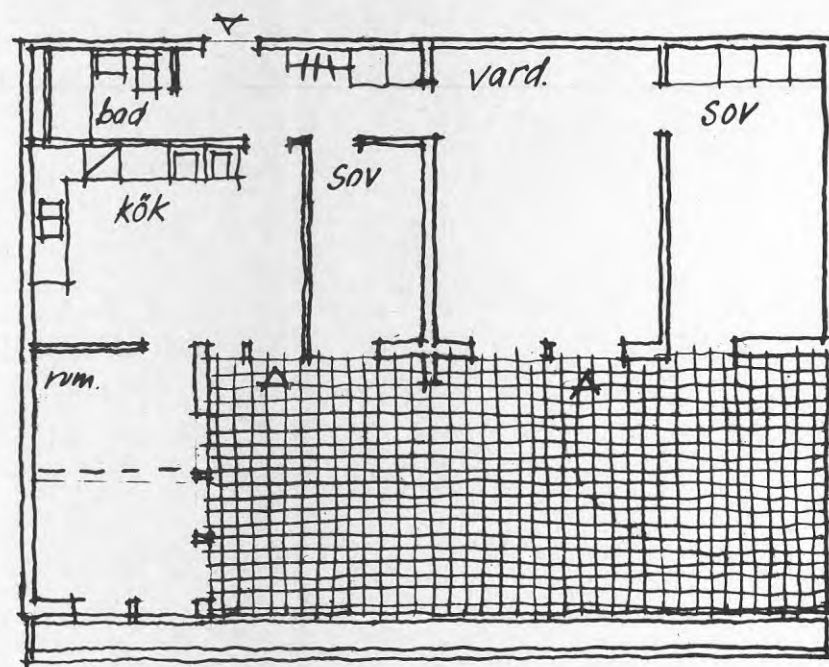
En del av vardagsrummet har förvandlats till ett sovrums (13 m²) och klädkammare. Ett vardagsrum har tillkommit som tillsammans med köket ger ett allrum på 29 m². Lägenhetsytan uppgår till 53 m².

Detta exempel utgår från att lägenheten ligger intill ett trapphus, varvid den gränsmarkerande skärmen till höger kan göras lägre än normalt. Hela terrassbredden kan utnyttjas utan att den återstående obebyggda delen känns trång.

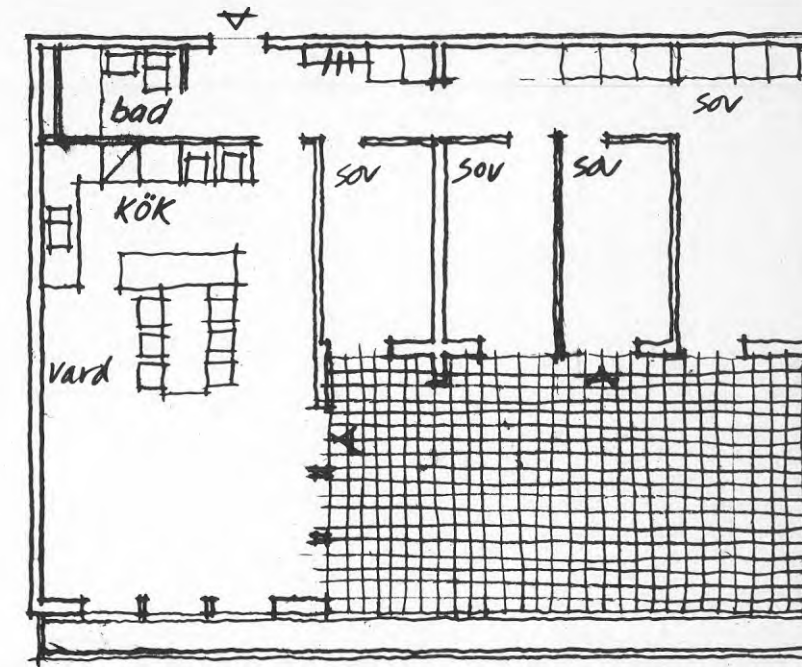
I annat fall lämnas främre delen av terrassen obebyggd till drygt 1 m₂ bredd. Då blir lägenhetsytan 49 m².

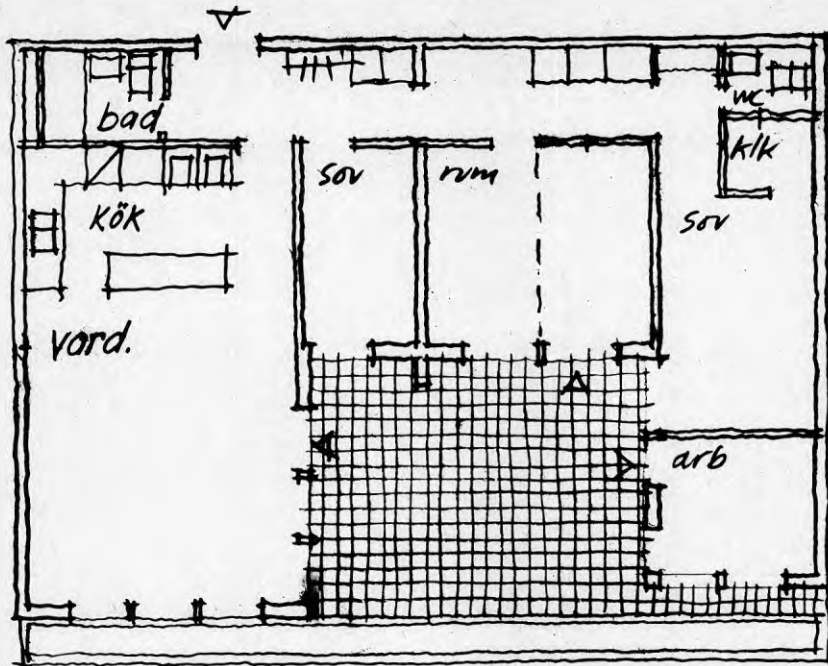
Baslägenhet om 3 rum och kök med en yta av 70 m².
Fasadlängden är 14 meter (=två 7-metersintervall)
och terrassytan 62 m².

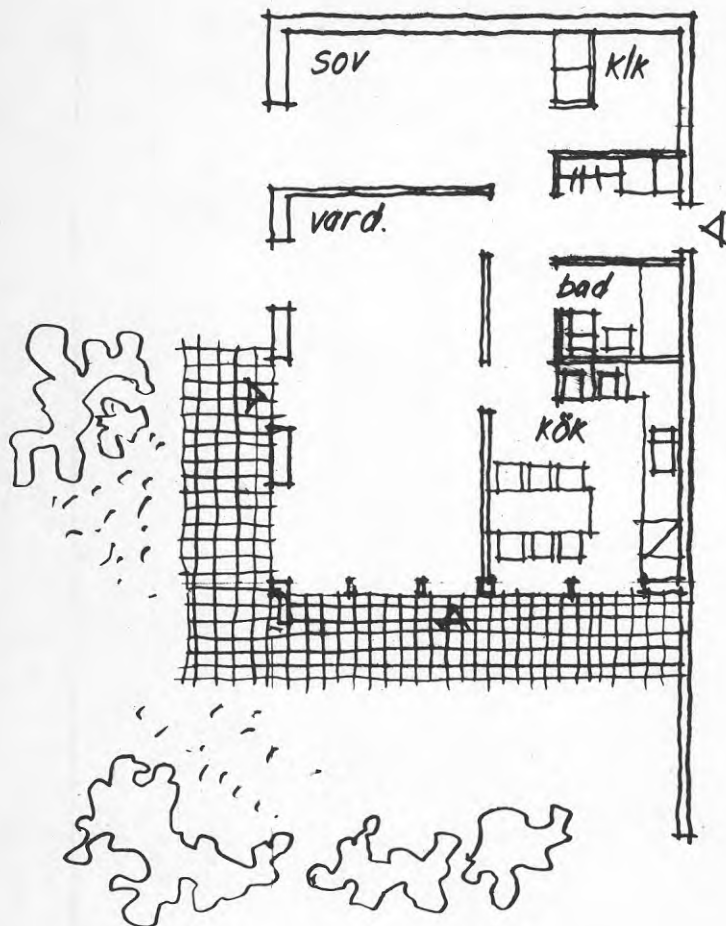
Ett sovrum har byggts ut på terrassen framför en
del av köket. Om man önskar dela upp utbyggnaden
i två mindre arbetsrum, kan det yttre ges egen
entré från terrassen.

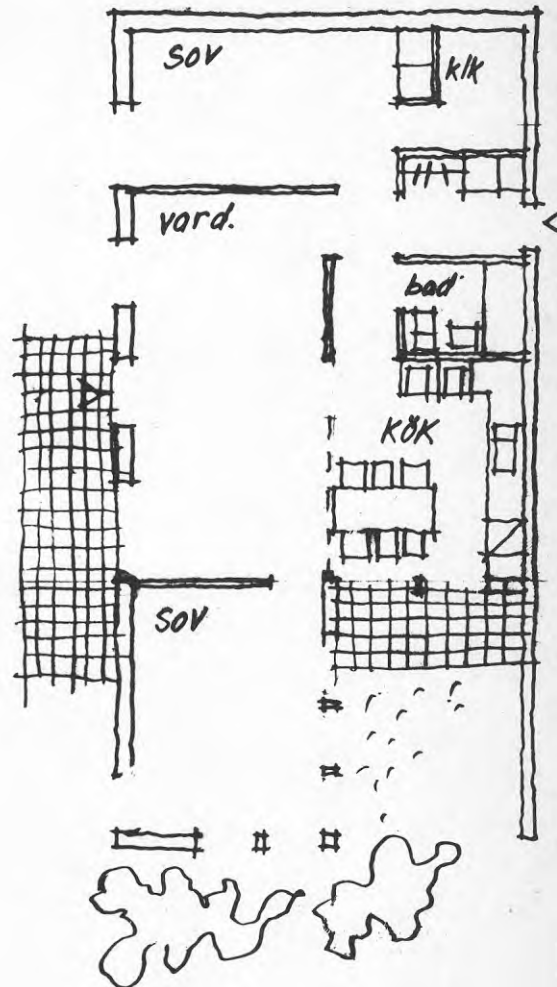
Terrassen framför hela köket har byggts ut och
vardagsrum och kök bildar ett allrum på 37 m².
Det tidigare vardagsrummet har förvandlats till
två sovrum om vardera 7 m².

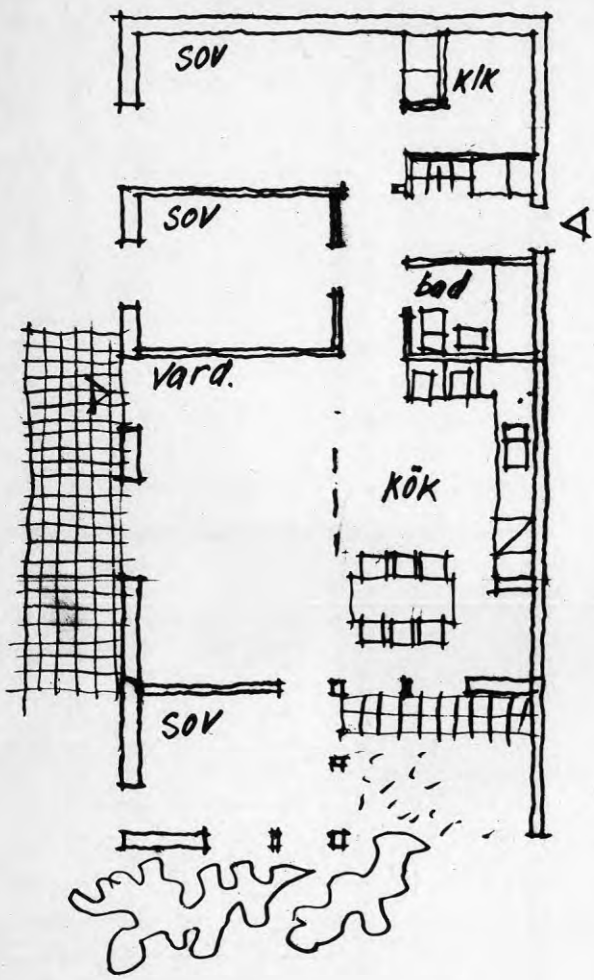
Här har även den högra delen av terrassen byggts ut. Sovrummet har förskjutits utåt och ett arbetsrum, som nås från terrassen här tillkommit. Den återstående delen (26 m²) av terrassen har därmed fått en atriumliknande form. Lägenheten har vuxit till 6 rum och kök med en yta av 104 m².

Baslägenheten utgörs i detta fall av en 2:a på 64 m² på gaveln av huset. Här visas en lägenhet med markkontakt i bottenplanet, men principen för en utbyggnad kan vara densamma även högre upp i huset.

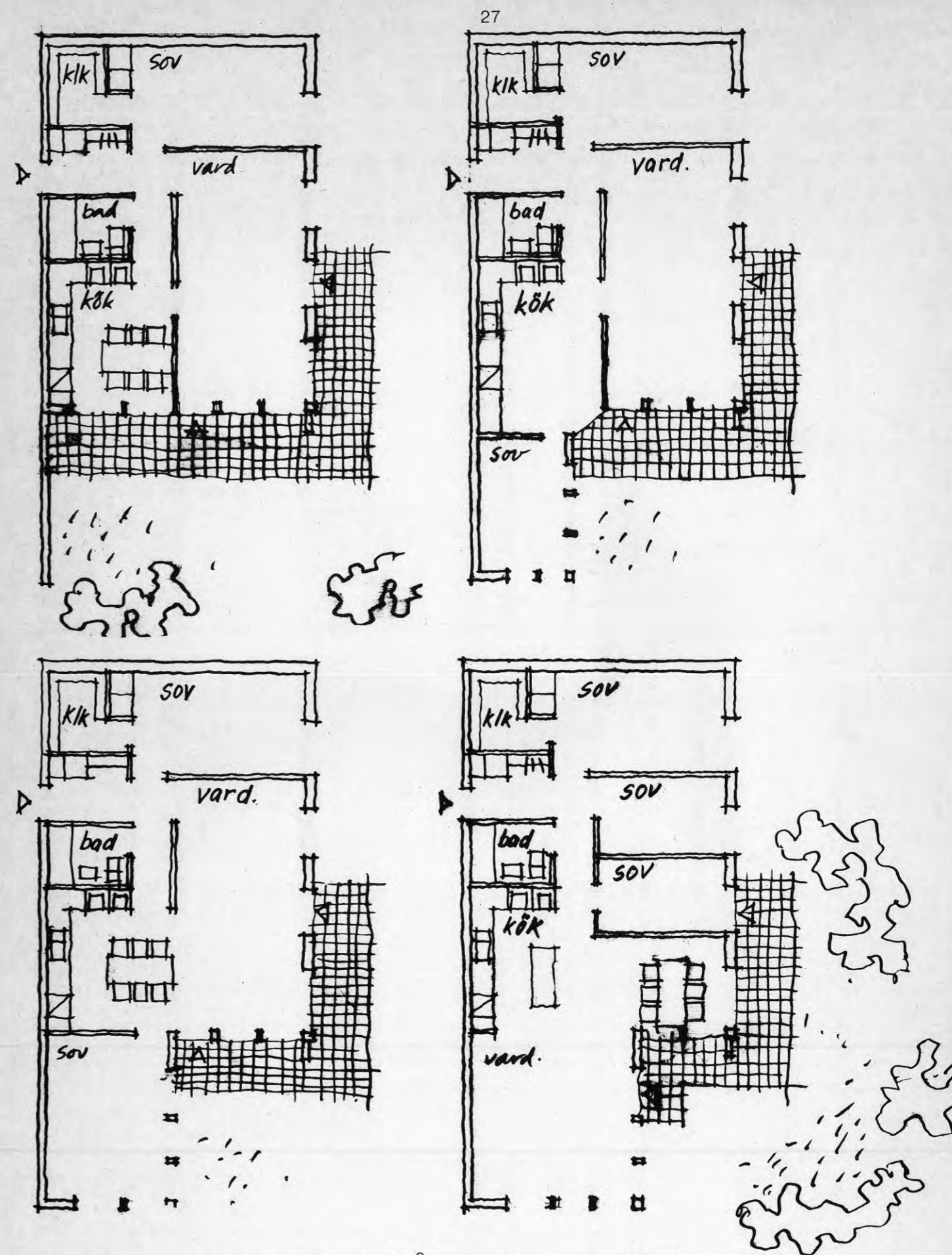

Ett sovrum med en yta av 14 m² har byggts ut framför vardagsrummet.

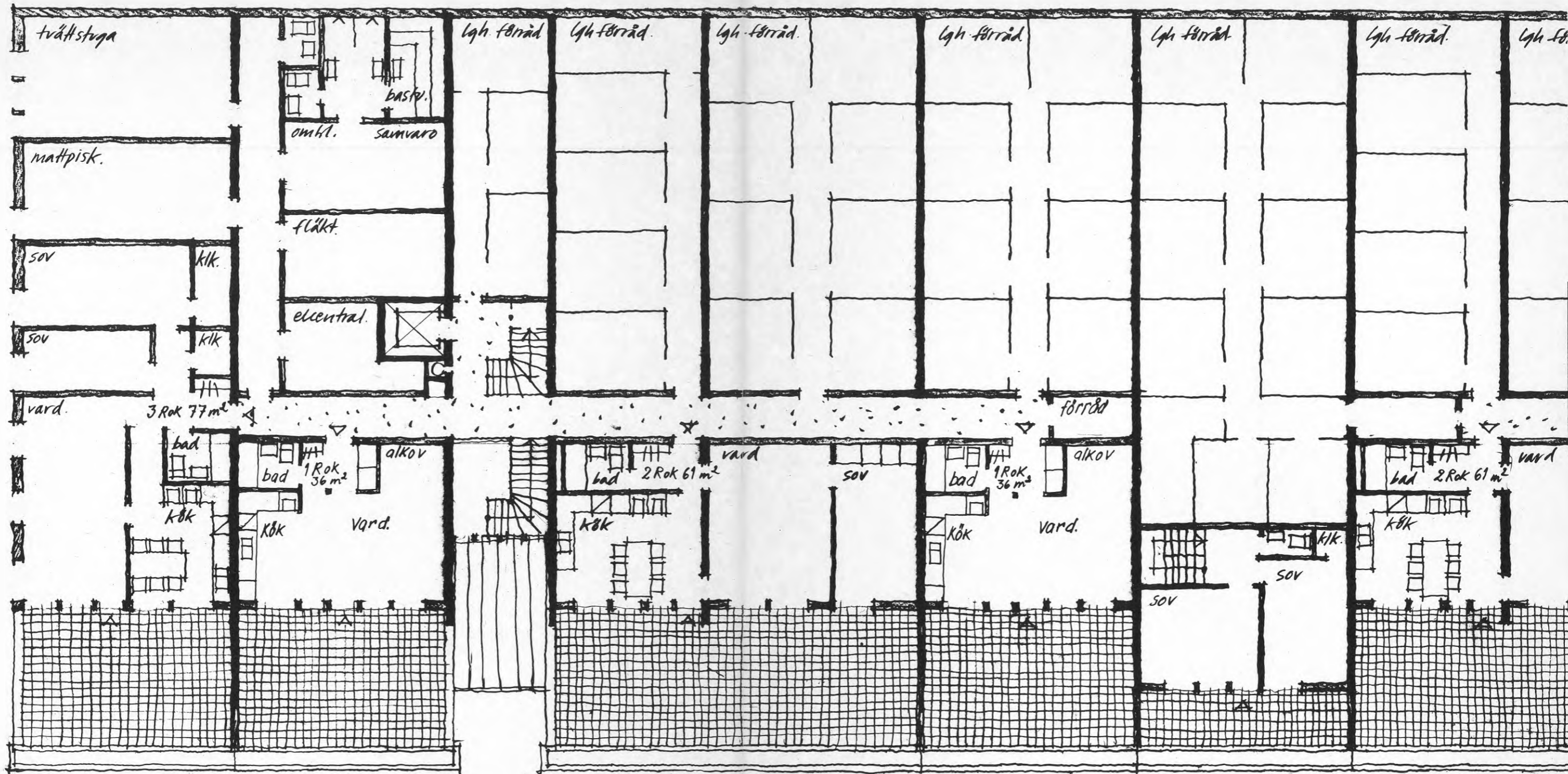

En del av vardagsrummet har förändrats till ett sovrum på 9 m², och köket har förstörats något. Lägenheten har på detta sätt vuxit till 4 rum och kök med en yta av 84 m².

I samtliga fall kan ett öppet samband åstadkommas mellan vardagsrum och kök, såsom antyds här.

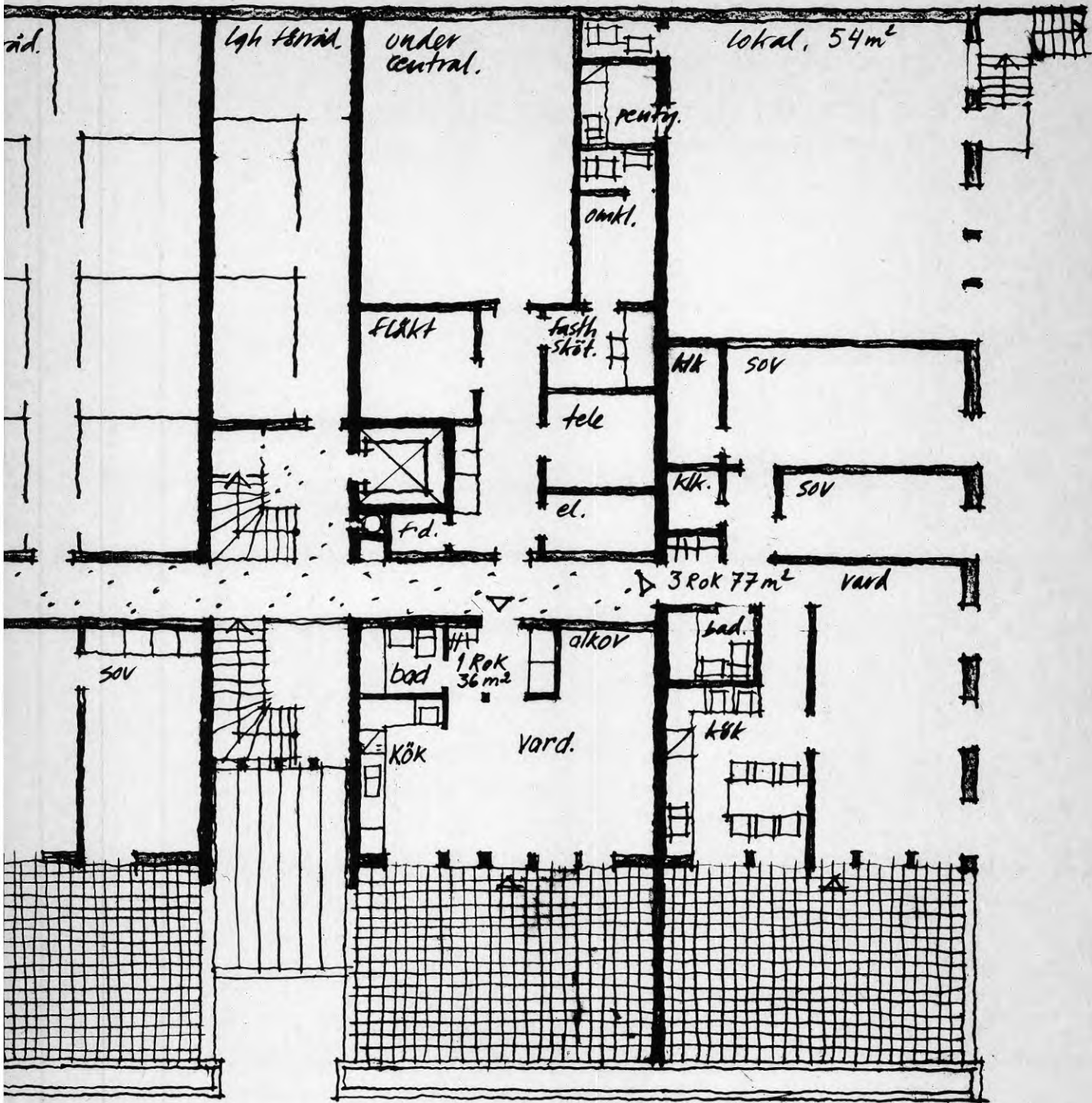

Baslägenhet om 2 rum och kök på 64 m². Detta är en spegelvänd variant av den ovan beskrivna gavellägenheten.

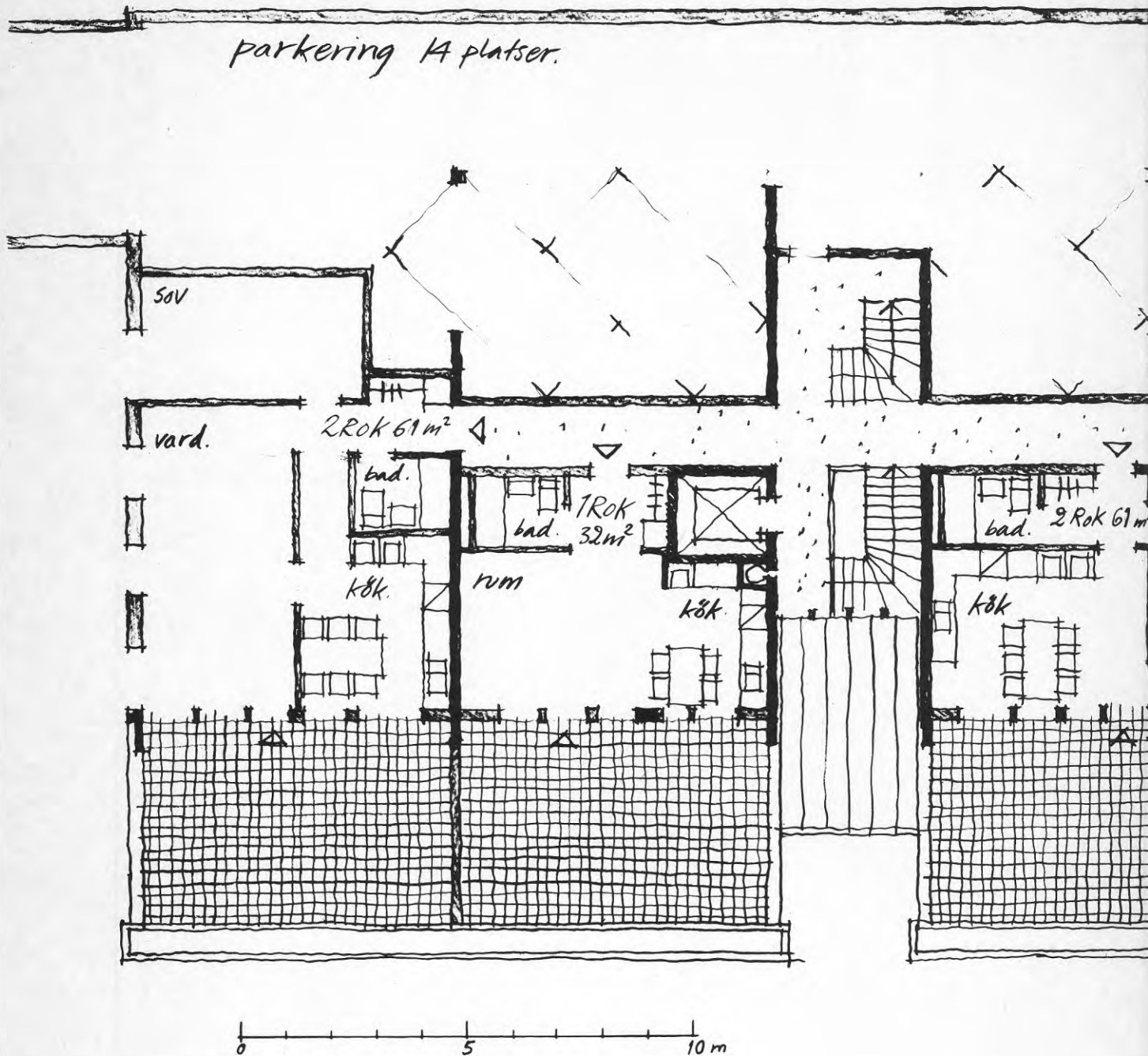

Terrassen något till höger om mitten av huset har inte samma djup som de övriga. Här innanför ligger övre delen av den lägenhet i två plan som har beskrivits i samband med våning 2. Det är alltså den lägenhet som genom sin utformning bl a förebådar de utbyggnader som kan komma med tiden och som kan uppstå var som helst på terrasserna.

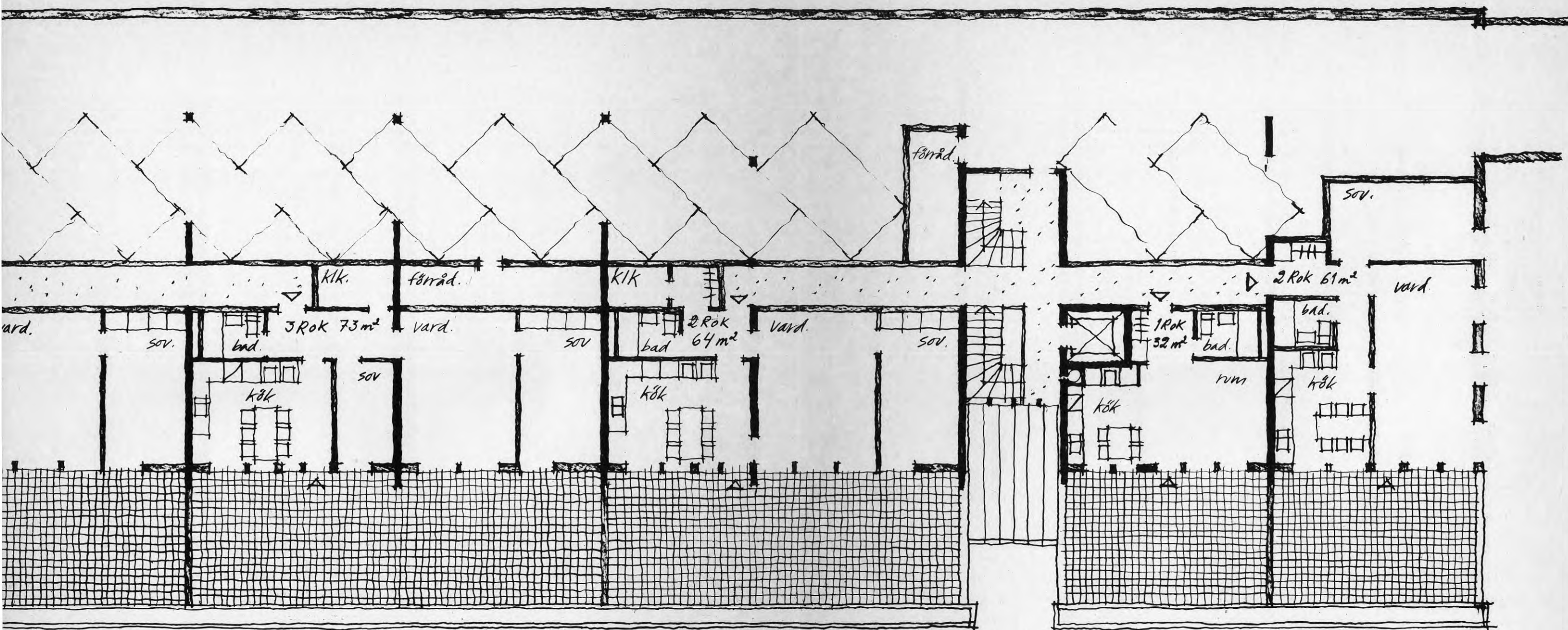
Till den mörka delen av huset - mot slutningen - har förlagts samtliga lägenhetsförråd samt elcentral, fläktrum, undercentral o dylika utrymmen. Hit har också förlagts tvättstuga, rum för mattpiskning, bastu m m samt en lokal för uthyrning.

VÅNING 3

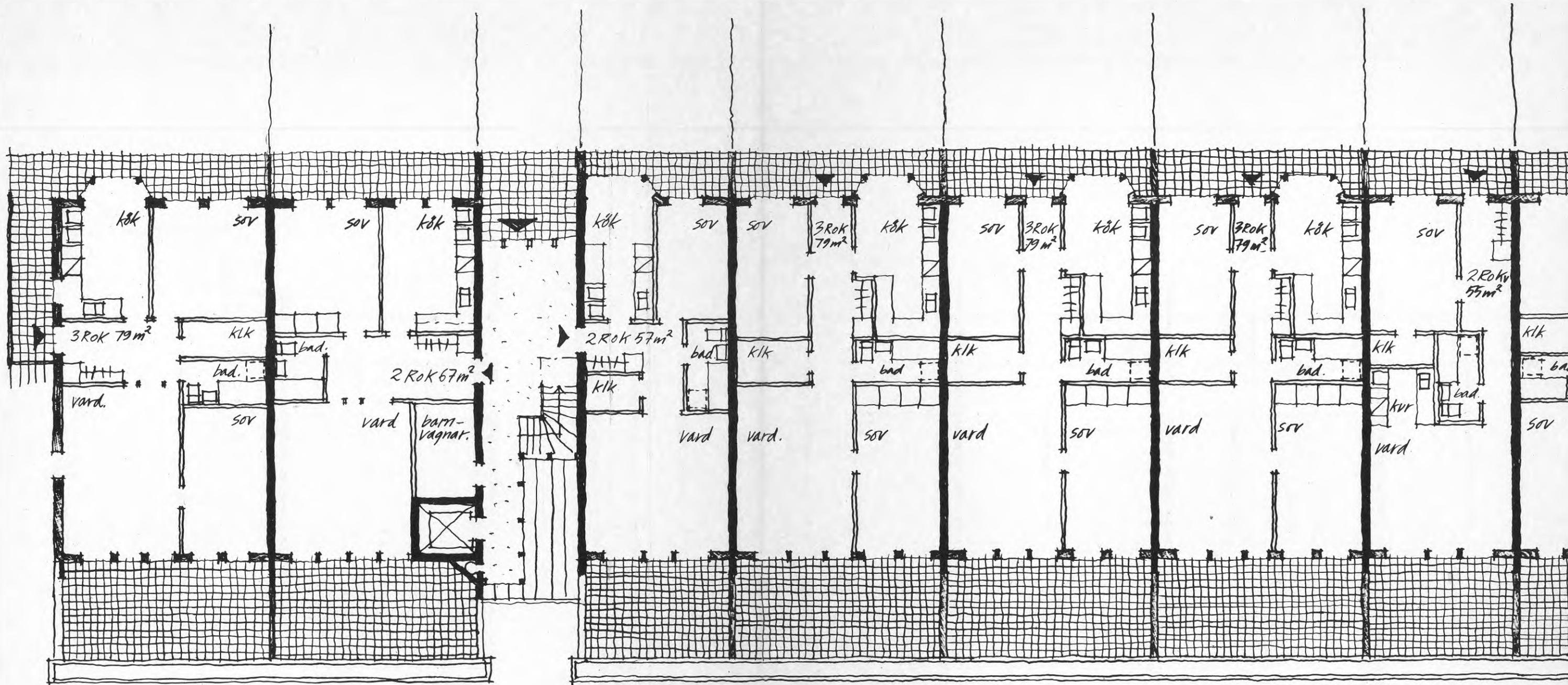
Tidigare har visats (se våning 2) hur bilupställningen kan ordnas om ett garage önskas med plats för en bil per lägenhet. Om i stället endast ett fåtal bilplatser önskas, kan ett mindre garage lämpligen förläggas till detta plan. Här har den inre delen utformats som parkeringsplats för 14 fordon.

VÅNING 4

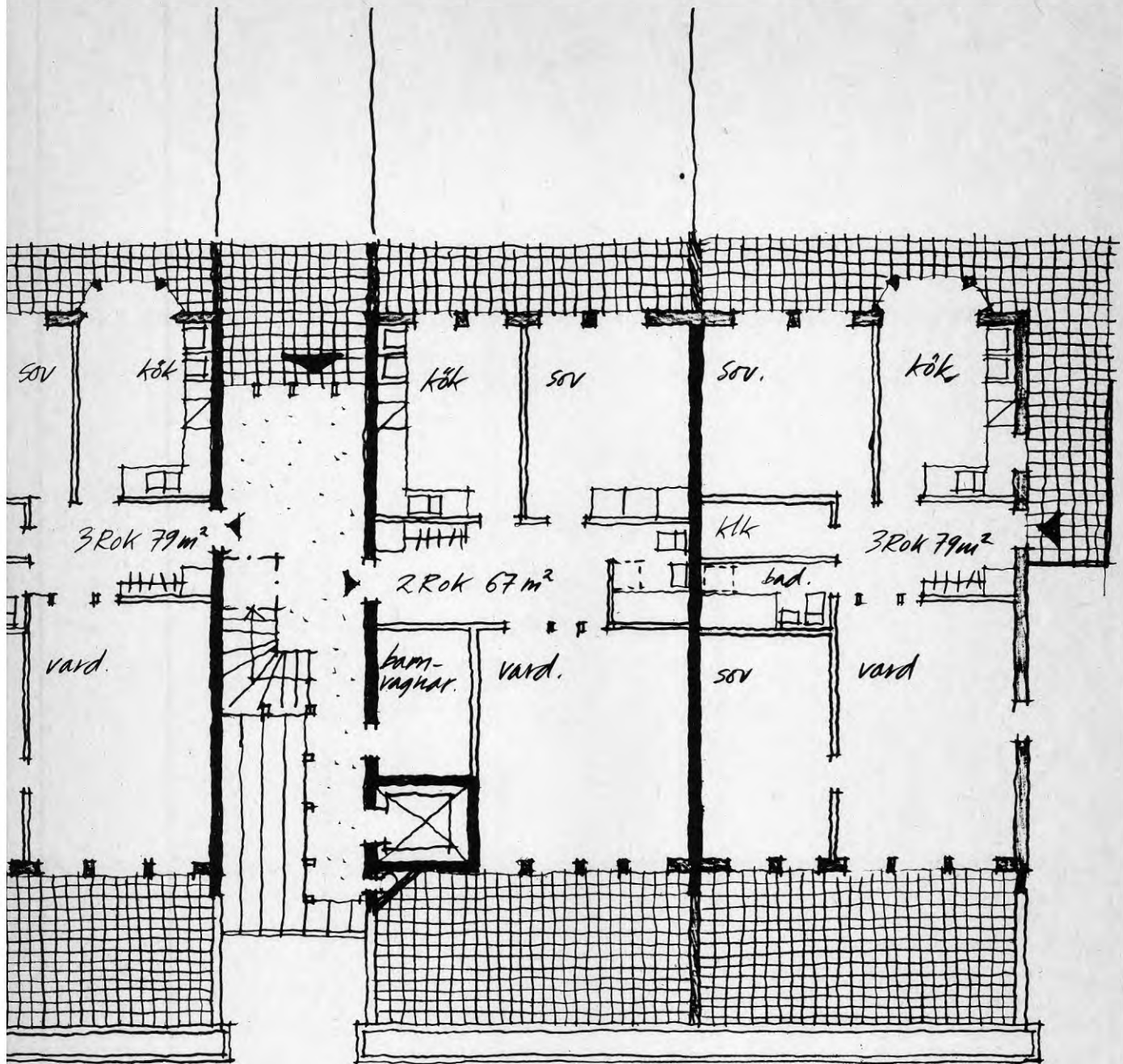
Om däremot biluppställningen i sin helhet ordnas på annat sätt, utanför byggnaden, delas utrymmet för lägenhetsförråd lämpligen upp och fördelas med lika antal förråd på våning 3 och 4.

Med den successiva förskjutning ut mot terrassen som hissen ser ut att vara underkastad från våning till våning, har den i detta våningsplan kommit att ligga i själva lägenhetszonen. Därmed blir de två lägenheterna om 1 rum och kök intill respektive trapphus något mindre än de är i de underliggande våningsplanen.

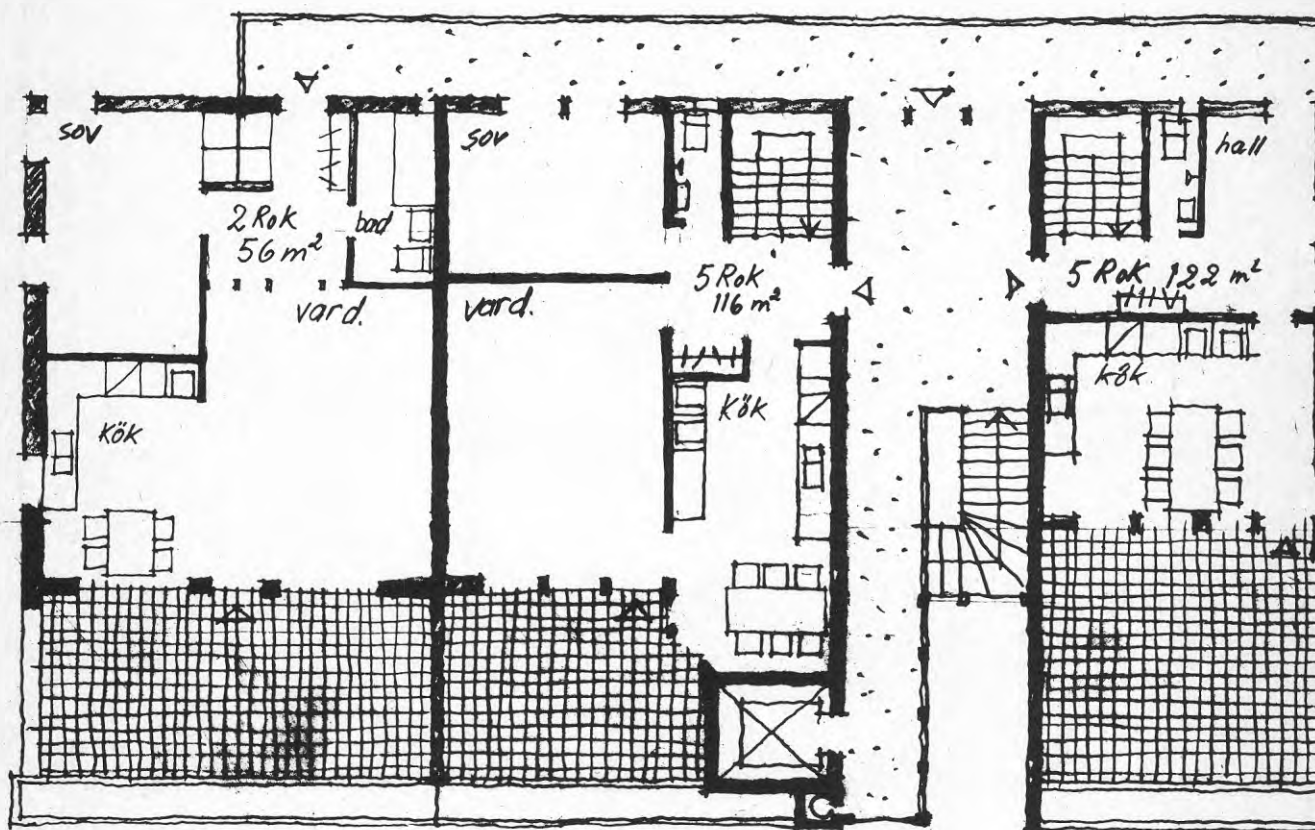

Detta våningsplan ligger i nivå med marken på motsatt sida om terrassidan. Trapphusen har entréer även från denna högre nivå, och till detta entréplan har barnvagnsrum förlagts.

Eftersom markkontakt kan fås för lägenheterna i detta våningsplan har flertalet lägenheter givits direkt entré utifrån. Dessa lägenheter kan därför liknas vid radhus i en våning. De kan ges egen trädgård på marksidan, och av denna anledning har terrassen gjorts något smalare än för lägenheterna på övriga våningsplan. En viss utbyggnadsmöjlighet föreligger dock (t ex för tvårumslägenheterna vid hissarna). I övrigt kan en mindre, separat utbyggnad tänkas på trädgårdssidan ett stycke ut från huset.

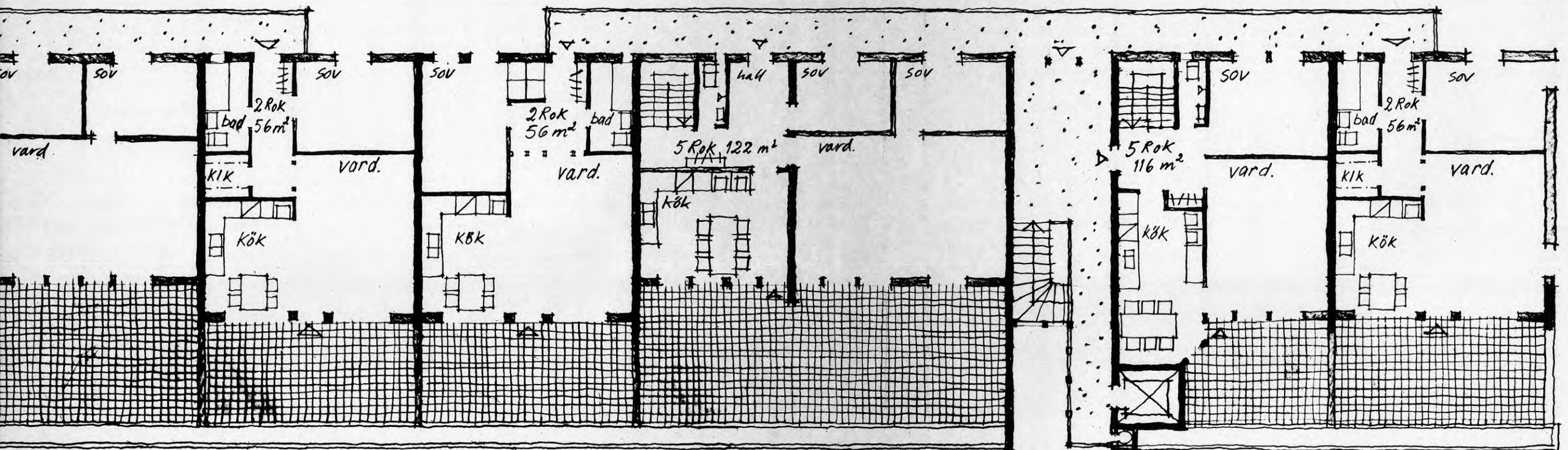

VÄNING 5

0 5 10 m

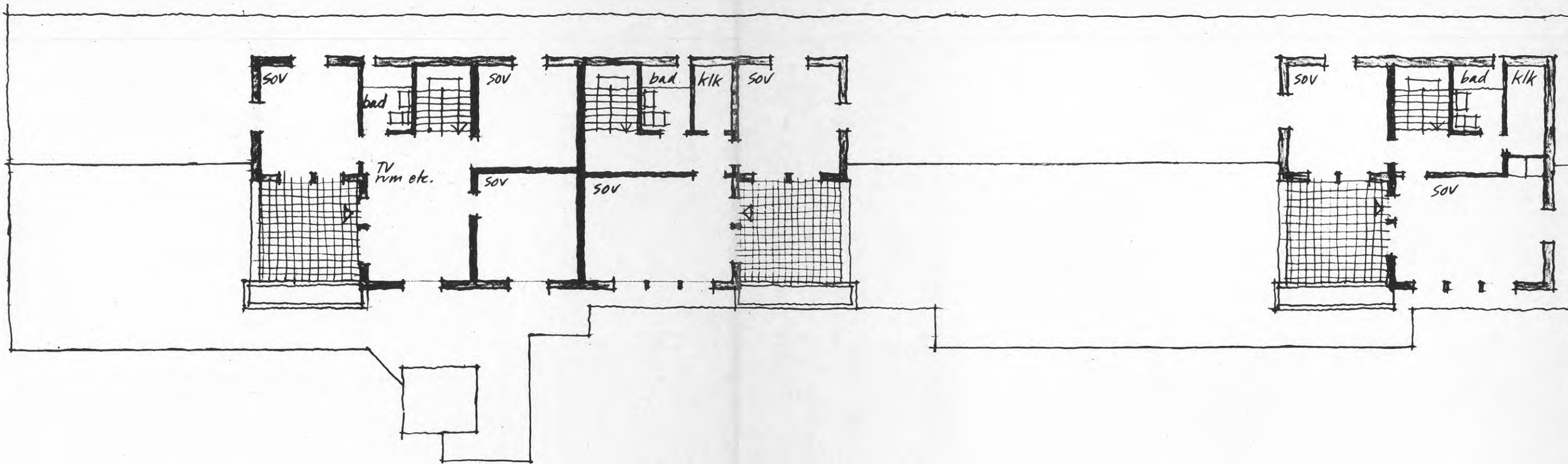
Hissen har på sin skenbara vandring nu kommit fram till terrassens träremre begränsningslinje. En ytterligare avtrappning av huset skulle antingen leda till att hissen blir mer och mer fristående i förhållande till de våningsplan den skall betjäna (och därför måste kompletteras med täckta horisontella förbindelsegångar) eller att ett nytt vertikalt hisschakt kommer till utförande närmare slutningen, varvid hissfärden således blir avbruten för förflyttning mellan de vertikala avsnitten. Såsom framhållits ovan är en hiss med lutande bana att föredra när det gäller ett hus med flera terrassvåningar än vad som visas här.

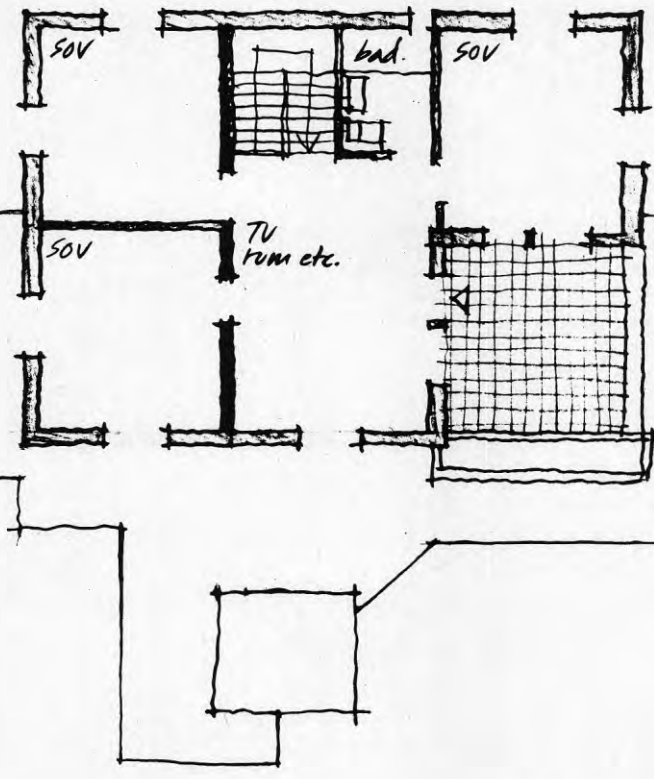
VÅNING 6

Några av lägenheterna i detta våningsplan nås från trapphusen under det att de övriga nås från en loftgång. Lägenheterna närmast trapphusen består av fem rum och kök och har utformats i två plan med invändig trappa mellan dessa. De kan liknas vid radhus i två våningar.

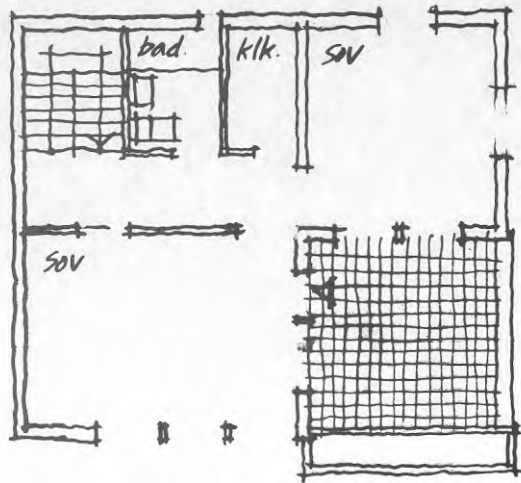
Även här har terrassen framför lägenheterna i några fall gjorts något smalare än i övriga delar av huset, för att lägenheterna därmed skall få en lämplig inre utformning. En viss utbyggnad på terrassen är fortfarande möjlig.

Det översta våningsplanet innehåller de övre delarna av lägenheterna i två plan. De manifesterar sig självständigt inom den högra delen av huset och sammanbyggda i den vänstra. Denna avslutning av huset upptill med större lägenheter (5 rum och kök, med möjligheter till utbyggnad) har valts med tanke på att hushållssammansättningen redan från början kan göras mera varierad än om alla lägenheterna utgörs av mindre baslägenheter. En sådan avslutning förstärker också karaktären av småhusområde. På följande uppslag visas hur en av dessa lägenheter kan byggas ut.

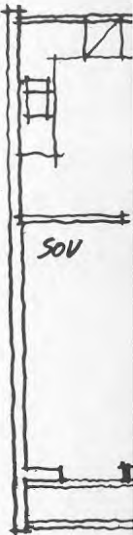
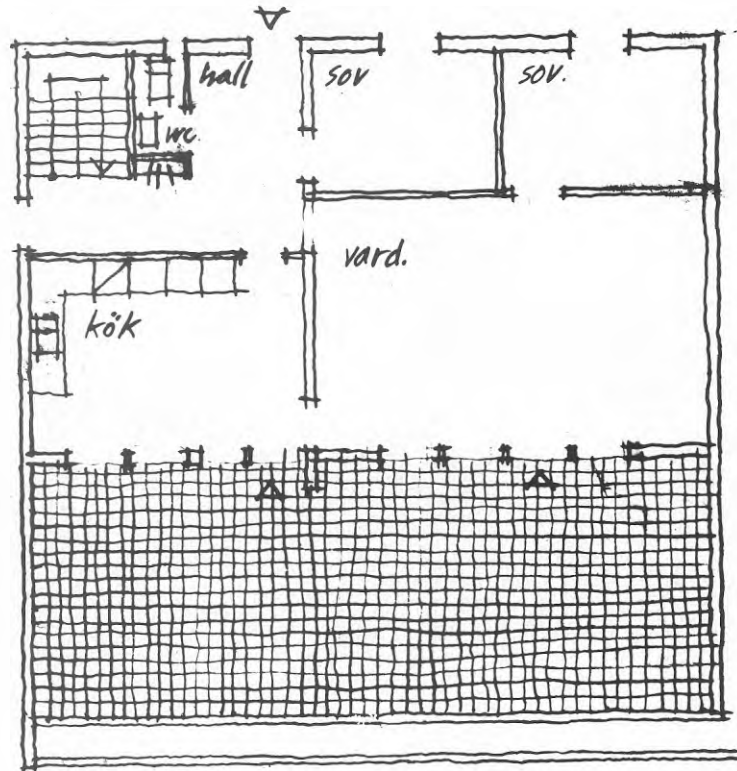

VÅNING 7

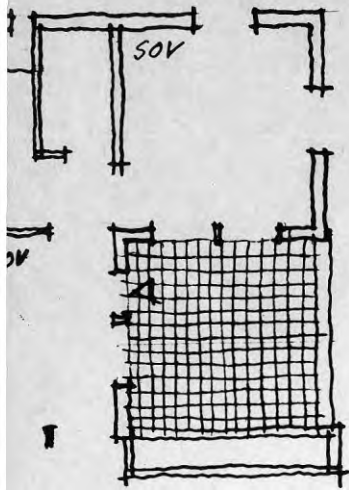
Lägenhetens övre del.

Det större sovrummet har delats upp i två sovrum om vardera 8 m².

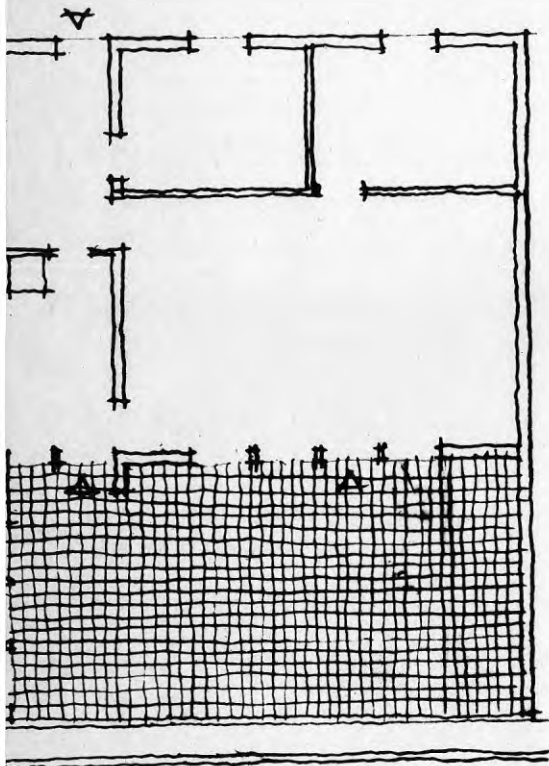

Baslägenhet om 5 rum och kök (122 m²) i två plan. Den nedre delen har en fasadlängd av 12 meter och innehåller kök, vardagsrum (30 m²) och två sovrum. Terrassytan uppgår till 53 m².

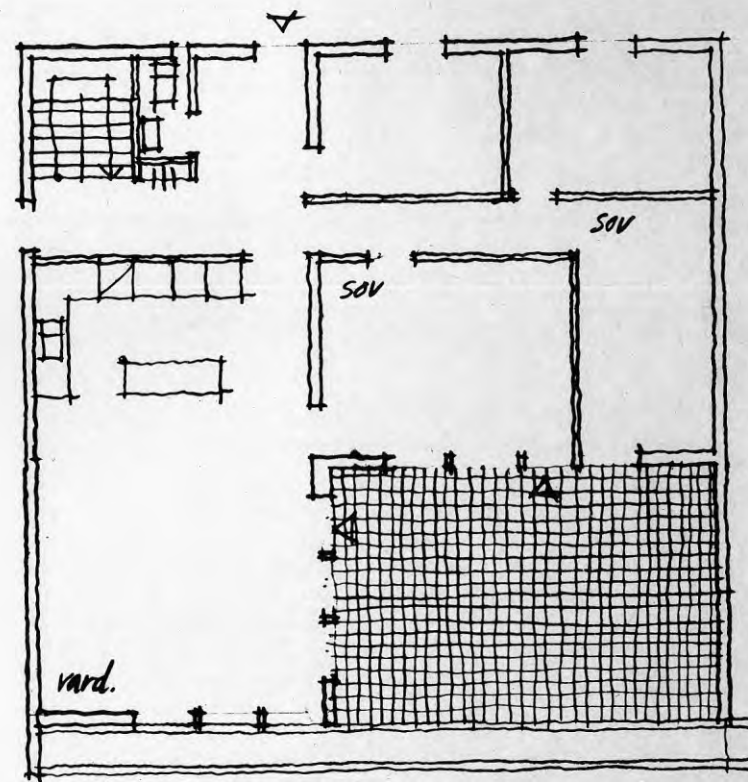
Ett sov ut, var

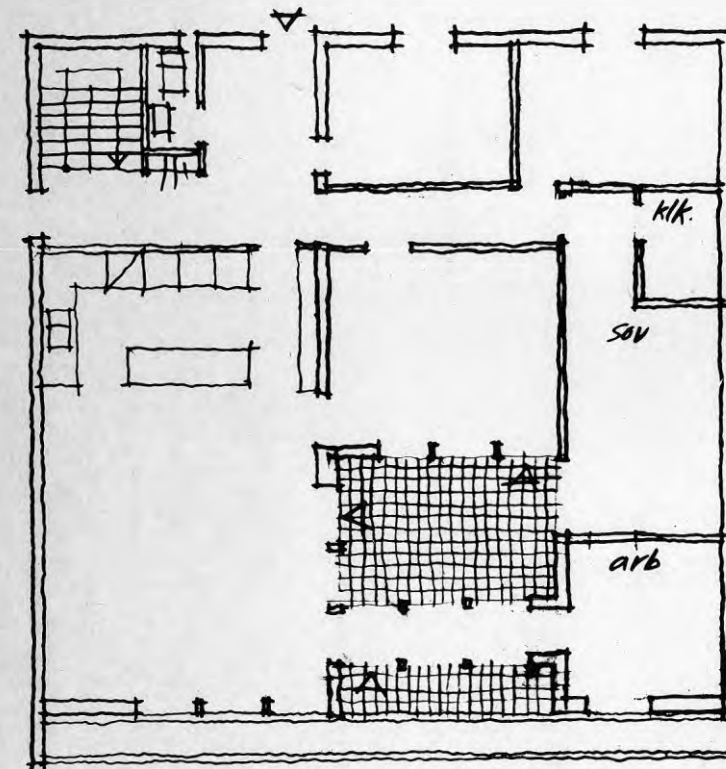
VÅNING 7

med en yta av 12 m^2 har byggts
hela terrassbredden har utnyttjats.

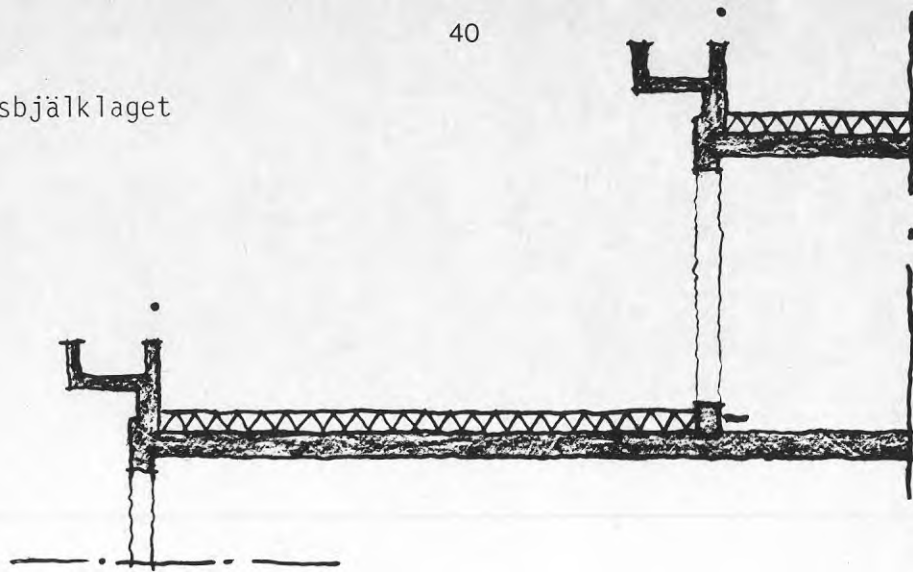
Vardagsrummet har delats upp i två sovrum på
11 respektive 14 m^2 . Ett nytt vardagsrum har
tillkommit, som tillsammans med köket, ger
ett allrum som uppgår till 37 m^2 .

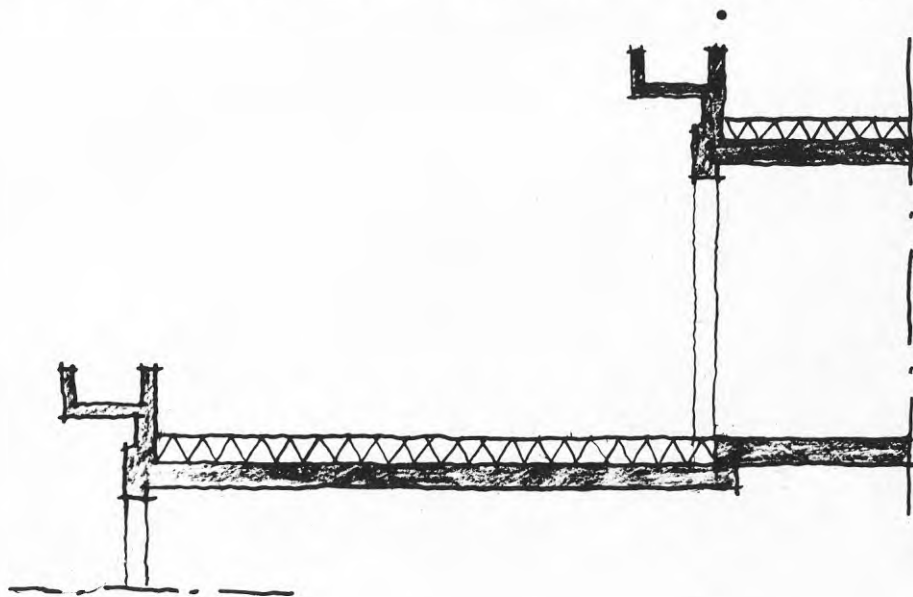
Här har ytterligare en del av terrassen ut-
nyttjats för utbyggnad. Sovrummet till höger
(på den förra figuren) har förskjutits något
ut på terrassen och får nu sitt ljus från
sidan. Utanför sovrummet har tillkommit ett
arbetsrum (eller sovrum, om man så önskar)
som kan nås från vardagsrummet via en upp-
glasad gång. Ett atrium har bildats innanför
glasgången. Den sammanlagda terrassytan upp-
går till 22 m^2 (den övre terrassen förblir
i ursprungligt skick).

VÅNING 6.

Terrassbjälklaget

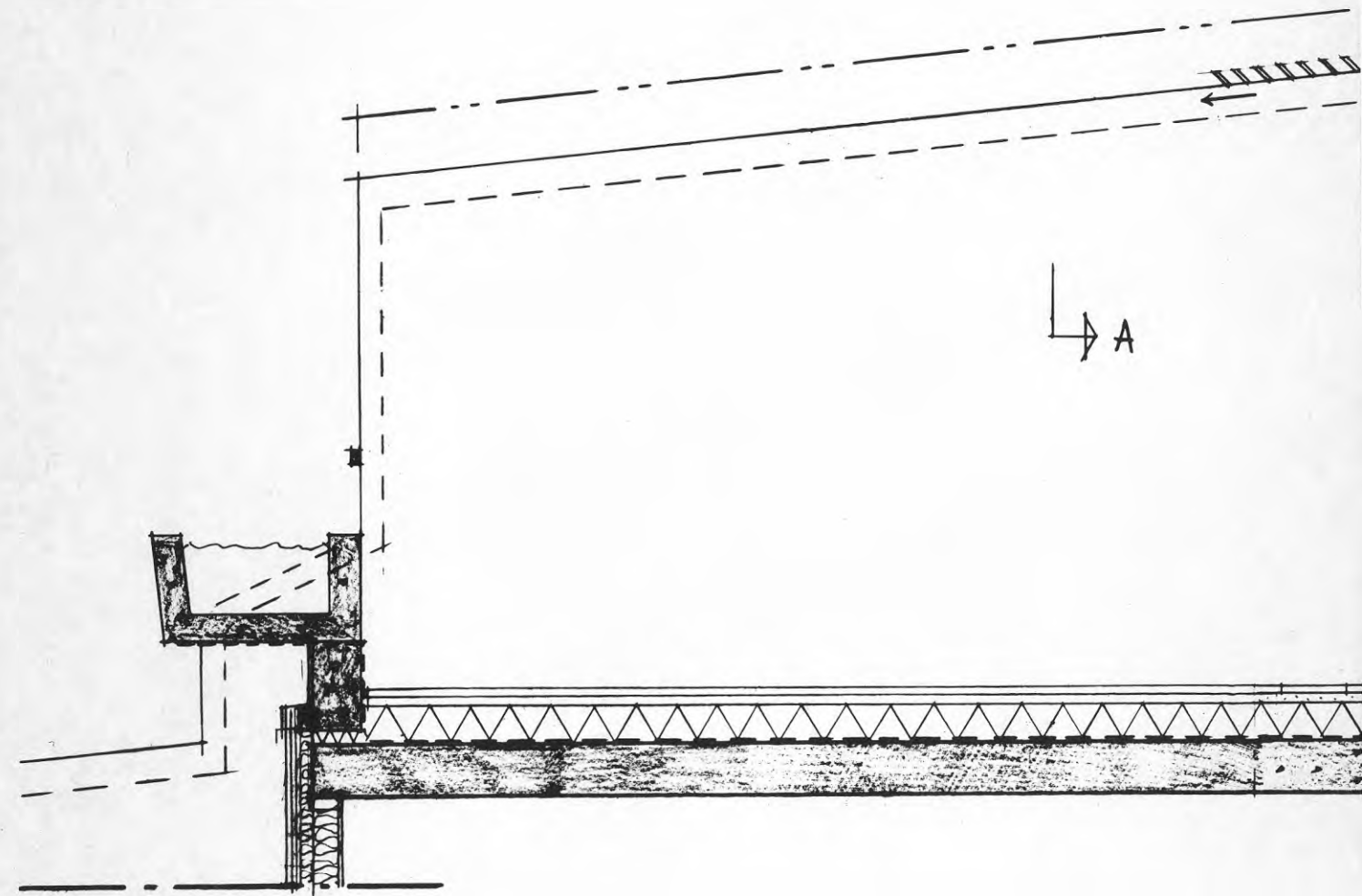

Två principer för terrassbjälklagets utformning har studerats. I det ena fallet är den bärande betongplattan i nivå med plattan inne i lägenheten, vilket innebär att terrassens överdel ligger på en högre nivå än lägenhetens golv, sedan isolering och ytskikt tillkommit. Nivåskillnaden tas upp med ett trappsteg, och för en rullstolspassage kan en lös ramp läggas ut. När en utbyggnad blir aktuell på terrassen borttages ytskikt och isolering där utbyggnaden skall ske, och golvet i denna kommer då på samma nivå som lägenheten i övrigt.

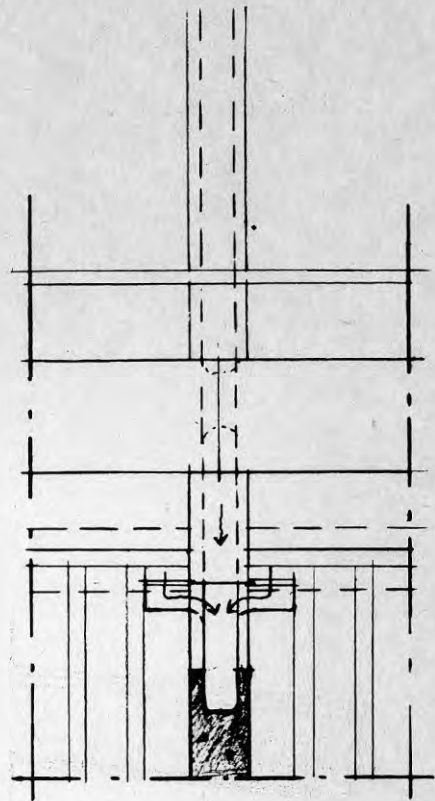
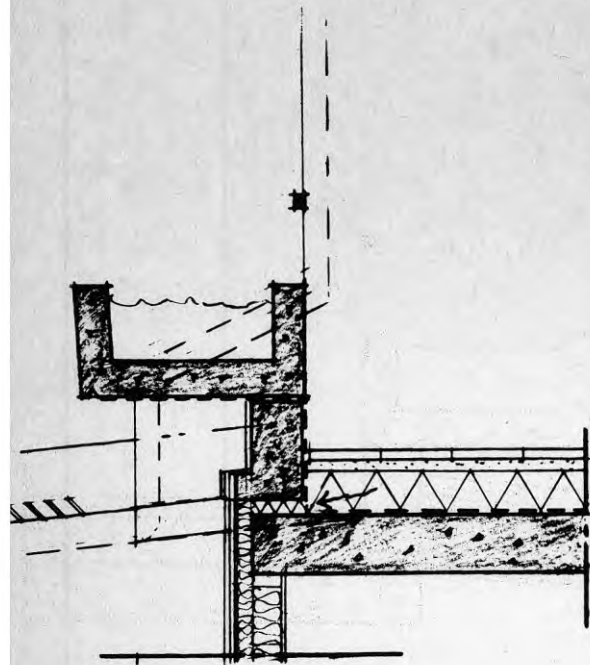

I det andra fallet placeras betongplattan i terrassbjälklaget på en lägre nivå än motsvarande golvbjälklag inomhus. Därigenom kommer terrassens överkant på samma nivå som lägenhetens golv. En utbyggnad kan ske direkt på ytskiktet sedan ett extra tätskikt utlagts ovanpå ytskiktet. Denna lösning medger att man bekvämt kan ta sig ut på terrassen, men innebär samtidigt en mer komplicerad utformning av bjällagsplattan än i det förra fallet. Framför allt innebär den att underliggande lägenhet påverkas ogynnsamt; antingen måste höjden i lägenheten bestämmas utifrån underkanten av ovanförliggande terrassbjälklag, vilket medför högre våningshöjd i den inre delen av lägenheten, och att ett undertak tillkommer i denna del (om man inte kan acceptera ett synligt språng på cirka 25 cm i innertaket). Eller så blir den främre delen av lägenheten - den som ligger under terrassen ovanför - i motsvarande grad lägre i tak, något som knappast kan godtas.

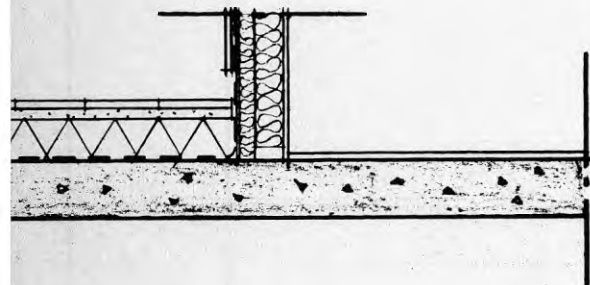
Den första lösningen är därför att föredra.

Avvattningen av terrassen sker mot lågpunkter belägna invid de våningshöga skärmar som avgränsar den enskilda terrassen i längdled (och som är en fortsättning av de lägenhetsskiljande väggarna ut på terrassen). Vattnet förs ned genom tubror inlagda i skärmarna.

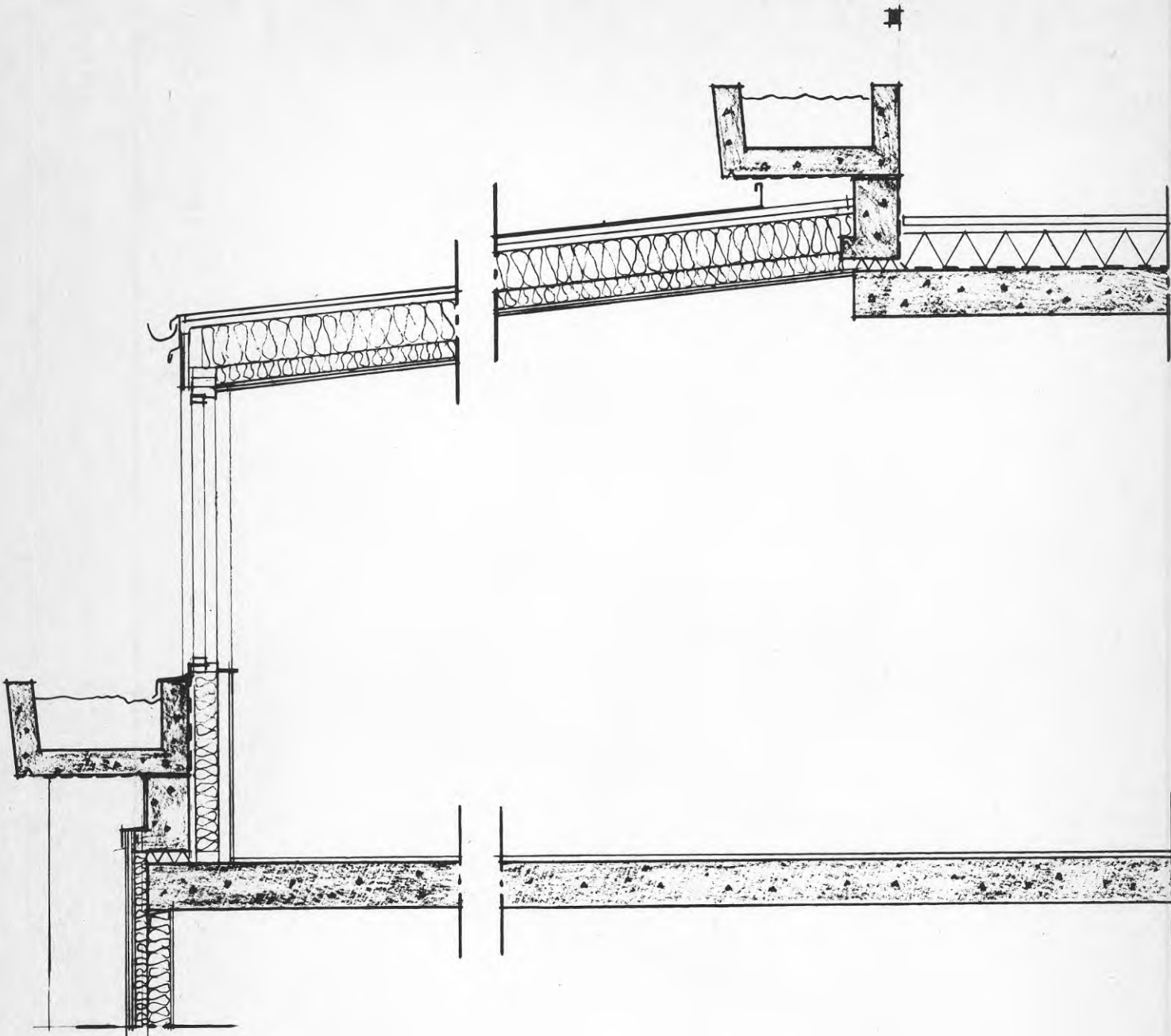

A - A

Terrassen avslutas i framkant av en rätt bred blomlåda av betong, som också har en bärande funktion. Den är försedd med en mindre utkragning i sin främre nedre del, på vilken takkonstruktionen kan läggas upp när en utbyggnad blir aktuell i undervarande våning. Blomlådan, som alltså fungerar som ett upplag för terrassframkanten i hela dess längd, har en höjd som medger en taklutning av 1:10 för den kommande utbyggnaden. Den väl tilltagna bredden förhindrar insyn på nedanför varande terrass (till stor del).

Utbyggnad på terrassen.

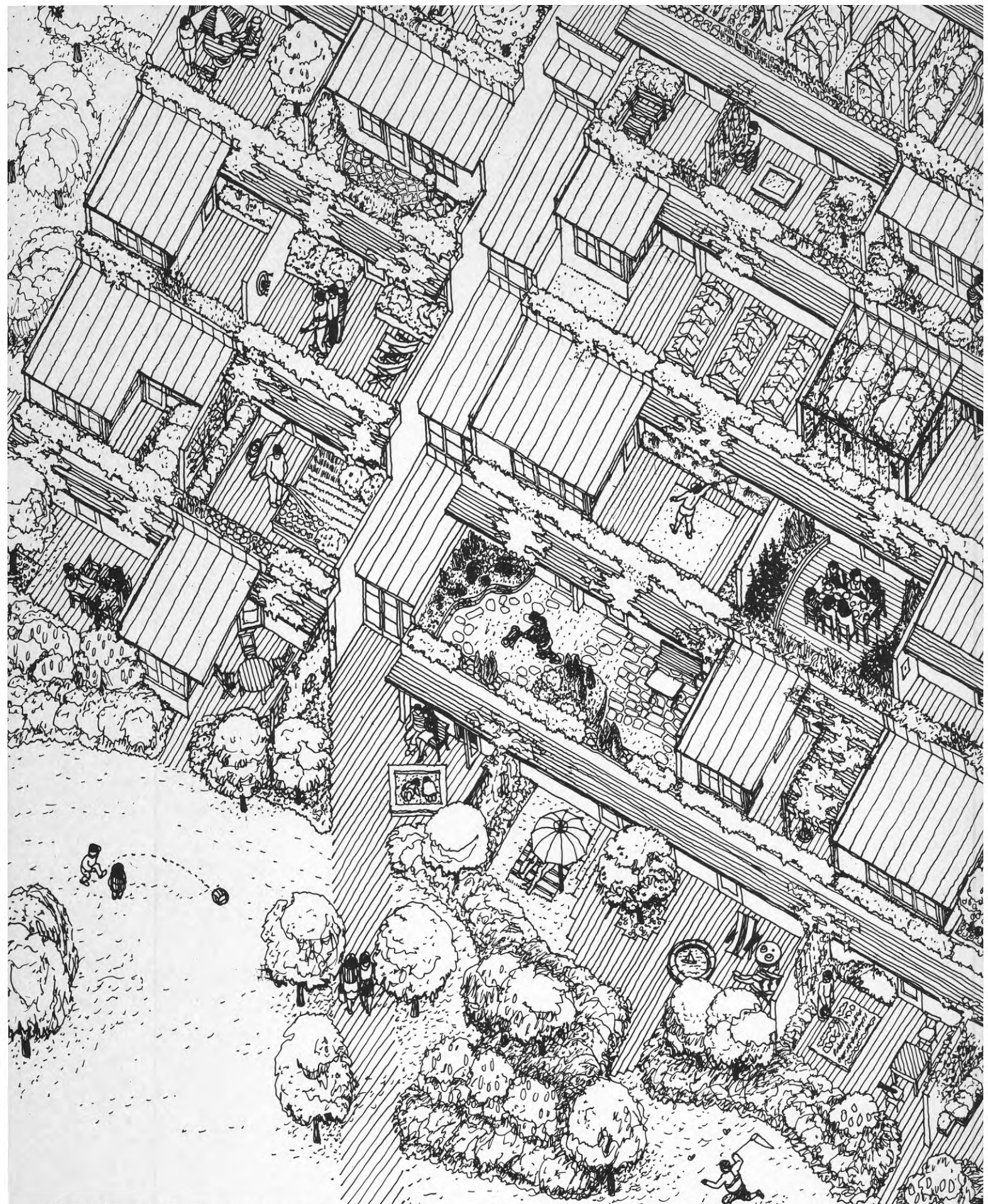
När en utbyggnad blir aktuell borttages isoleringsskiktet på den del av terrassen som ska tas i anspråk. Stommen reses och de bärande delarna av taket kan läggas upp på utkragningen som avslutar den nedre delen av ovanförliggande blomlåda. Taket förses med brandsäker beklädnad och ytterväggarna med tändskyddande beklädnad.

Det får förutsättas att de boende i huset bildar en förening, som står för förvaltning och skötsel av huset. Föreningen är den enskilde behjälplig i frågor som rör exempelvis anpassning till myndighetskrav på tillbyggnadens utformning. Utöver ovan nämnda brandsäkerhetskrav kan det gälla el- och VVS-installationer, för vilka särskild kompetens krävs. Föreningen kan även hjälpa till när den enskilde önskar bygga ut sin lägenhet men inte själv kan utföra arbetet.

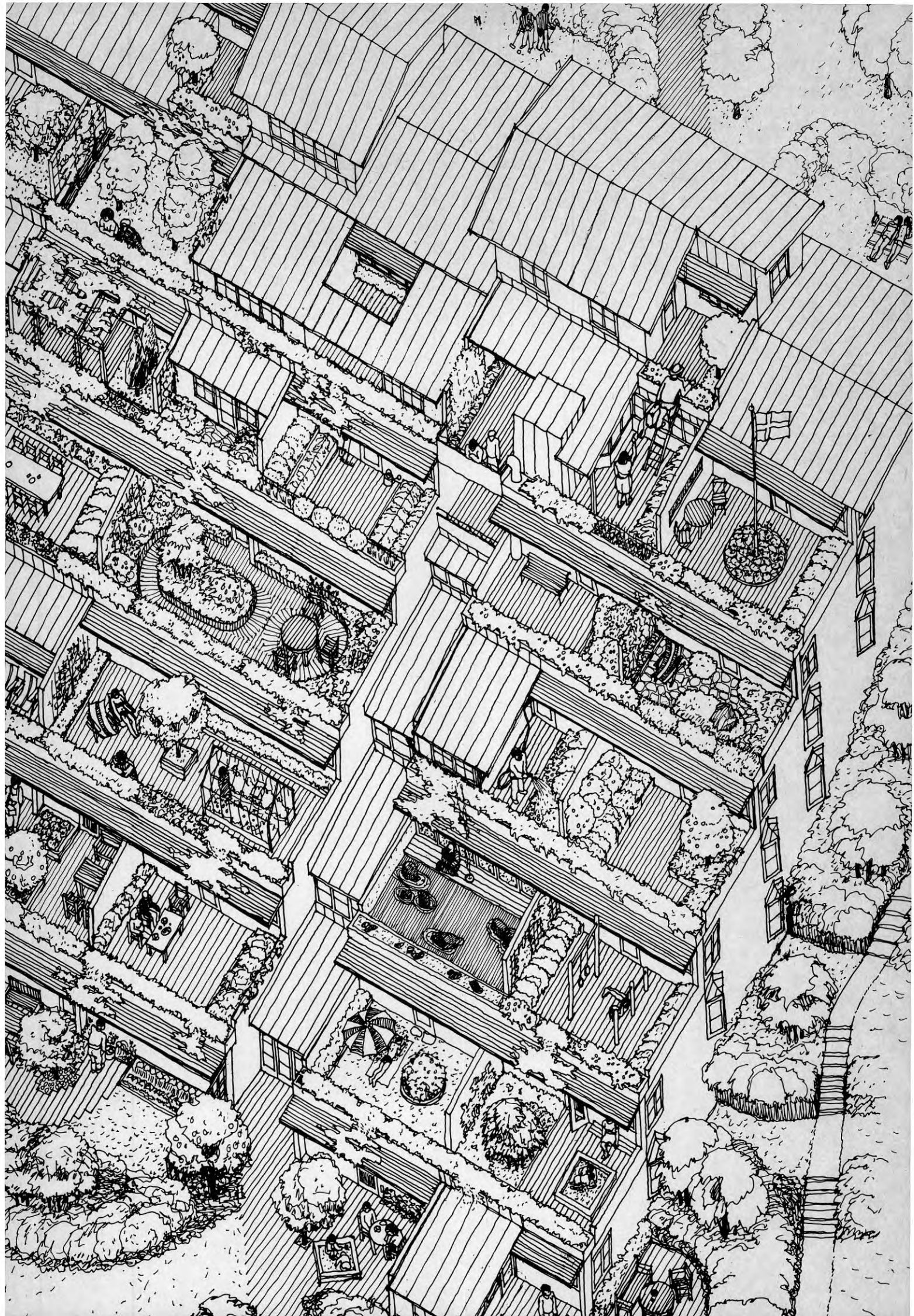
Det får också förutsättas att någon form av elastisk stadsplan ligger till grund, när det gäller detaljreglering av byggnadsvolymen. Planbestämmelserna kan utformas så att det kommande byggnadslovet inkluderar en rätt till utbyggnad på terrasserna enligt grundidén, även om det sedan dröjer innan denna byggnadsrätt utnyttjas.

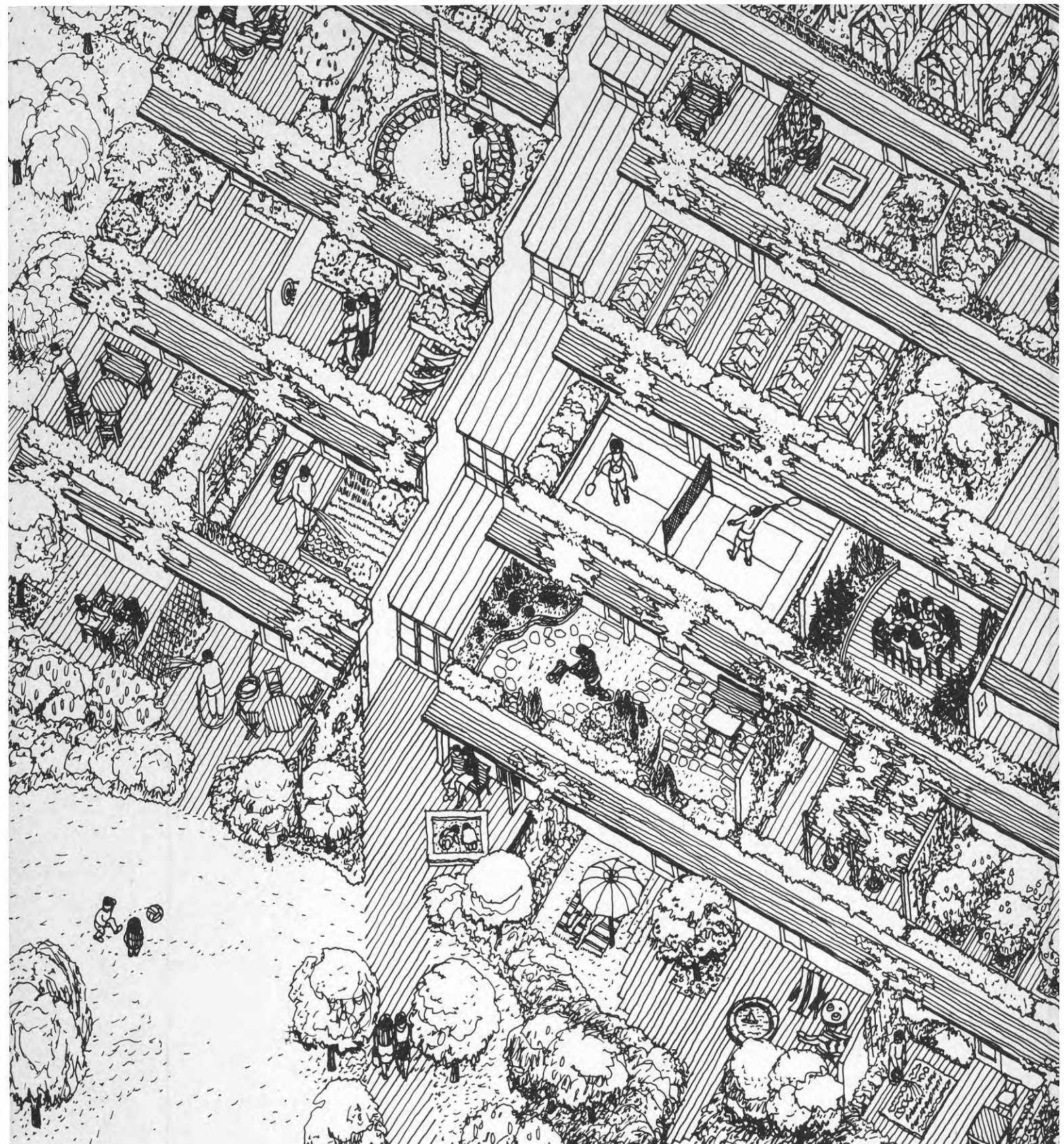
Hur pass vida ramar skall den enskilde ges att verka inom, när han i sinom tid bygger till sin lägenhet? Såsom framgått av utbyggnadsexemplen ovan torde i allmänhet endast cirka en tredjedel av terrassen komma att tas i anspråk vid en tillbyggnad. (Andelen kan variera något beroende på hur stor den betraktade baslägenheten är.) I höjded ges en viss möjlighet att överskrida den här visade sektionen, men så särskilt stort kan detta överskridande inte bli, eftersom utsikten för den ovanför boende grannen annars kommer att skymmas. Ramen är således tämligen given för den maximala storleken av utbyggnaden.

När det däremot gäller detaljutformning och färgsättning, bör en större frihet kunna vara möjlig. En sådan inställning ligger väl i linje med grundidén, som ju utgår från att byggnaden skall vara så utformad att den kan möta framtida krav på förändringar på de boendes egna villkor. En ansats till en föränderlig arkitektur, kan man säga, som bygger på ett synsätt som till sin grundkarakter är skilt från exempelvis funktionalismens grundteser. Eftersom det är en god regel att alltid ta hänsyn till omgivningen - och söka komma i samspråk med den - när nybyggnader av olika slag är förestående, så finns det även i detta fall anledning att utgå från att en dialog kommer till stånd mellan den enskilde och dem som kan komma att beröras av hans utbyggnadsplaner.

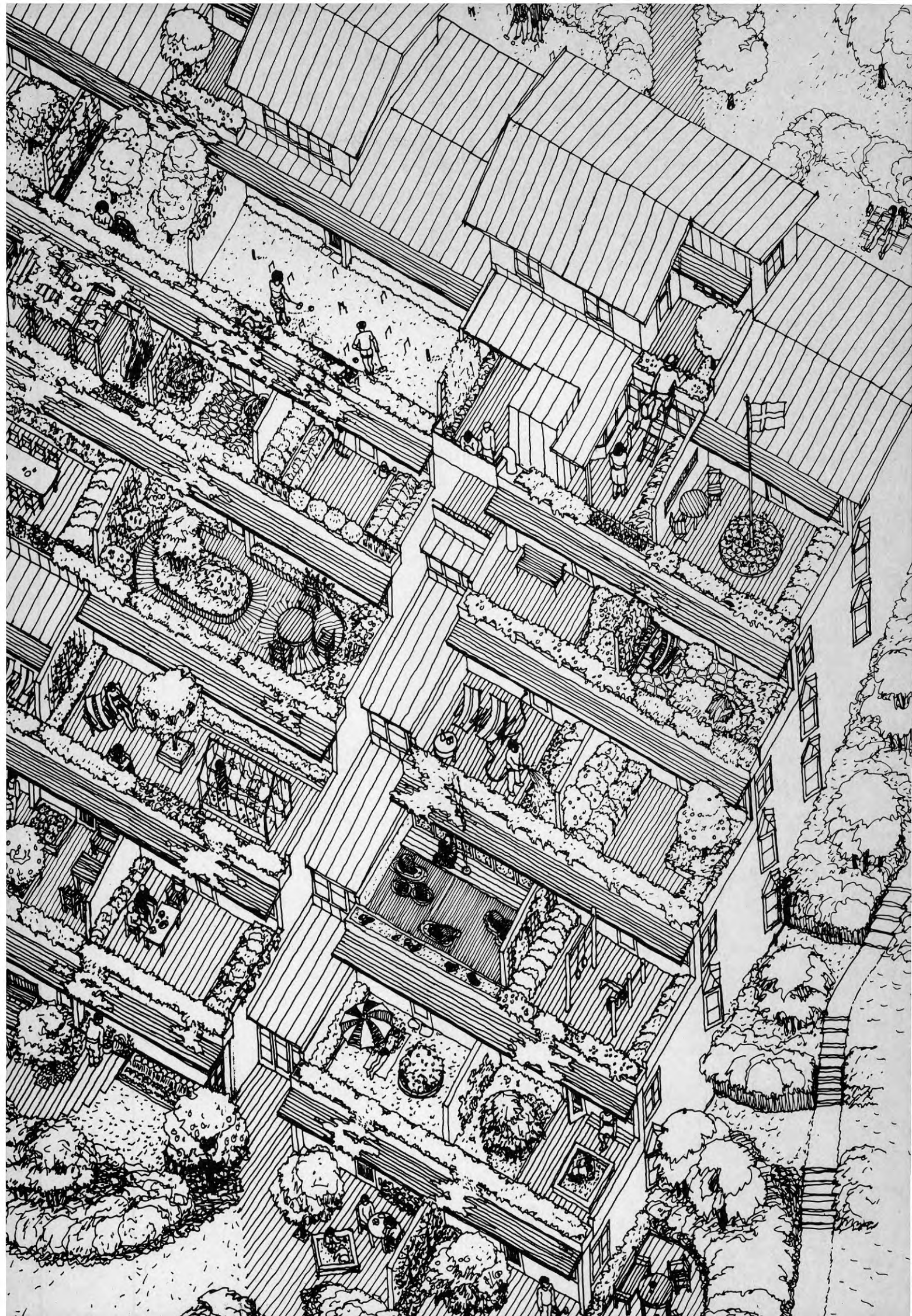
Teckningen visar hur huset med sina terrasser kan se ut något år efter färdigställandet. De boende har börjat sätta sin prägel på sin miljö. Någon utbyggnad på terrasserna har ännu inte kommit till stånd. I stället har dessa genomgående förvandlats till grönskande små trädgårdar (det råder ju alltid sömmar och sol på perspektivbilder...) där mer eller mindre långt driven odlarlust kommit till uttryck och där vegetationsinslagen givits högst skiftande rumslik form.

Teckningen visar hur huset kan se ut fem à tio år senare. Vi antar här att ungefär en tredjedel av lägenheterna har byggts ut.

Utbyggnaderna har på teckningen givits ett likartat utseende, eftersom det i första hand är principen för utbyggnad som varit av intresse. I verkligheten kan - om man så önskar - variationerna tillåtas beskriva en större båge vad beträffar utformning, material och färgsättning. Vissa grundläggande krav om brandsäkerhet och beständighet måste dock vara uppfyllda, och det kan vara lämpligt att de boende redan från början kommer överens om gränserna inom vilka den enskildes frihet får blomma.

Här följer ett samtal kring de två perspektivteckningarna. Det kan ses som en sammanfattning av tankegångarna bakom projektet. Teckningarna jämförs ingående och tankarna löper rätt fritt.

Min förhoppning är att även den färdiga byggnaden skall tolkas på ett liknande sätt. Beträktaren deltar - kan man säga - i ett förlopp av föränderlighet, antingen han har följt det över en längre tid eller ser det för första gången.

Kommentarer i samtalsform.

-Där har vi odlaren som är rationell och effektiv... fruktträd och kålhuvuden.. han vattnar (sina kålar fem) ihärdigt och omsorgsfullt. -Här bor en som har snott en parksoffa i Humlegården en mörk natt.. soffan har bleknat med åren.. behöver målas om. -Den här mannen är på väg till sitt fritidshus, som ligger en trappa upp (lägenheten är i två plan). Han har rest en stege mot den övre terrassen... han vinkar till sin hustru: -Vi ses på söndag kväll... (kanske kommer hon också ut på landet, men i så fall tar hon nog den invändiga trappan)... När han återvänder på söndagskvällen kliver han ned för stegen. Hunnen halvvägs ropar han: Har det varit nåt? -Mannen med flaggstången har hissat flaggan. Han älskar sitt fosterland (samt alla allmänna flaggdagar). -Midsommarstången, som stod upprest under de första åren, är nu nedmonterad. Den fick ge sig för en utbyggnad av lägenheten. -Men här har det inte skett någon förändring.. mannen (han är nog zenbuddist) sitter i samma ställning och begrundar tillvaron... trädgården är krattad i ett vackert mönster... runt de stora stenarna ligger vita småstenar av marmor.. eller är det kiselstenar? - Den här mannen har inte ändrat så mycket på sin terrass under de tio år som gått... men han har bytt tröja.. och byxor... han är renligt lagd... eller är det tröjans färg som långsamt, med regnets hjälp, har sökt sig nedåt och så småningom färgat byxorna?.. -Det här är en gemensamhetslokal.. man närmar sig entrén under sned vinkel... smyger an.. går förbi lokalen och kan se om någon är där.. "jag tar nog ett parti pingis sedan". -Mannen med drivhus på sin terrass vill behålla drivhusen.. han vill inte bygga ut något annat... de två vilstolarna står oförändrat välkomnande.. -Perspektivet påminner om ett kinesiskt perspektiv. Varje händelserum är lika viktigt som något annat.. de har alla samma värde... man kan uppfatta teckningen som en livsfilosofisk episod.. som en livstapet.. som den i biblioteket i Babel. -Som ni ser så har vegetationen vuxit på dessa tio år.. Nja, man kanske inte ser det så tydligt eftersom träden är klippta några gånger. De får ju inte bli för stora och tunga... -De två som ligger under parasollet och solar sig uttrycker "solandets-i-trädgård" idé... "solandets-och-kramandets-en-flicka" idé.. Just det.. Det ger snart upphov till "förökningens-av-människosläktet" idé.

- Det är flaggdag. Kvinnan här skördar sommarens frukter.. det måste vara fram på höstkanten.. äpplen.. blomkål, selleri.. frisk sydvästlig bris. -Krocketspelarna här har fått ett litet atrium efter utbyggnaden.. de är inte så sportintresserade längre.. ägnar sig numera åt filosofi.. Kant och Hegel.. Bertrand Russel.. -Vad har hänt med badmintonspelarna där? Familjen har fått tre barn och behövde större utrymme och byggde ut sin lägenhet.. Man-

nen fångar fjärilar istället. -Är det inte litet av japansk trädgård här? Njää, snarare något av dansk, tysk, skånsk trädgård... Den här zen-buddisten kunde väl haft litet mer grönska omkring sig.. enbuskar kanske? Nej, då blir det nog en annan epok, ser du. Det här är typiskt för RYOAN-JI-trädgården (龍安寺) med enbart mossor på stenarna och en ridå av träd bakom muren och med 15 stenblock i tre grupper med 3-5-7 stenar i varje. DAISEN-IN (大仙院) är uppbyggd med azalea och rohdodendron i bakkanten, mot muren, och en stor krattad grusyta. Framför ingången ligger två små högar med vitt grus.. som koner.. fint krattat runt omkring dem.

-Är det här en enrummare? -Få se nu.. ja just det, där bor den festglade mannen som ofta ordnar fester ute på terrassen i den ljumma sommarnatten... så småningom byggde han ett särskilt rum för sina fester.. då gjorde det inte så mycket att det regnade. -Här borta har man börjat så smått med att bygga en pergola.. sedan utnyttjar man stommen för den kommande utbyggnaden.. sätter dit värmeisolering och lägger på ett plåttak... VARMBONAD PERGOLA (en bra sammanfattning av hela projektet.. den borde man lansera..) -Vad är det här? -En ampel.

... Och piltens lockar glänste
i ampelns bleka brand...
Och farbror strök dem, varligt,
med sin magra tunga hand.

Jag kom att tänka på en dikt av Nils Ferlin. -Det var bra, arkitekturen ger associationer till lyriken.. så skall det vara.

-Är det ingen i huset som har en vattenbassäng på sin terrass? -Nä, jo förresten.. där är en.. och där... eller är det sandlådor? -Här kan man få plats med en Friggebod.. fyra meter från tomtgräns. Är det ingen som tältar eller har husvagn någonstans? -Nej, man får bara täлта ett dygn utan att fråga markägaren... och inte göra upp eld heller... Den här trädgården har en ren vildmarkskaraktär.. de olika delarna har olika namn. Här står den Gamla Eken.. här ligger Utsiktsberget... ska vi gå bort till Den Porlande Bäckan? -Det är relativt få möllor.. det skulle man ju kunna ha på den här terrassen till exempel... ja det finns mycket att göra här de närmaste tio åren.. det är ju meningen; allt ska inte vara löst från början... "Mot en frihetlig arkitektur" (och slumpmässig) kunde man säga.. "Vers une architecture libre" skulle nog aldrig Corbusier ha sagt. -Här har man dragit sig tillbaka.. sitter och tar det lugnt.. det är något av enkelhetens filosofi kring den här mannen, han är nog själsligt besläktad med zen-buddisten här nere... sitter litet bekvämare bara... en meditativ bild.. -Den här miljön är som gjord för en dramatiker.. jag undrar om det inte var här som O'Neil satt och skrev "Lång dags färd mot natt"... det är något ödesmättat i bilden.. ser ut som ett triangeldrama.. det ser likadant ut tio år senare... Nåväl, den här familjen här borta spelar teater en gång om året på gräsmattan framför huset.. lokalteater.. kabelteater... finns ändå i huset. Vid ett annat tillfälle, i augusti när stjärnhimlen börjar bli synlig, då går alla ut på terrasserna på samma gång.. sätter sig ned och tittar på stjärnorna. Kvällen är ljum.. det doftar ljung och pors.. alla tittar upp mot Lyrans stjärnbild.. dä-är plaskar Svanen i eterns bad... en meditationsafton. -De som bor här flaggar varje lördag och söndag. Flaggan går i topp

klockan åtta prick.. och halas vid solens nedgång (dock senast kl 21)... -I den här lägenheten har det flyttat in en person som vill bygga ut efter sitt eget huvud. Han lockades hit av arkitektens perspektivteckning, som utlovade stor frihet vid utformningen av den egna tillbyggnaden. Han vill bygga med fårskinns och panterfällor på smala trästänger, det är hans arkitektoniska dröm.. Vad säger föreningens styrelse då, tror ni? Han har en tydlig formkänsla och en passion för föränderlig arkitektur. Nå, vad säger styrelsen? -Det är ju sådana friska initiativ som vi har förberett det hela för, så det får vi väl godta.. men vi kan ju be honom lämna in en skiss, som visar hur han vill ha det. Inga brandfarliga utbyggnader förstås, det måste vi framhålla med skärpa. -Större delen av en utbyggnad kan nog vem som helst göra som är litet häutig, men vissa saker, t ex el- och VVS-installationer får man överlåta till fackmän, det måste vi komma överens om redan från början. -Tänk om någon tar sig över framkanten på terrassen ned till grannens inunder terrass.. då är väl risken stor att det kommer upp taggtråd och att det läggs ut glasbitar på murarna? -Ja, kanske det, men man kan ju gå ut litet mjukt till en början och bara lägga ut ett foto av en taggtråd på framkanten... -Den här mannen, han med ampeln, han gör själsliga tillbyggnader. Det är därför som de inte syns.

Medhjälpare: Björn Sjunnesson

samt

P.O. Sporrang (perspektivteckningar)

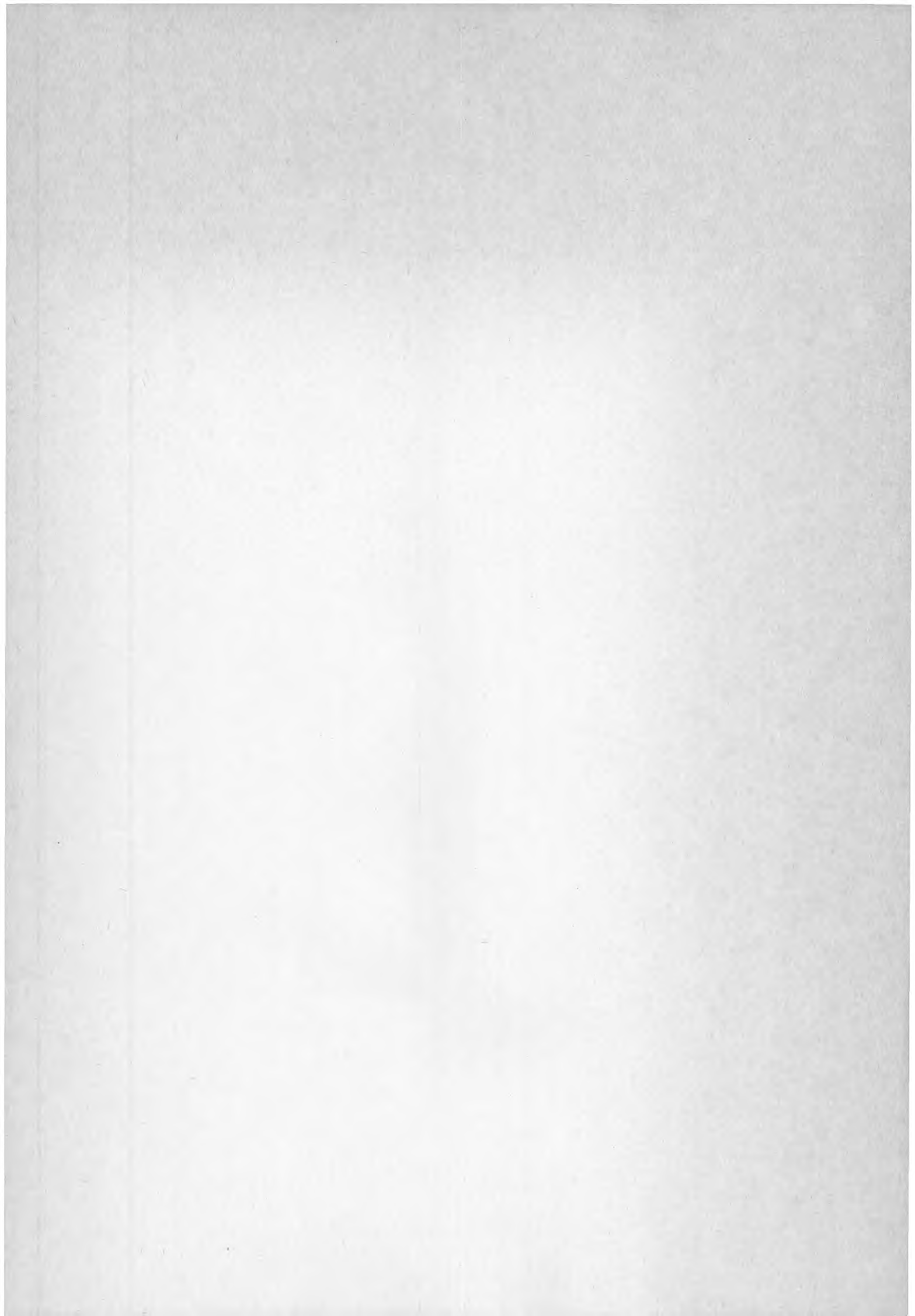
Margareta Kjellgren (akvareller)

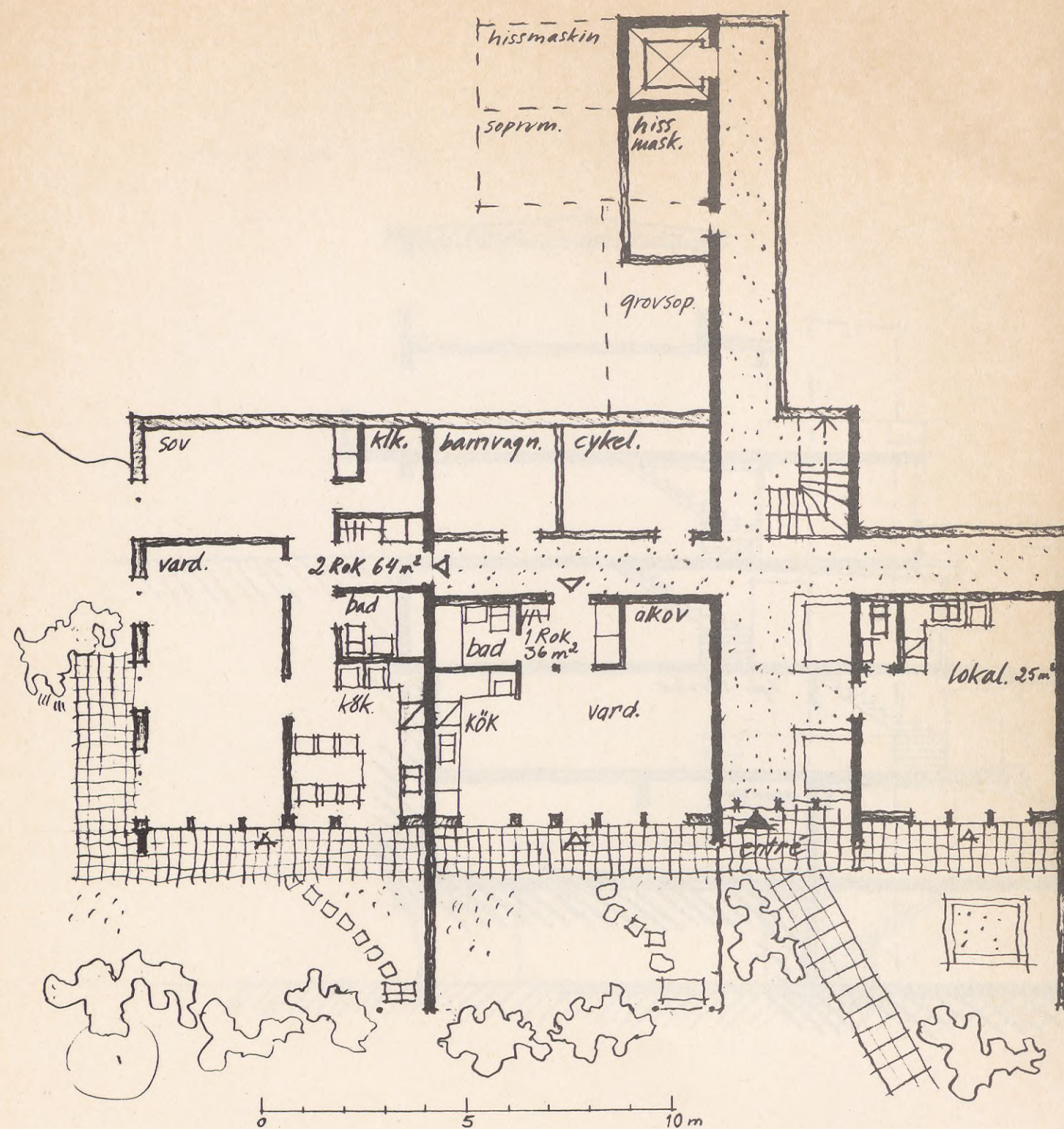
Solveig Tenlén (utskrift)

Monica Bjurler (montering)

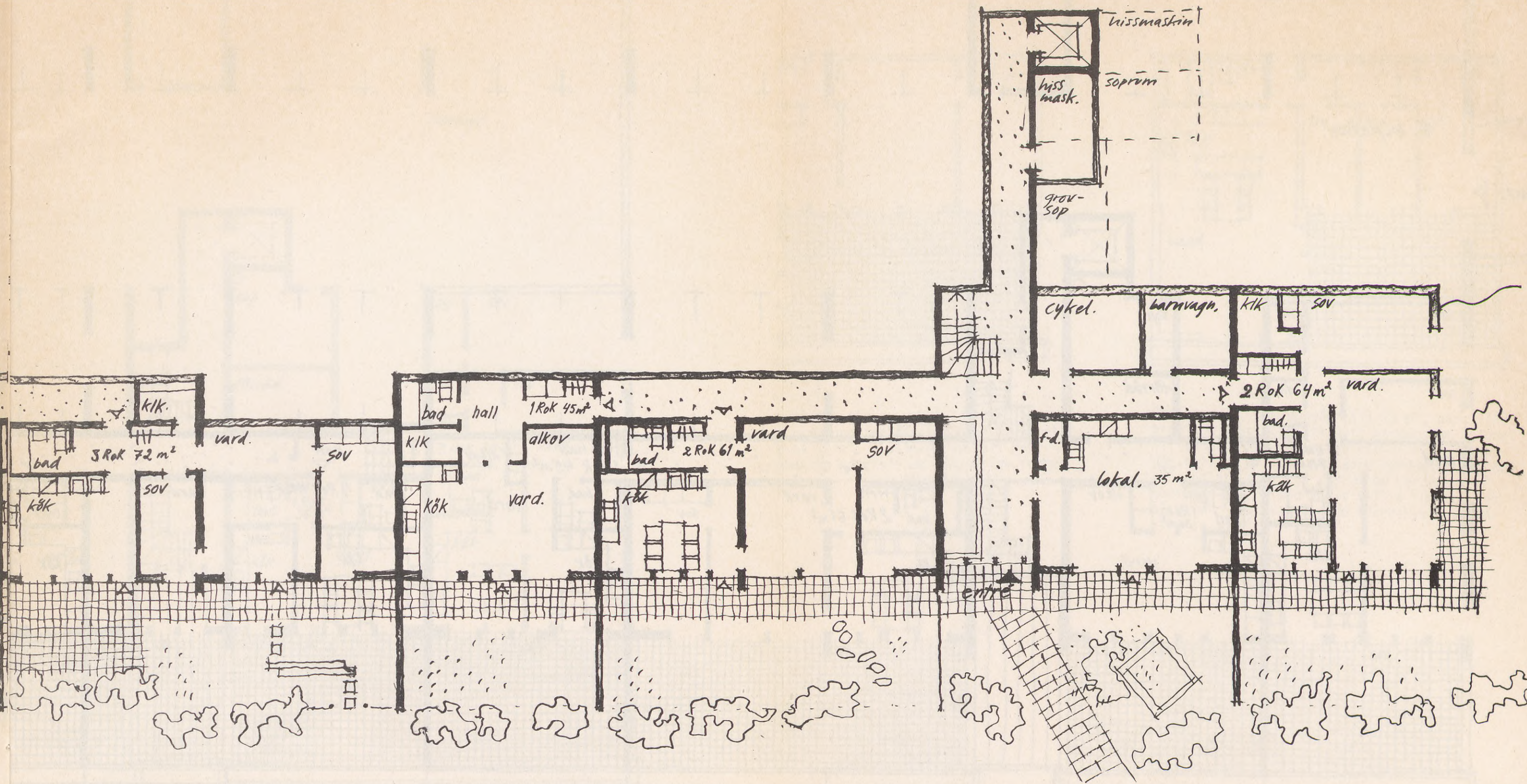
Konstruktioner: Bloms ingenjörbyrå genom Bernt Johansson och Bertil Wester

Tack, tack

För att kunna möta varierande förutsättningar när det gäller det övergripande trafikförsörjningssystemet - men också för att nå lek- och rekreationsytor på ömse sidor om huset - har detta försetts med två entréer, en i bottenplanet och en på femte våningsplanet. Man kan säga att entrén är genomgående, låt vara att den tar upp en nivåskillnad på fyra våningar.

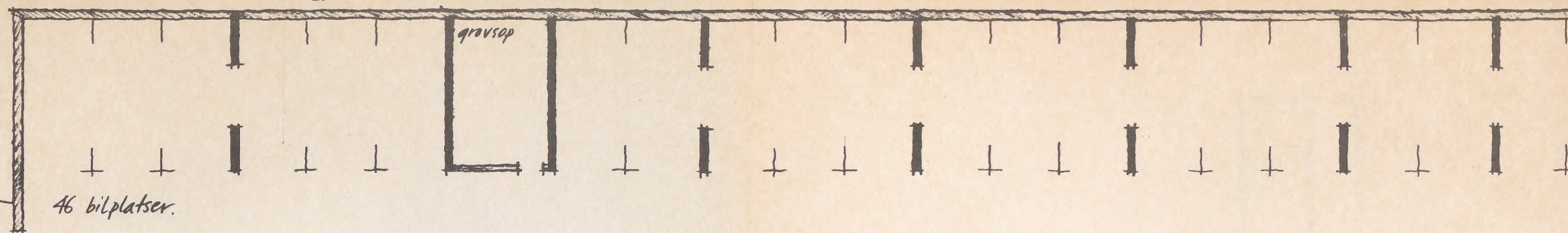

VÅNING 1

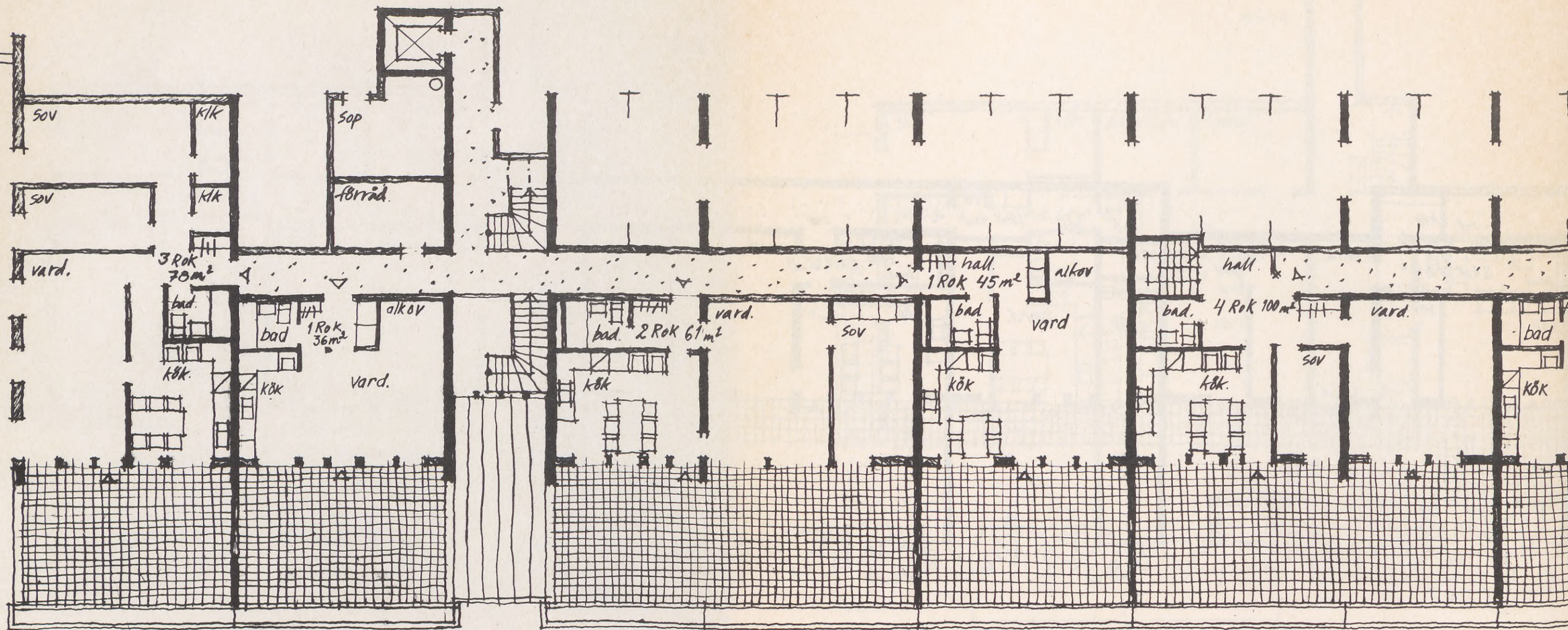
Man närmar sig entrén under sned vinkel. Därmed blir lägenheten till höger om entrén utsatt för insyn vid passage och har därför ersatts med en lokal för antingen uthyrning eller t ex föreningsverksamhet. I gengäld blir lägenheten på andra sidan entrén mindre utsatt för insyn.

Lägenheterna skiljer sig från dem högre upp i huset endast så till vida att området framför lägenheten inte utgörs av en konstbyggd terrass utan av en utplanad markyta. Vid en kommande utbyggnad färdigställs först en platta på marken, varefter utbyggnaden tillgår på i princip samma sätt som på terrasserna.

Om garage inte skall ingå i huset förläggs soprum till detta plan.

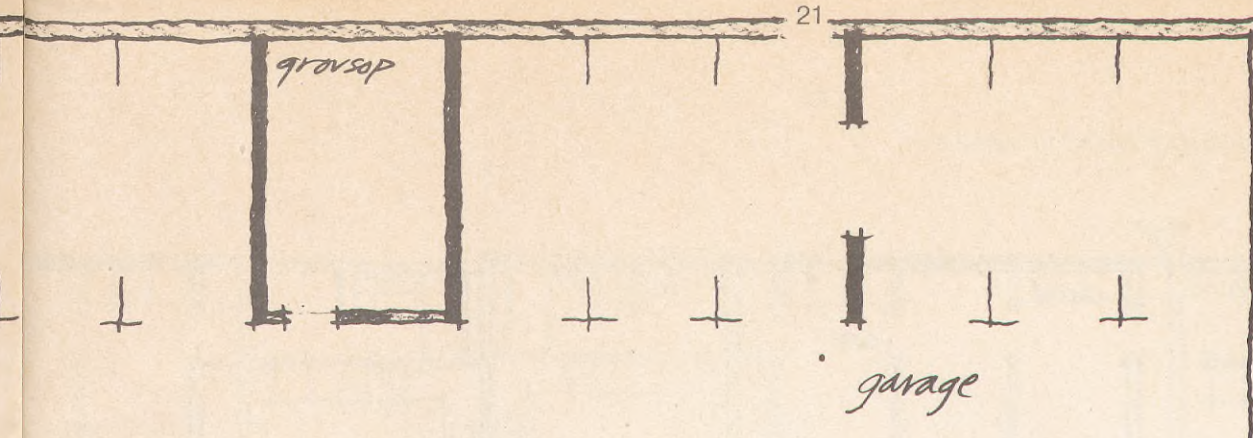

46 bilplatser.

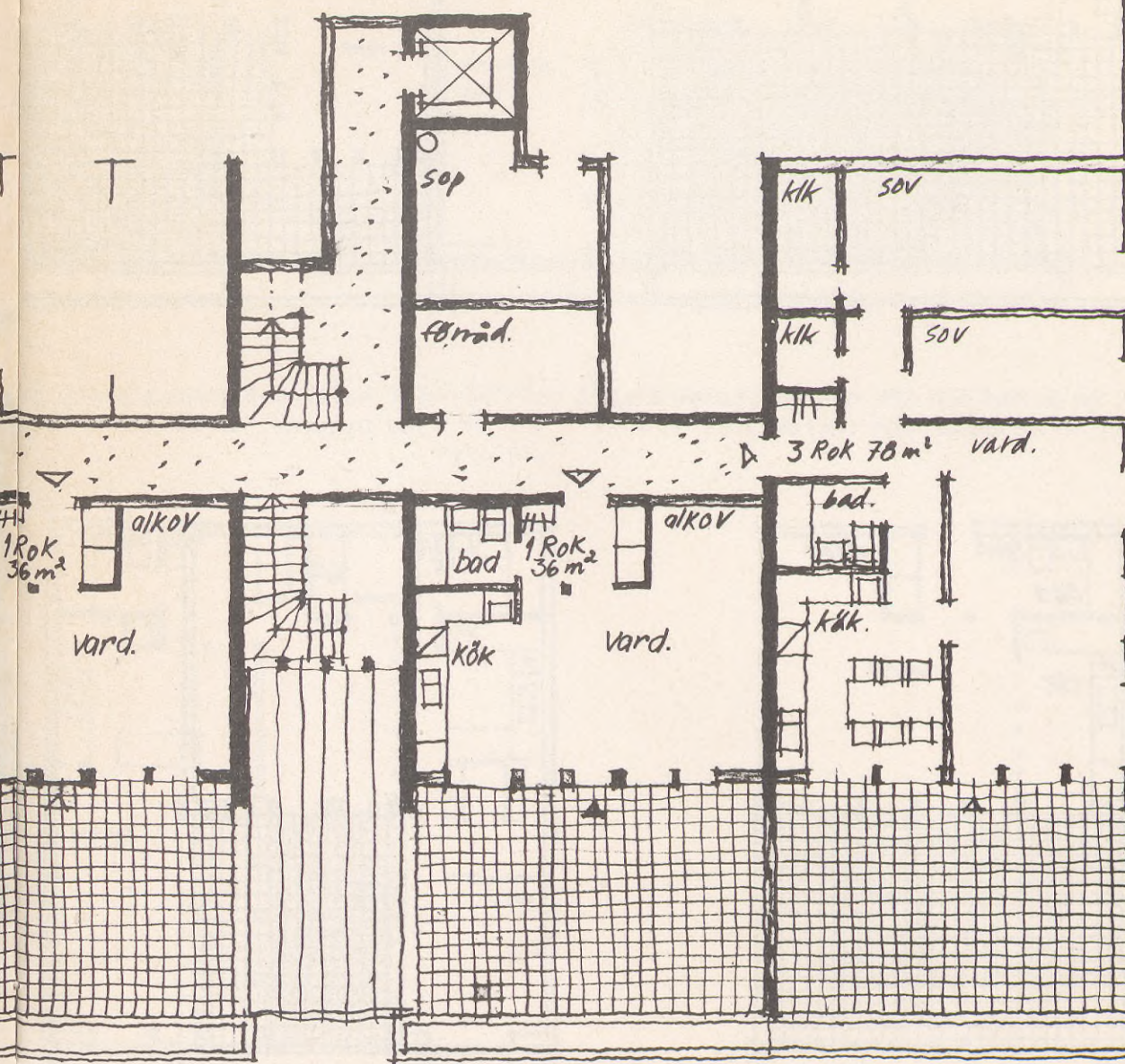

Terrassen framför lägenheterna är 4,5 meter bred och ytan uppgår för exempelvis en lägenhet med 12 meter fasadlängd till drygt 50 m². På de två kommande uppslagen visas hur utbyggnaden på terrassen kan ske. Frågan om utseende, färgsättning och materialval på dessa utbyggnader, dvs sådant som rör gränserna för den individuella friheten, avgörs lämpligen gemensamt av de boende i huset.

De bärande mellanväggarna (som inte behöver bestå av massiv betong i hela sin sträckning; ett pelar-balk-system är också tänkbart) har inte överallt placerats i intervall om 5+7 meter såsom beskrevs inledningsvis. På några ställen har ett extra intervall om 7 meter infogats; därigenom erhålles en mera varierande rytm i fasaden. Detsamma kan bli fallet om en lägenhet, så som har gjorts här, delas upp på två plan

garage

med en invändig trappa mellan planen. Det är en lägenhet om 4 rum och kök, vars övre del skjuter fram - och manifesterar sig - på den övre terrassen, som därmed får ett mindre djup än de intilliggande. Från utbyggnadssynpunkt spelar det mindre terrassdjupet inte så stor roll här, eftersom behovet av utbyggnad kan tillfredställas på det nedre planet, i den mån en utbyggnad anses erforderlig. Det är ett slumpmässigt valt läge och förebådar således de utbyggnader som kan komma med tiden och som kan uppstå var som helst på terrasserna.

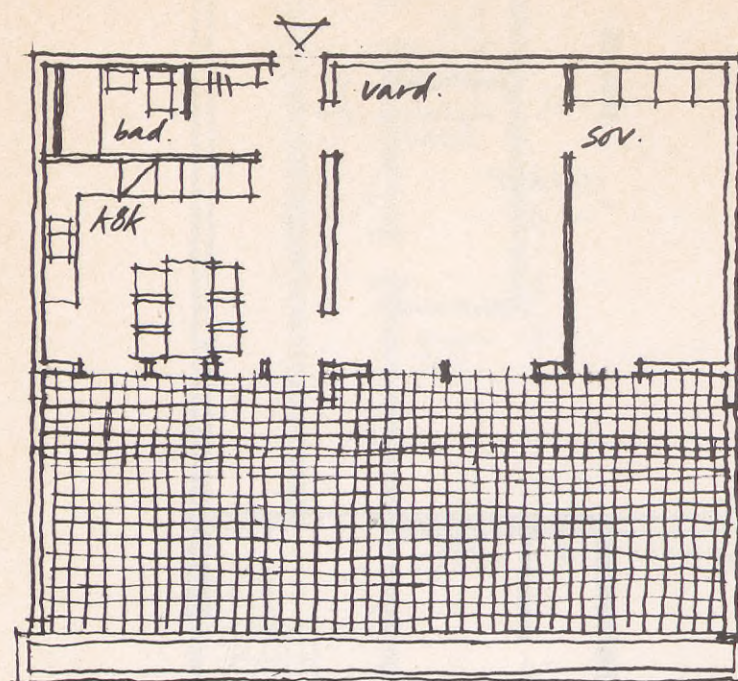
Baslägenheten om 2 rum och kök till höger om det vänstra trapphuset har givits en utformning som måhända inte riktigt skulle godtas om man följer SBN. I en lägenhet om 2 rum och kök skall ju båda rummen kunna nås från ett neutralt utrymme. Här förutsätts dock att de boende i lägenheten - två vuxna personer som utnyttjar det mindre rummet som

sängkammare - i ett första skede är tillfreds med denna lösning, eftersom den ger maximal rymd. Vill man sedermera förändra rumsindelningen att inte innehålla övergångsrum, låter sig detta lätt göras eftersom full flexibilitet råder mellan de bärande mellanväggarna. Dessa har genomgående markerats med svart sgraffering på ritningarna; övriga väggar - så när som på badrumsväggarna - är således flyttbara.

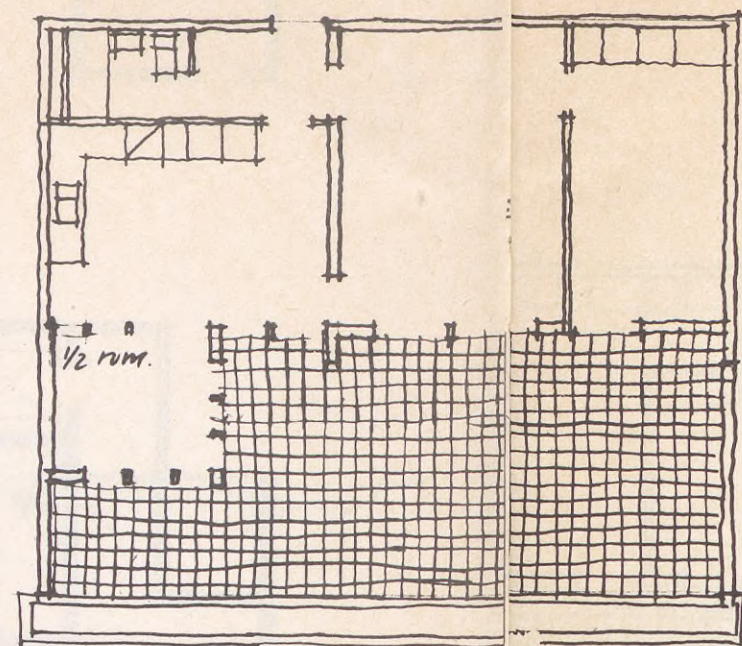
Om ett garage med plats för ett rätt stort antal bilar önskas (en per lägenhet såsom visas här) kan det med fördel förläggas till detta plan

VÅNING 2.

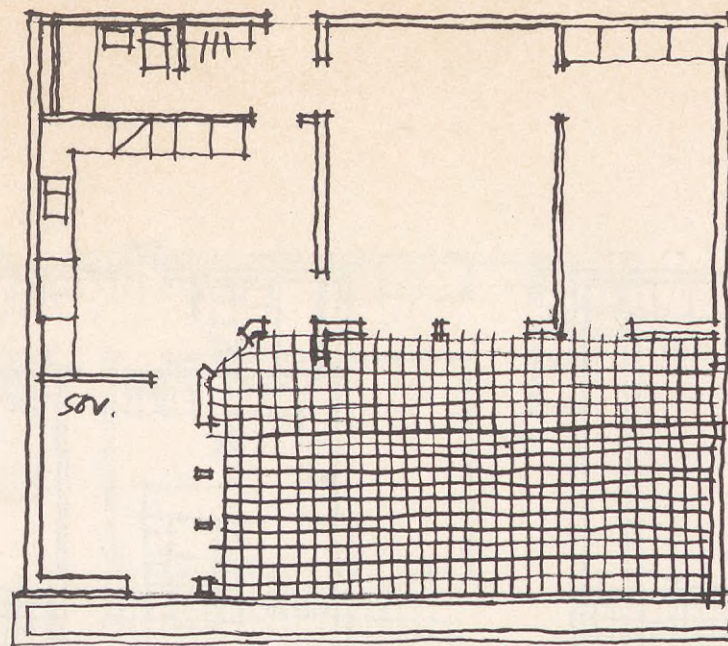
Exempel på utbyggnadsmöjligheter.

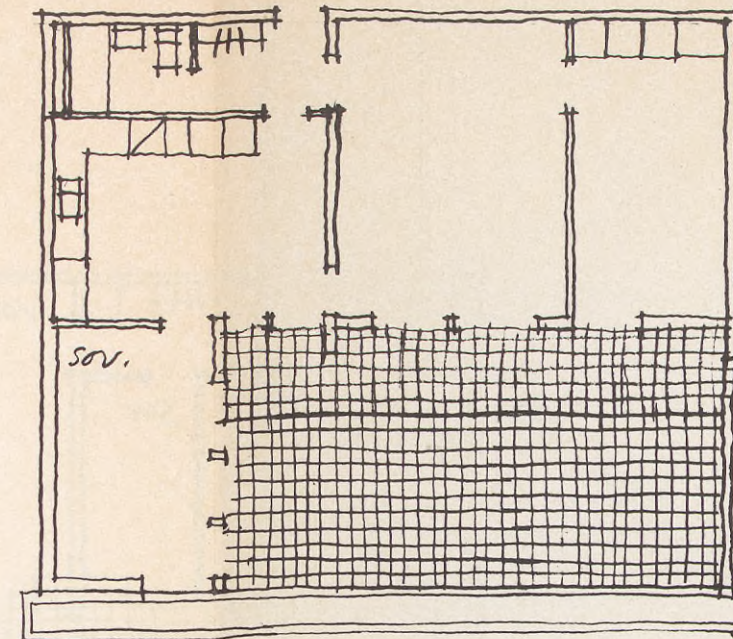
Baslägenhet om 2 rum och kök med en yta av $61, m^2$. Fasadlängden är 12 meter och terrassytan $53 m^2$.

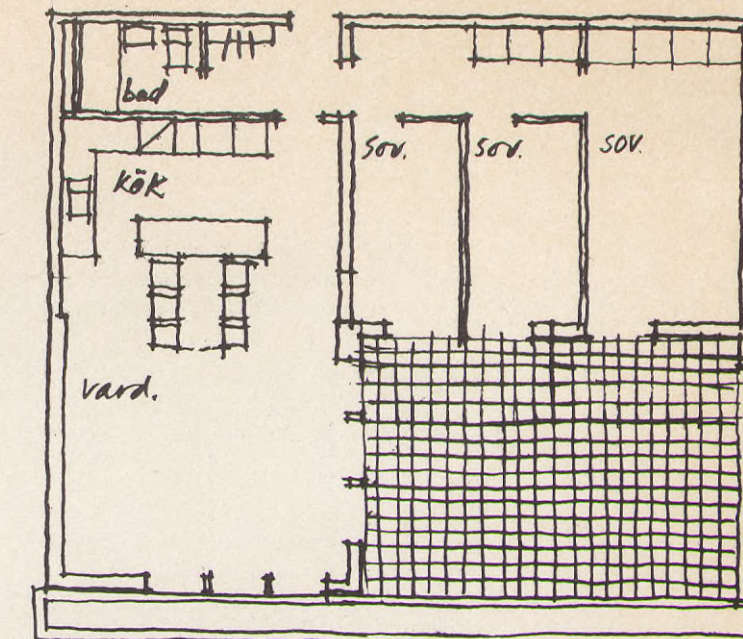
Ett halvrum har byggts ut, t ex en helt uppglasad byggnad för passiv solvärme.

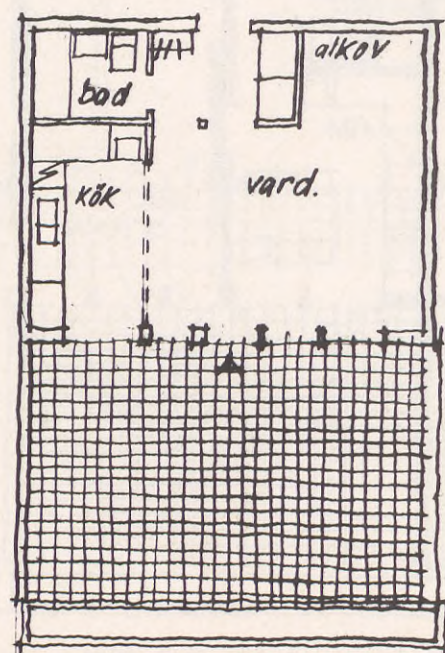
Köket har förstörats något och ett sovrum på $9 m^2$ har tillkommit. Hela terrassbredden utnyttjas.

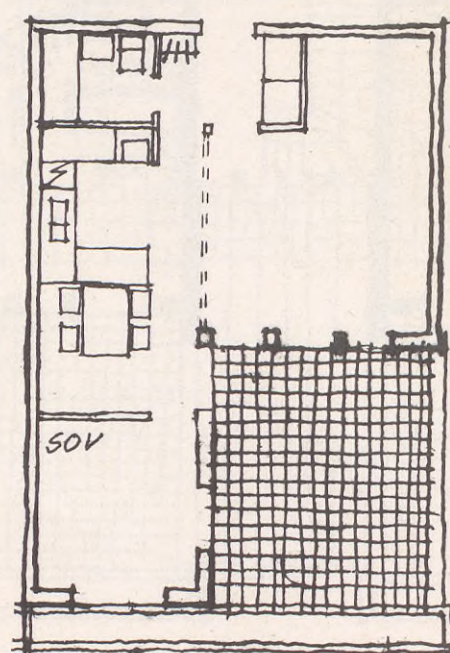
En variant på föregående exempel. Köket behåller sin ursprungliga storlek och sovrummet har en yta på $12 m^2$. I alla dessa fall har ingen förändring gjorts i de två övriga rummen.

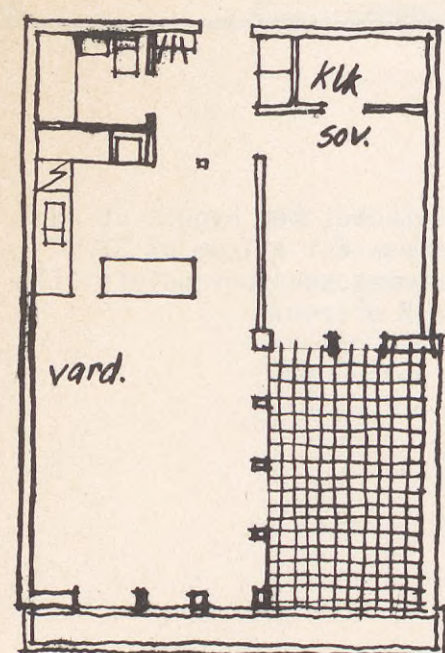
Utbyggnaden, som uppgår till $21 m^2$, görs lika bred som köket och ett nytt vardagsrum bildas. Tillsammans med köket fås ett allrum som uppgår till $37 m^2$. Det tidigare vardagsrummet har förvandlats till två sovrum om vardera $7 m^2$. Bostadsgården har härmed vuxit till 4 rum och kök på $82 m^2$. Den kvarvarande terrassytan uppgår till ca $30 m^2$.

Baslägenhet om 1 rum och kök med en yta av $36 m^2$. Fasadlängden är 7 meter och terrassytan $30 m^2$. Sambandet mellan köket och vardagsrummet är här helt öppet, men planlösningen medger olika former av avgränsning dem emellan.

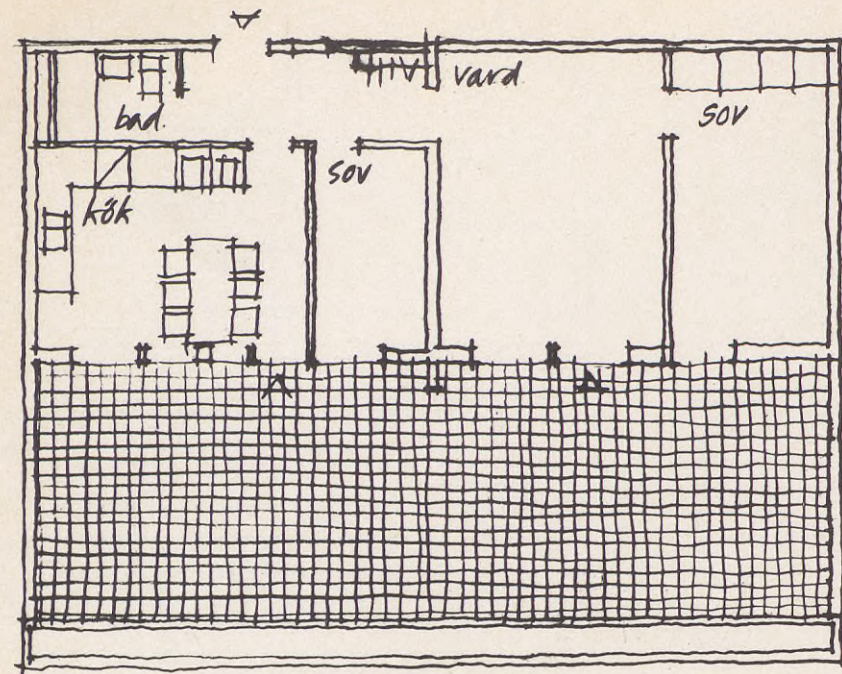
Köket har utvidgats och ett sovrum med en yta av $9 m^2$ har tillkommit på terrassen. Lägenheten har därmed vuxit till 2 rum och kök med en yta av $48 m^2$.

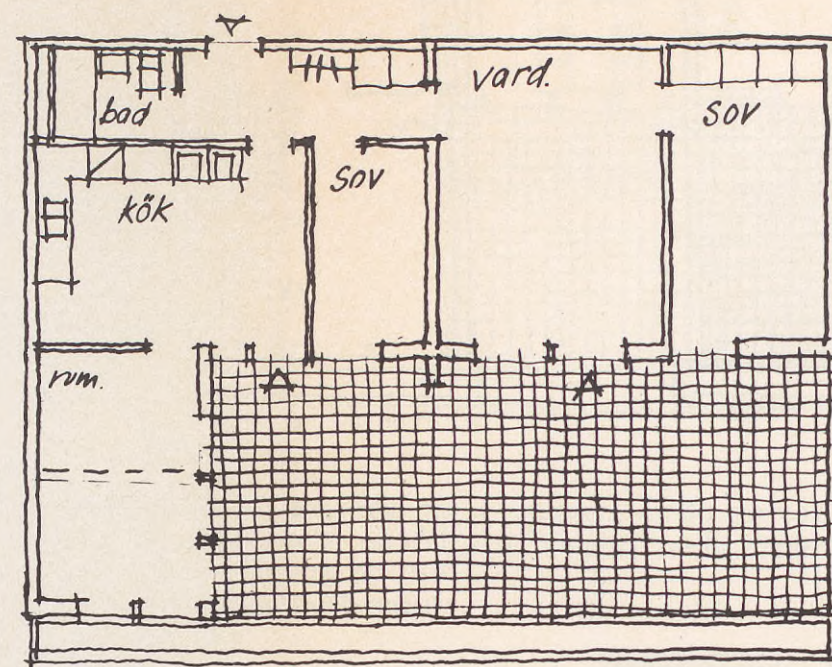
En del av vardagsrummet har förvandlats till ett sovrum ($13 m^2$) och klädskammare. Ett vardagsrum har tillkommit som tillsammans med köket ger ett allrum på $29 m^2$. Lägenhetsytan uppgår till $53 m^2$.

Detta exempel utgår från att lägenheten ligger intill ett trapphus, varvid den gränsmarkerande skärmen till höger kan göras lägre än normalt. Hela terrassbredden kan utnyttjas utan att den återstående obebyggda delen känns trång.

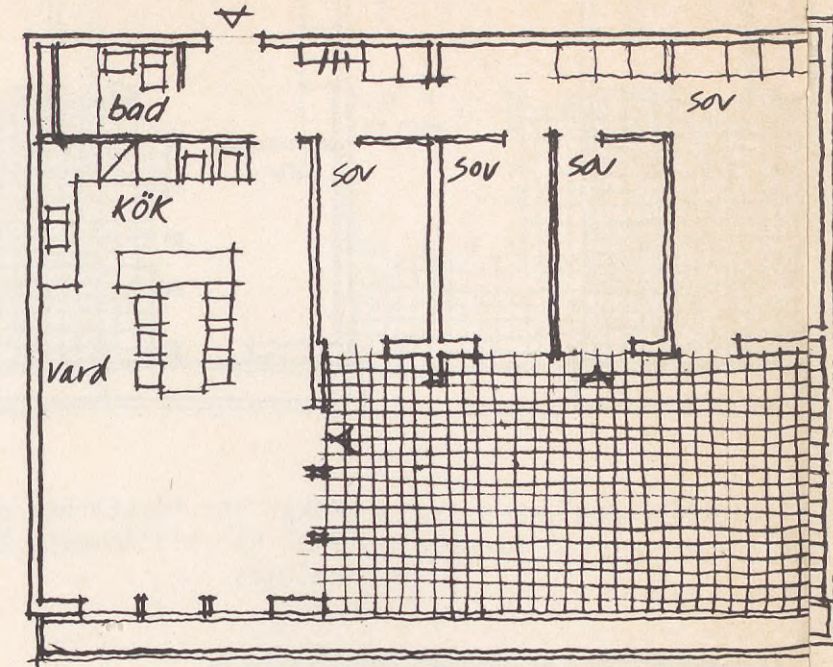
I annat fall lämnas främre delen av terrassen obebyggd till drygt $1 m$ bredd. Då blir lägenhetsytan $49 m^2$.

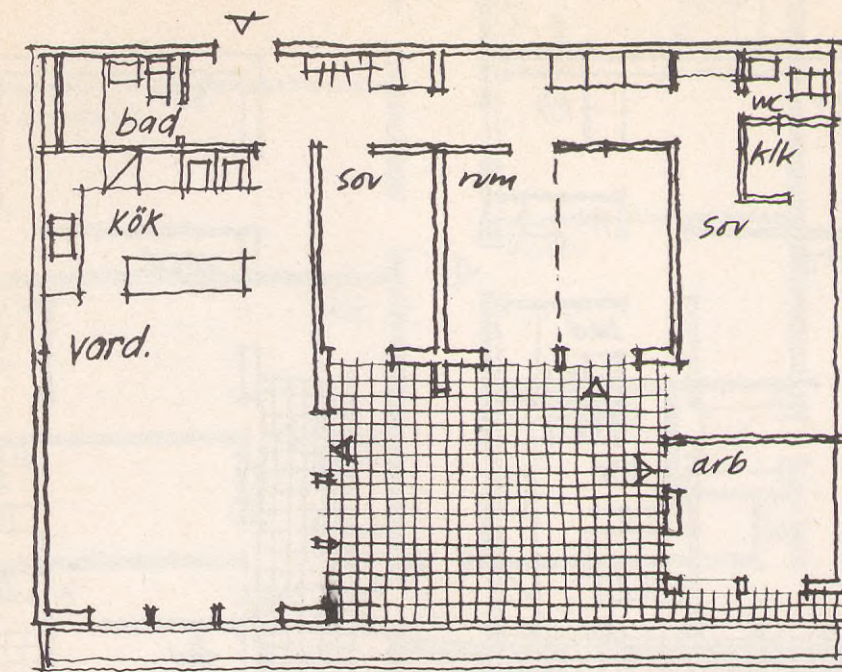
Baslägenhet om 3 rum och kök med en yta av 70 m². Fasadlängden är 14 meter (=två 7-metersintervall) och terrassytan 62 m².

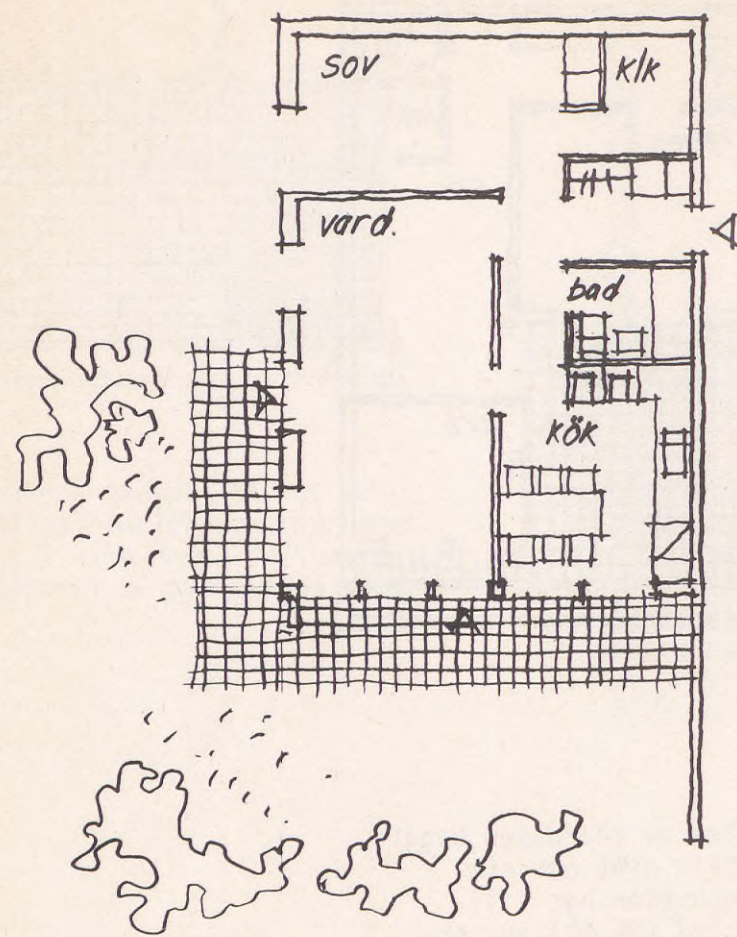
Ett sovrum har byggts ut på terrassen framför en del av köket. Om man önskar dela upp utbyggnaden i två mindre arbetsrum, kan det yttre ges egen entré från terrassen.

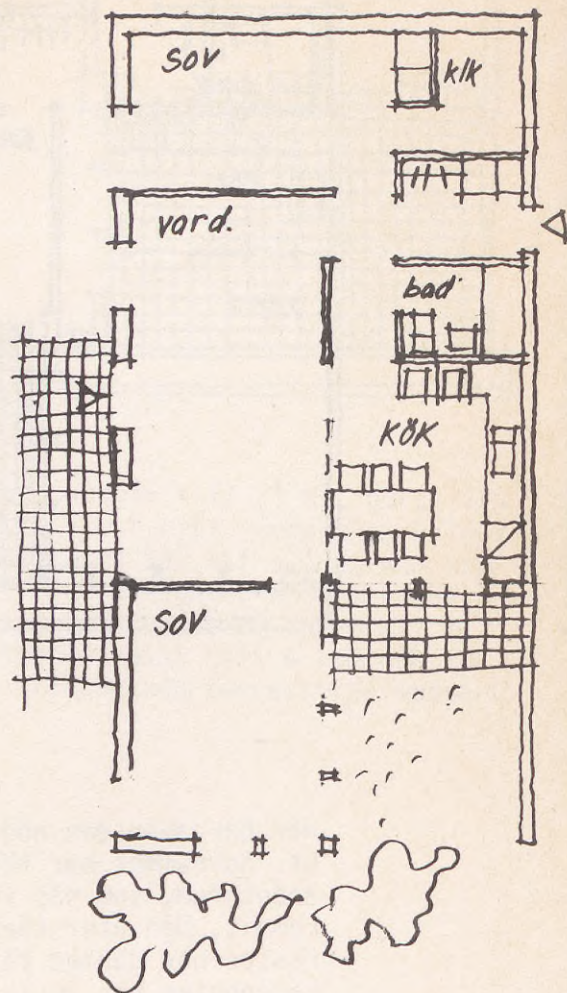
Terrassen framför hela köket har byggts ut och vardagsrum och kök bildar ett allrum på 37 m². Det tidigare vardagsrummet har förvandlats till två sovrum om vardera 7 m².

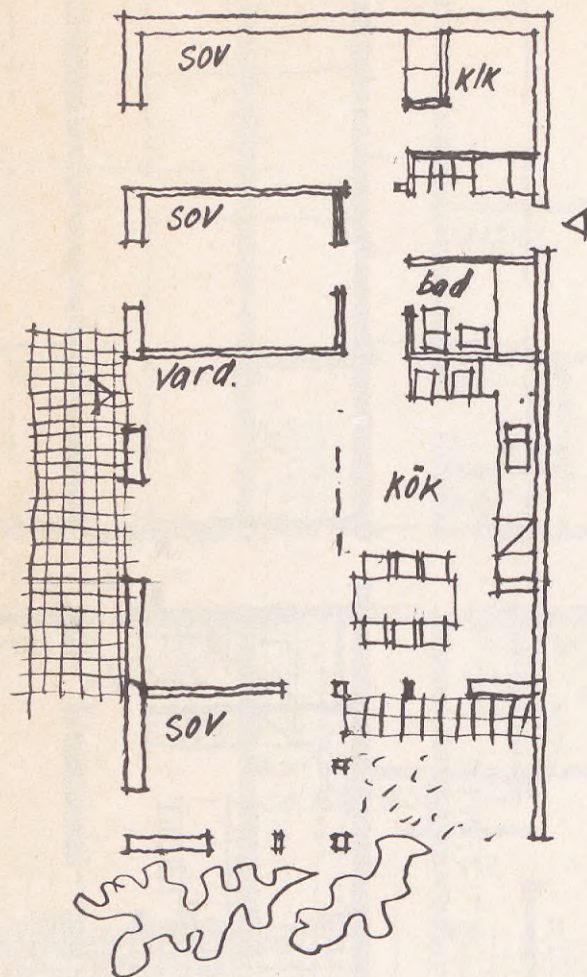
Här har även den högra delen av terrassen byggts ut. Sovrummet har förskjutits utåt och ett arbetsrum, som nås från terrassen har tillkommit. Den återstående delen (26 m²) av terrassen har därmed fått en atriumliknande form. Lägenheten har vuxit till 6 rum och kök med en yta av 104 m².

Baslägenheten utgörs i detta fall av en 2:a på 64 m² på gaveln av huset. Här visas en lägenhet med markkontakt i bottenplanet, men principen för en utbyggnad kan vara densamma även högre upp i huset.

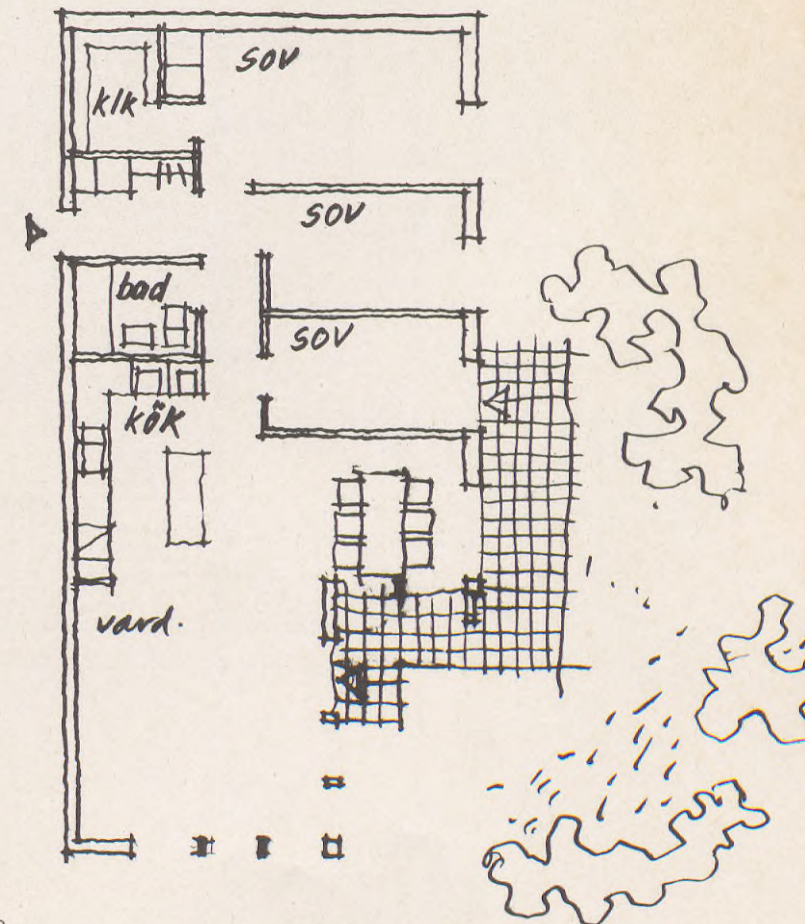
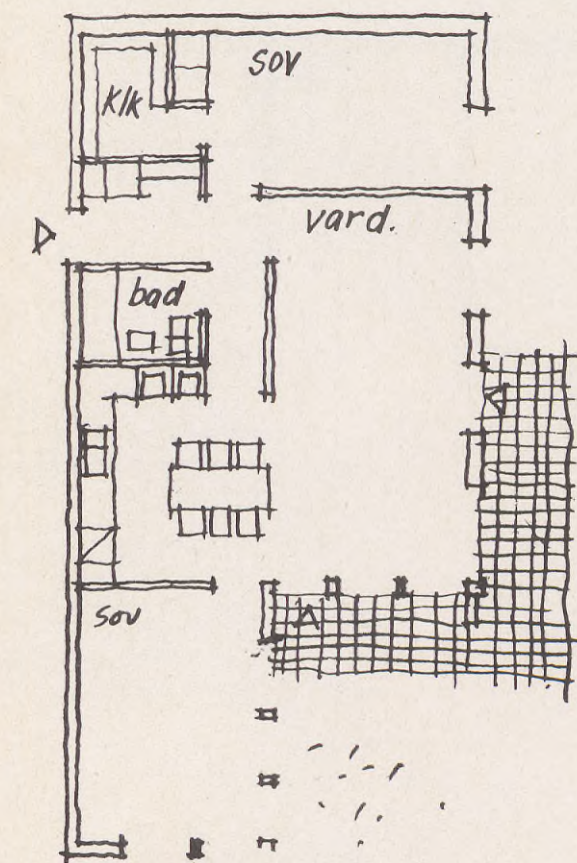
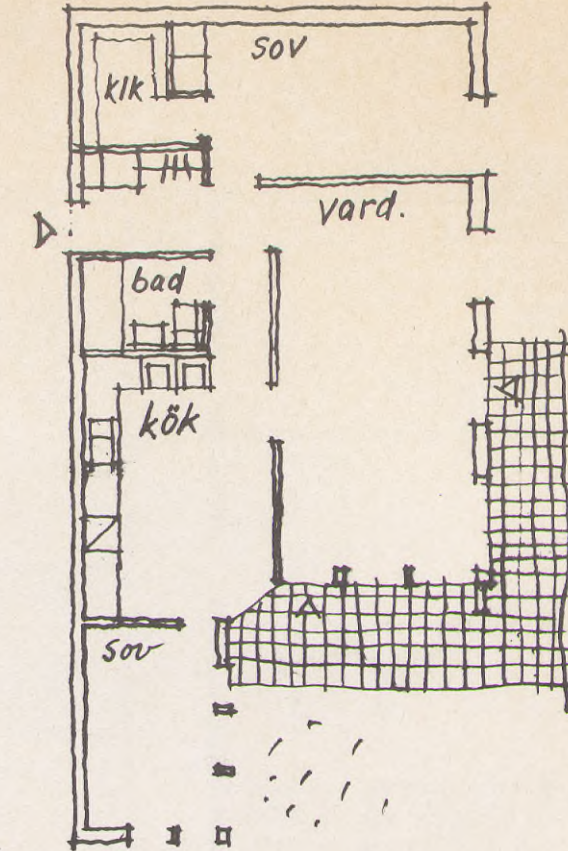
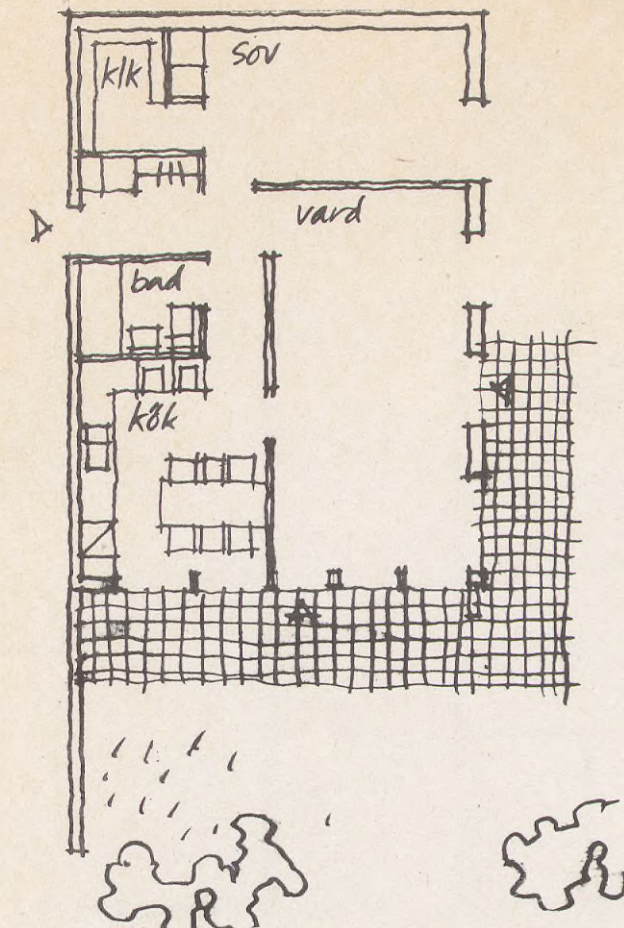

Ett sovrum med en yta av 14 m² har byggts ut framför vardagsrummet.

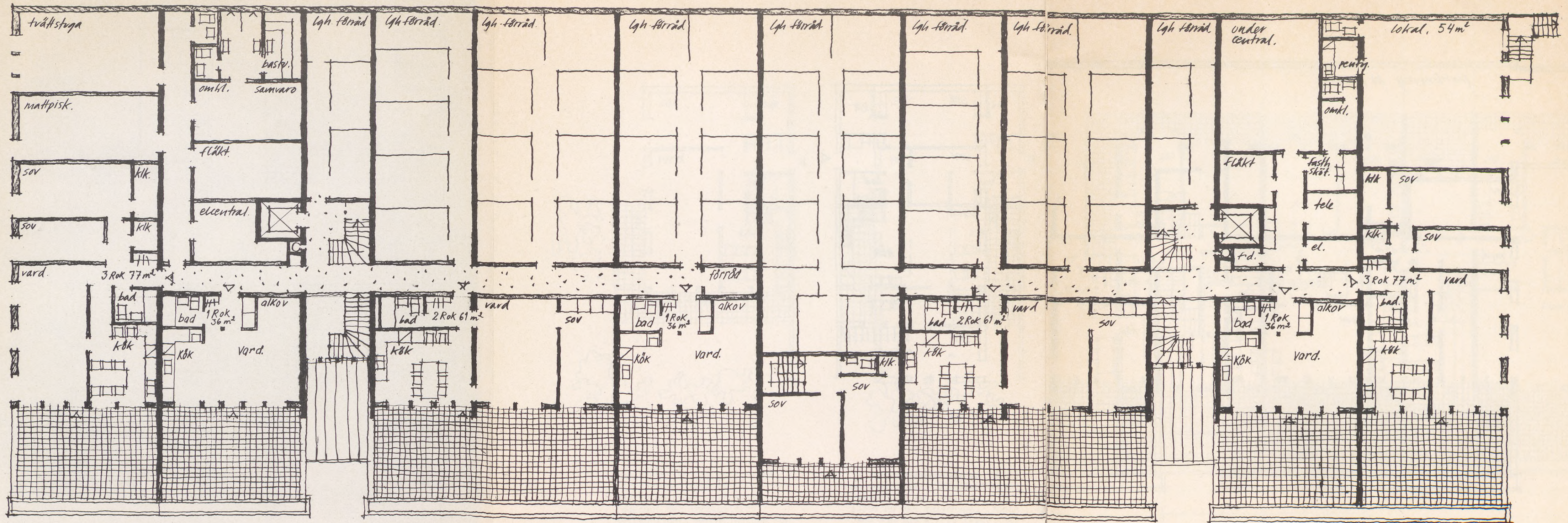

En del av vardagsrummet har förvandlats till ett sovrum på 9 m², och köket har förstörats något. Lägenheten har på detta sätt vuxit till 4 rum och kök med en yta av 84 m².

I samtliga fall kan ett öppet samband åstadkommas mellan vardagsrum och kök, såsom antyds här.

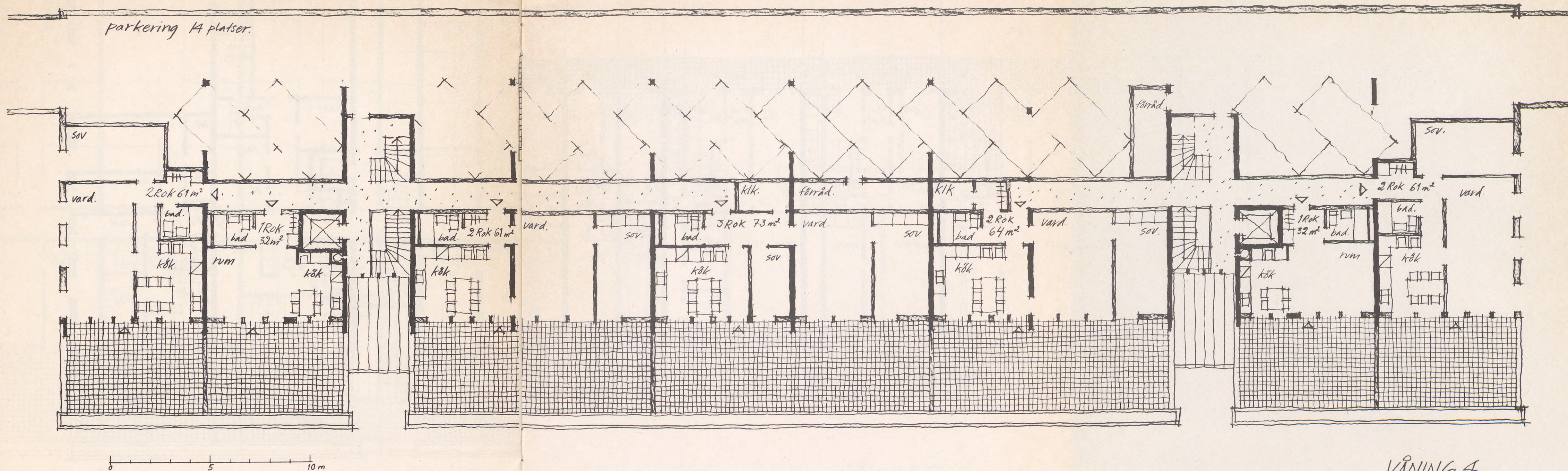
Baslägenhet om 2 rum och kök på 64 m². Detta är en spegelvänd variant av den ovan beskrivna gavellägenheten.

Terrassen något till höger om mitten av huset har inte samma djup som de övriga. Här innanför ligger övre delen av den lägenhet i två plan som har beskrivits i samband med våning 2. Det är alltså den lägenhet som genom sin utformning bl a förebådar de utbyggnader som kan komma med tiden och som kan uppstå var som helst på terrasserna.

Till den mörka delen av huset - mot slutningen - har förlagts samtliga lägenhetsförråd samt elcentral, fläktrum, undercentral o dylika utrymmen. Hit har också förlagts tvättstuga, rum för mattpiskning, bastu m m samt en lokal för uthyrning.

VÅNING 3

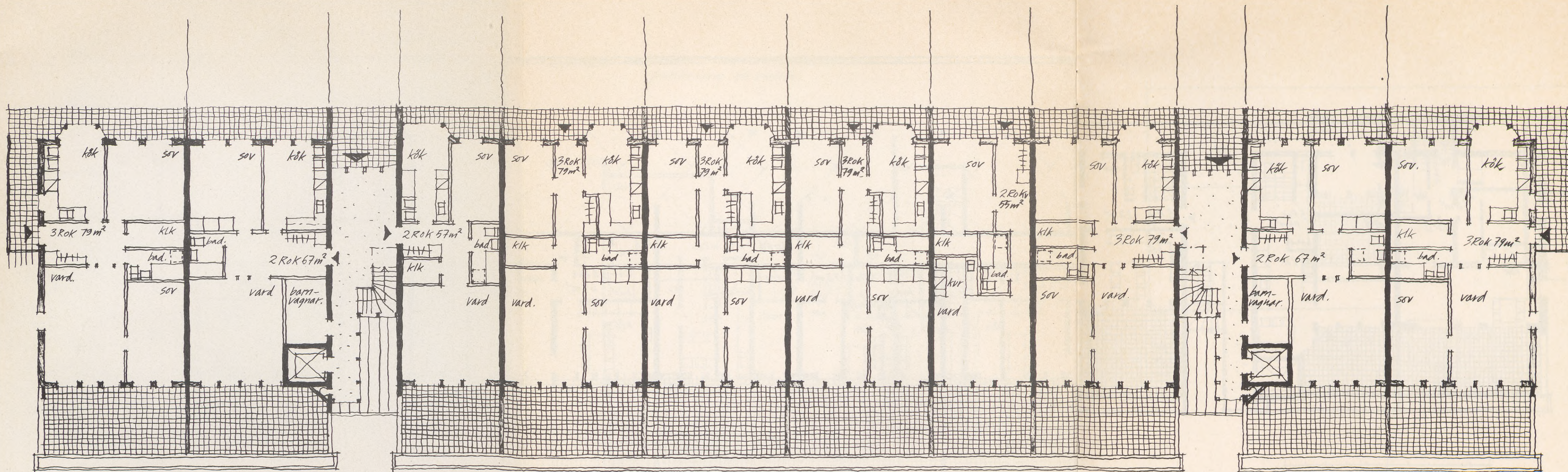

VÅNING 4

Tidigare har visats (se våning 2) hur biluppställningen kan ordnas om ett garage önskas med plats för en bil per lägenhet. Om i stället endast ett fåtal bilplatser önskas, kan ett mindre garage lämpligen förläggas till detta plan. Här har den inre delen utformats som parkeringsplats för 14 fordon.

Om däremot biluppställningen i sin helhet ordnas på annat sätt, utanför byggnaden, delas utrymmet för lägenhetsförråd lämpligen upp och fördelas med lika antal förråd på våning 3 och 4.

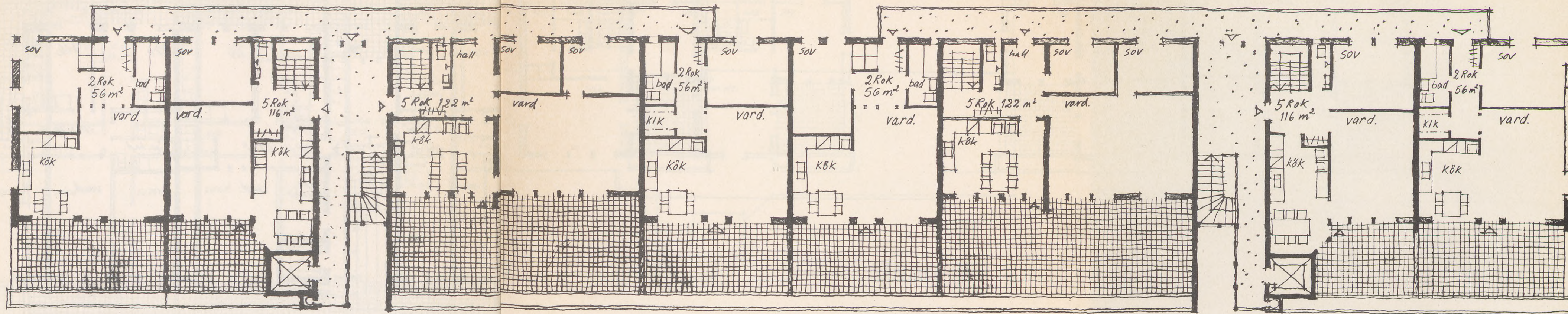
Med den successiva förskjutning ut mot terrassen som hissen ser ut att vara underkastad från våning till våning, har den i detta våningsplan kommit att ligga i själva lägenhetszonen. Därmed blir de två lägenheterna om 1 rum och kök intill respektive trapphus något mindre än de är i de underliggande våningsplanen.

Detta våningsplan ligger i nivå med marken på motsatt sida om terrassidan. Trapphusen har entréer även från denna högre nivå, och till detta entréplan har barnvagnsrum förlagts.

Eftersom markkontakt kan fås för lägenheterna i detta våningsplan har flertalet lägenheter givits direkt entré utifrån. Dessa lägenheter kan därför liknas vid radhus i en våning. De kan ges egen trädgård på marksidan, och av denna anledning har terrassen gjorts något smalare än för lägenheterna på övriga våningsplan. En viss utbyggnadsmöjlighet föreligger dock (t ex för tvårumslägenheterna vid hissarna). I övrigt kan en mindre, separat utbyggnad tänkas på trädgårdssidan ett stycke ut från huset.

VÅNING 5

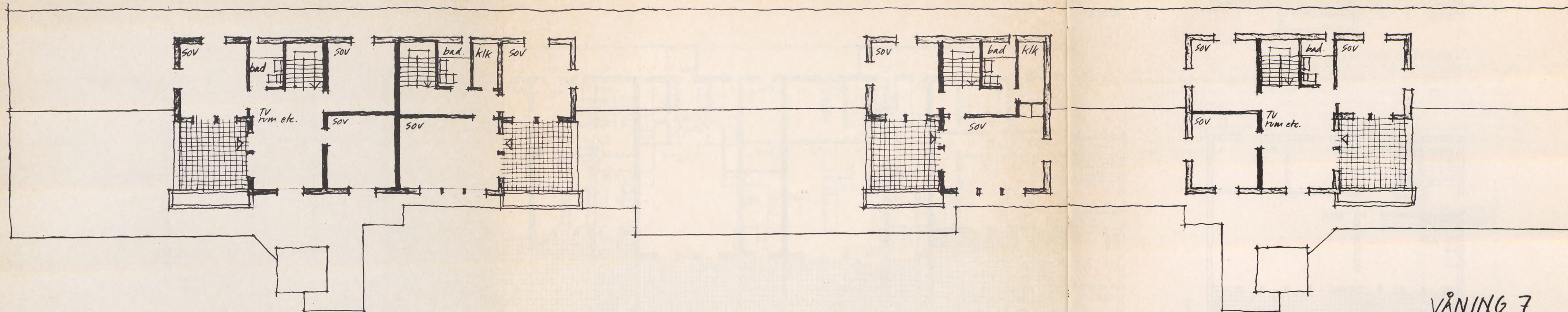
0 5 10 m

Hissen har på sin skenbara vandring nu kommit fram till terrassens trämre begränsningslinje. En ytterligare avtrappning av huset skulle antingen leda till att hissen blir mer och mer fristående i förhållande till de våningsplan den skall betjäna (och därför måste kompletteras med täckta horisontella förbindelsegångar) eller att ett nytt vertikalt hisschakt kommer till utförande närmare slutningen, varvid hissfärden således blir avbruten för förflyttning mellan de vertikala avsnitten. Såsom framhållits ovan är en hiss med lutande bana att föredra när det gäller ett hus med flera terrassvåningar än vad som visas här.

Några av lägenheterna i detta våningsplan nås från trapphusen under det att de övriga nås från en loftgång. Lägenheterna närmast trapphusen består av fem rum och kök och har utformats i två plan med invändig trappa mellan dessa. De kan liknas vid radhus i två våningar.

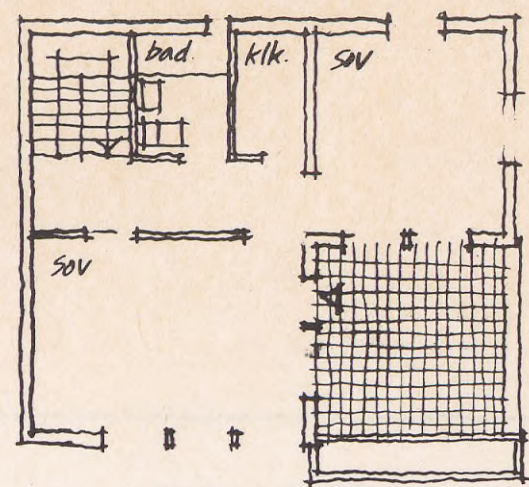
Även här har terrassen framför lägenheterna i några fall gjorts något smalare än i övriga delar av huset, för att lägenheterna därmed skall få en lämplig inre utformning. En viss utbyggnad på terrassen är fortfarande möjlig.

VÅNING 6

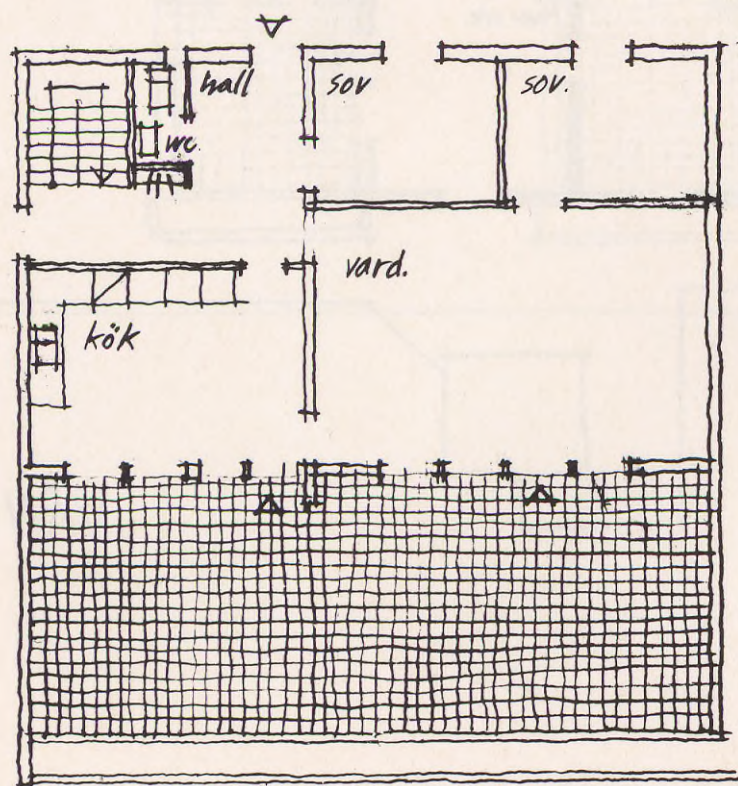
VÅNING 7

Det översta våningsplanet innehåller de övre delarna av lägenheterna i två plan. De manifesterar sig självständigt inom den högra delen av huset och sammanbyggda i den vänstra. Denna avslutning av huset upptill med större lägenheter (5 rum och kök, med möjligheter till utbyggnad) har valts med tanke på att hushållssammansättningen redan från början kan göras mera varierad än om alla lägenheterna utgörs av mindre baslägenheter. En sådan avslutning förstärker också karaktären av småhusområde. På följande uppslag visas hur en av dessa lägenheter kan byggas ut.

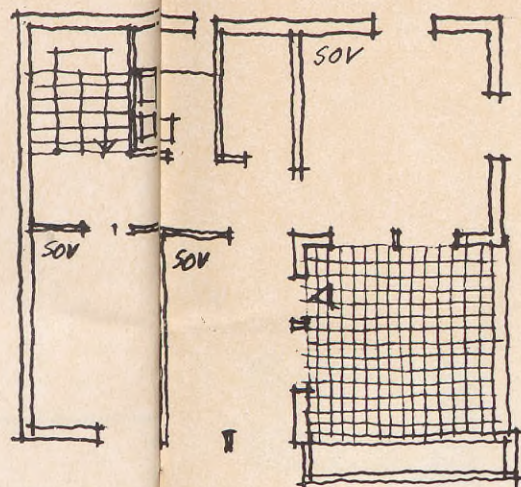

Lägenhetens övre del.

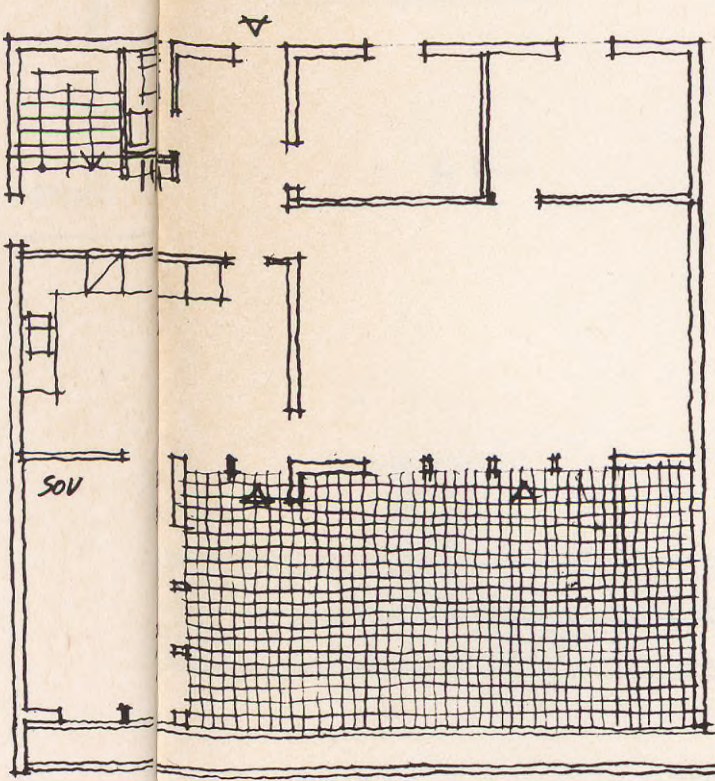
Det större sovrummet har delats upp i två sovrum om vardera 8 m².

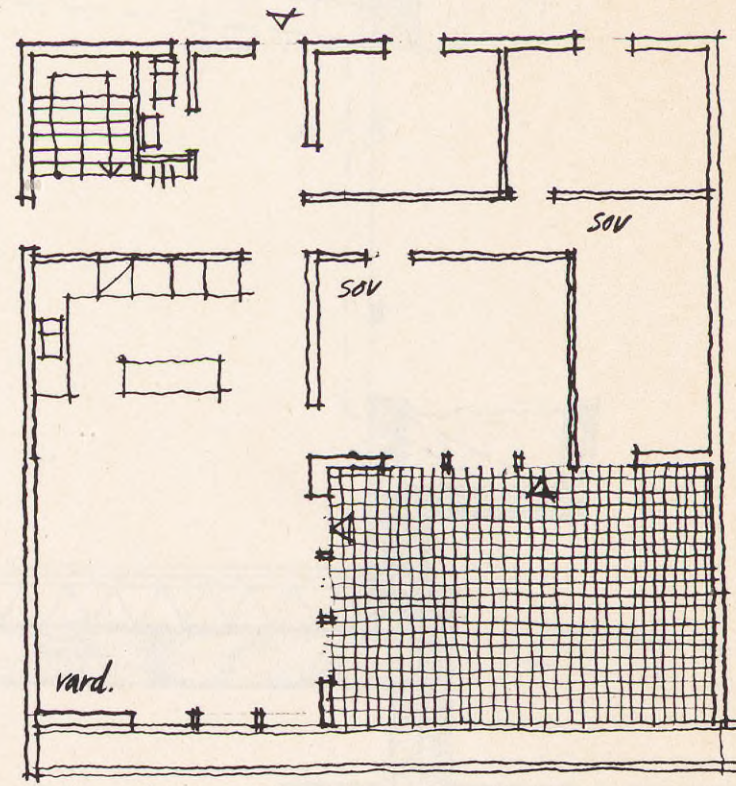
Baslägenhet om 5 rum och kök (122 m²) i två plan. Den nedre delen har en fasadlängd av 12 meter och innehåller kök, vardagsrum (30 m²) och två sovrum. Terrassytan uppgår till 53 m².

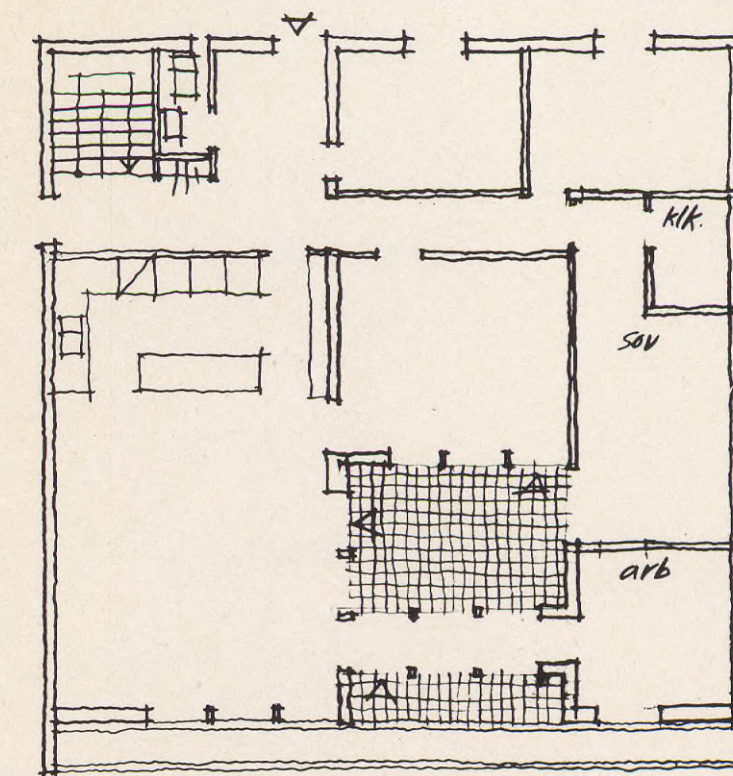
VÅNING 7

Ett sovrum med en yta av 12 m² har byggts ut, varvid hela terrassbredden har utnyttjats.

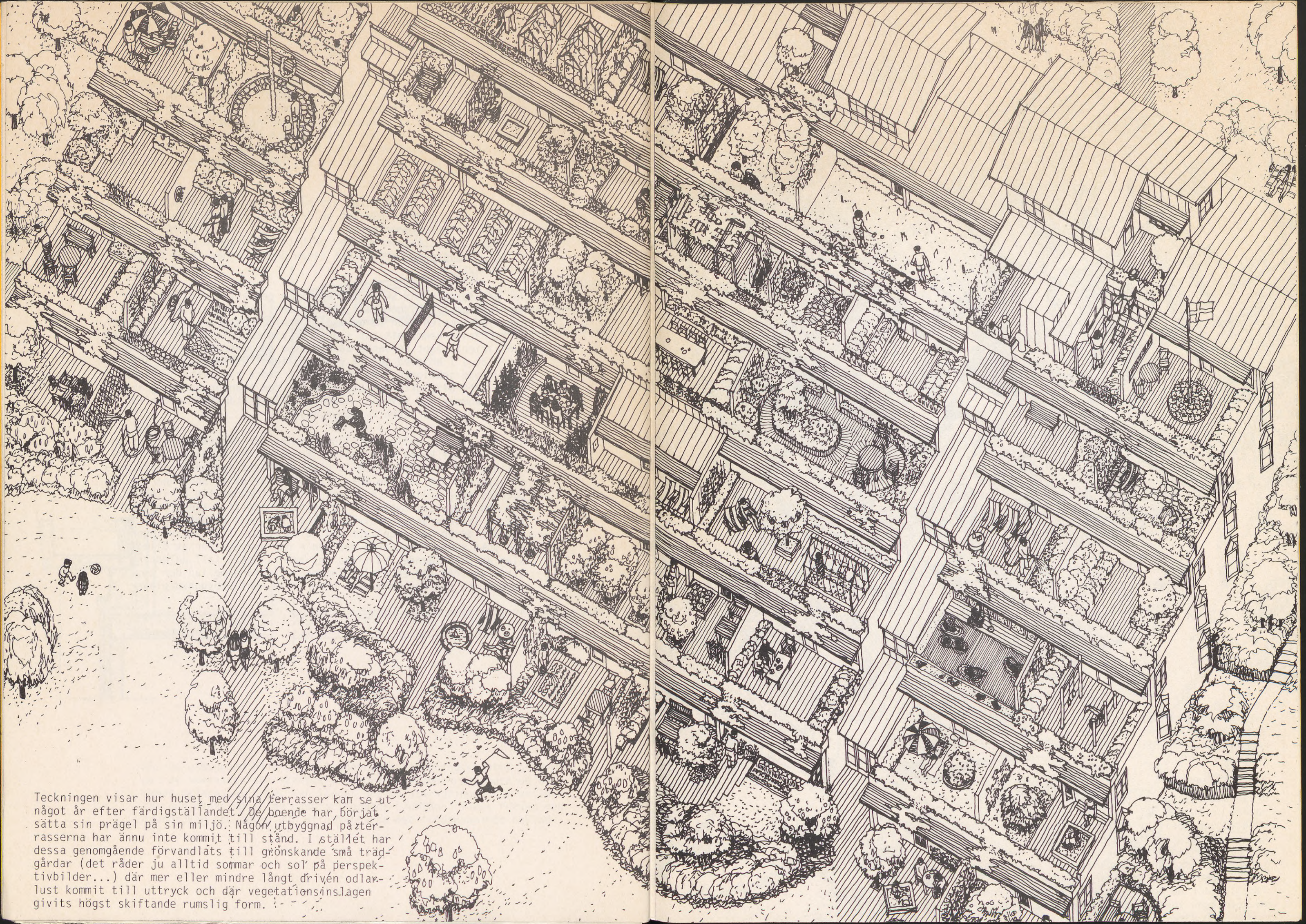

Vardagsrummet har delats upp i två sovrum på 11 respektive 14 m². Ett nytt vardagsrum har tillkommit, som tillsammans med köket, ger ett allrum som uppgår till 37 m².

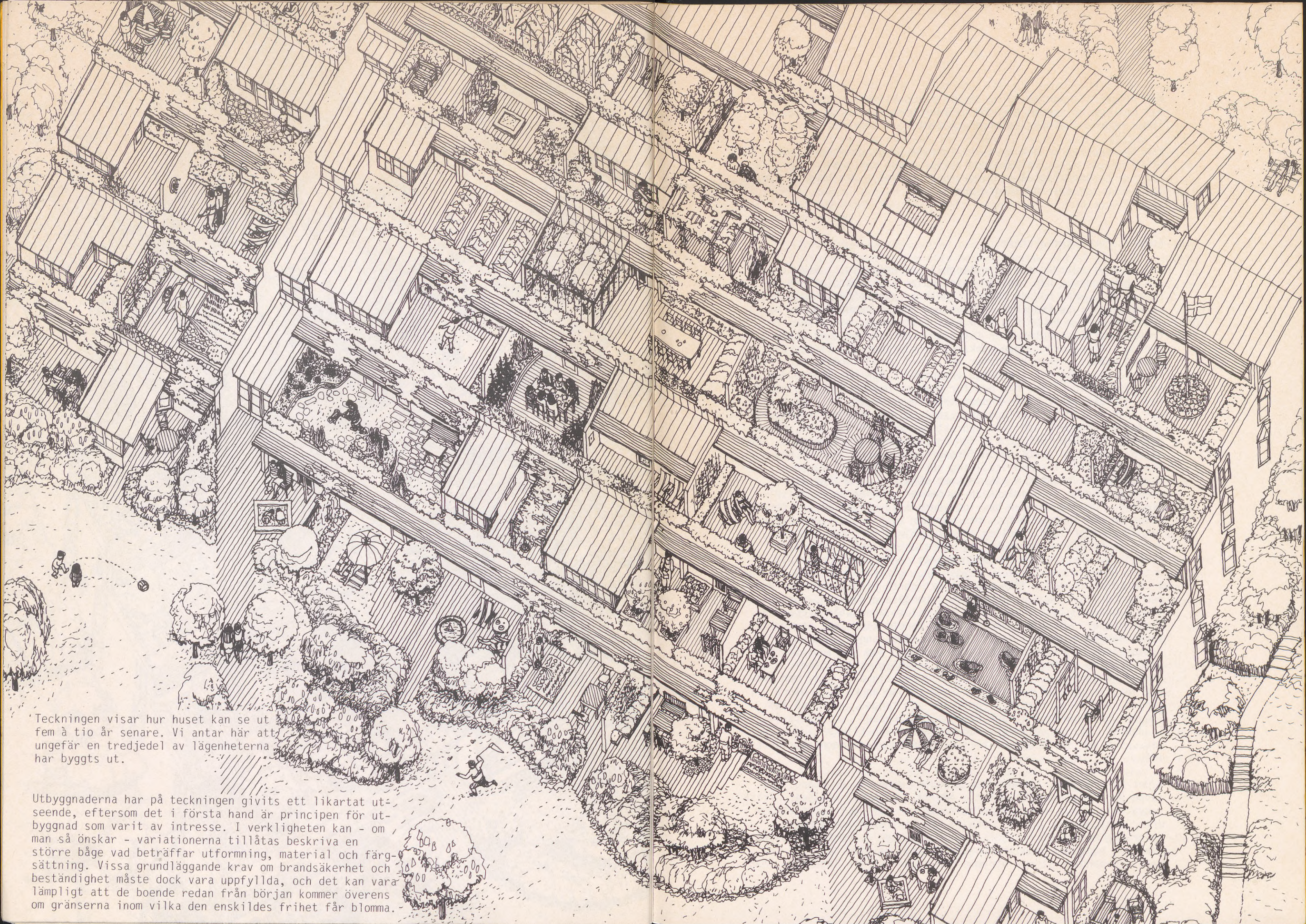

VÅNING 6

Här har ytterligare en del av terrassen utnyttjats för utbyggnad. Sovrummet till höger (på den förra figuren) har förskjutits något ut på terrassen och får nu sitt ljus från sidan. Utanför sovrummet har tillkommit ett arbetsrum (eller sovrum, om man så önskar) som kan nås från vardagsrummet via en uppglasad gång. Ett atrium har bildats innanför glasgången. Den sammanlagda terrassytan uppgår till 22 m² (den övre terrassen förblir i ursprungligt skick).

Teckningen visar hur huset med sina terrasser kan se ut något år efter färdigställandet. De boende har börjat sätta sin prägel på sin miljö. Någon utbyggnad på terrasserna har ännu inte kommit till stånd. I stället har dessa genomgående förvandlats till grönskande små trädgårdar (det råder ju alltid sommar och sol på perspektivbilder...) där mer eller mindre långt driven odlarlust kommit till uttryck och där vegetationsinslagen givits högst skiftande rumslik form.

Teckningen visar hur huset kan se ut fem à tio år senare. Vi antar här att ungefär en tredjedel av lägenheterna har byggts ut.

Utbyggnaderna har på teckningen givits ett likartat utseende, eftersom det i första hand är principen för utbyggnad som varit av intresse. I verkligheten kan - om man så önskar - variationerna tillåtas beskriva en större båg vad beträffar utformning, material och färgsättning. Vissa grundläggande krav om brandsäkerhet och beständighet måste dock vara uppfyllda, och det kan vara lämpligt att de boende redan från början kommer överens om gränserna inom vilka den enskildes frihet får blomma.

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 820330-8
från Statens råd för byggnadsforskning till arkitekt SAR
Gösta Winberg, Stockholm.

R26: 1986

ISBN 91-540-4517-7

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6706026

Abonnemangsgrupp:
Y. Byggnadsfunktion

Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm

Cirka pris: 50 kr exkl moms

STATENS RÅD FÖR BYGKNADSFORSKNING I KUNGLIGA TEKNISKA HÖGSKOLEN I STOCKHOLM